Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

Digitized by Google

39

Digitized by Google

KU
2222
D 10

VREDELIEVENDE AANMERKINGEN

VAN DEN HOOGEERWAARDEN HEER

HERMANNUS WITSIUS

ÖVER DE

VERSCHILLEN,

Die onder de rampzalige namen van

ANTINOMIANEN [Wetbestryders]

EN

NEONOMIANEN, [Nieuwwettische]

in BRITANNIEN toen zweevden.

Uit het Latyn vertaald

DOOR

JOHANNES CHRISTOPHORUS BUSING

Propon. den Predikdienst waarnemende te Amsteldam.

Met ene breedvoerige VOORREDE
van den WelEerwaarden Heer

WILHELMUS PEIFFERS,

Bedienaar des H. Evangeliums te Amsteldam.

Strekkende ter aanprezinge van dit Werk tot bevorderinge van vrede onder de tegenwoordige verschillen; maar inzonderheit ter verwakkeringe van den verflauwden yver in het overdenken van Gods woord, zelfs by vele vromen, met eene handleidinge daartoe.

TE AMSTELDAM,
By JACOBUS HAFFMAN,
Boekverkoper op 't Rusland 1754.

Digitized by Google

Uitgegeven volgens Kerken-Order, na voorgaande Approbatie des Eerw. Classis van Amsteldam, den 6 Mey 1754.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

Digitized by Google

DEN NEDERLANDSCHEN

LEZER,

INZONDERHEIT

Den Waarheit Godvrugt en Vrede Lievenden,

Genade, Vrede en Zaligheit!

BEMINDE LEZER.

SPreekt Christus, de Koning van Salem of des vredes, de *Vreedzame*, of vredemakers, *zalig*, om dat zy, die zo byzonder het beeld van hunnen hemelschen Vader, den God des vredes en de liefde zelf, vertonen, ook by uitstek *Gods kinderen zullen genaamt worden*: zalige *Witsius* dan, die zig

Digitized by Google

doorgaans een vreedzame en een vredemaker betoont, byzonder in dit heerlyk *vredeschrift*, 't welk u hier mede, in 't nederduitsch door ene bequame hand naukeurig overgezet, uit een reine zugt voor waarheid en vrede, wordt aangeboden.

Ter aanpryzinge van het werk, hebbe ik anders niet te zeggen, dan: dat het een werk is van *Witsius*; dat het een werk is, waartoe juist een *Witsius* vereischt wierd; dat in het gehele werk *Witsius* rontom *Witsius* is: niet *Witsius* nogtans, maar der Genade alleen, zy de eer, waardoor *Witsius* was het geen hy was.

Van de aanleidinge, rede en oogmerk, dezer Nederlandsche uitgave, moet ik kortelyk openinge geven. Wanneer ik, voor enige jaren, eene breedvoerige Voorrede schreef voor enige Predikatien van dien getrouwen, nu ook verheerlykten, dienstknegt van Christus, *Doddrid-*

Digitized by Google

ge, haalde ik dit werkje van *Witsius* aan, (*Witsius* en *Doddridge* paren tog wonder wel) met eenen oordeelende, dat de vertalinge nuttig zoude konnen zyn. Ik hebbe enigen tyd daarna niet veel meer daarom gedagt: maar, zedert enigen tyd, ontdekte ik, hier en daar, zo vele harde en verwarde begrippen over die stukken, die in dit werkje zo naauwkeurig werden verhandelt, en zelf slingeringen by opregte waarheid en Godvrugt lievende zielen, dat ik het nu zo tydig als ooit vond, het zelve aan den Nederlanderen mede te delen.

Ja al waar 'er ook juist over die bepaalde stukken in Nederlands Kerk geen de allerminste verwarringe te vrezen, zo dunkt my egter, de uitgave hiervan zeer dienstig te zyn, in een ongelukkige tyd, daar niet alleen *gestreden moet worden voor het gelove, eenmaal den heiligen overgelevert*,

Digitized by Google

maar daar broeders zelfs, al zo vele jaren, dan over het een, dan over het ander, in al te hevigen twist zyn: want hier is een schoon patroon, waaruit wy die gulde regels, by *Witsius* met regt zo hoog geschat, konnen leren: *in het noodzakelyke enigheit; in het min noodzakelyke gematigdheit; in allen liefde.* O mogt dit beminnelyk exemplaar maar altyd werden nagevolgt!

Dog daartoe kan *Witsius* exempel niet helpen, ten zy wy ook den zelven Geest hebben. Maar, dewyl onder ons *nyd is, en twist en tweedragt, zyn wy dan niet vleeschelyk, en wandelen wy niet naar den mensche?* Laat ons dan in verborgene plaatzen hierover bitterlyk wenen, ô vreedzame gemeente, Jesus lieve Sulamith. Laat ons in Christus naam om uitstortinge van Christus Geest vuriglyk bidden. *Och dat al het volk des Heeren Propheten waren, en dat de Heer zynen Geest over hen gave.*

Wan-

Digitized by Google

Wanneer komen die gelukzalige tyden, dat *goedertierenheit en waarheid malkanderen zullen ontmoeten, geregtigheid en vrede malkanderen kussen, dat de Heere onze Opzienders vreedzame en onze Dryvers regtvaardige zal maken; dat men nergens leet zal doen of verderven, op den gantschen berg van Gods heiligheid, om dat de aarde vol zal zyn van de kennisse des Heeren, gelyk de wateren den bodem der zee bedekken?* geen kennisse voorwaar *by bitteren nyd en twistgierigheid in het herte* huisvestende, want *deze is de wysheid niet die van boven af komt, maar is aardsch, natuurlyk, duivelsch. Want waar nyd en twistgierigheid is, aldaar is verwerringe en allen bozen handel. Maar de wysheid, die van boven is, deze is ten eersten zuiver, daarna vreedzaam, bescheiden, gezeggelyk, vol van barmhertigheid en van goede vrugten, niet partydelyk oordeelende en ongeveinsd.*

Dog ik scheide hier van af, schoon

Digitized by Google

met een vol gemoed, aan 't welk my vergunt worde nog maar een weinig lugt te geven, met een en ander regel, uit een deftig, en voor my zeer aangenaam en stigtelyk, vaars van den Phœnix der Nederlandsche Kerkredenaren en Digteren, Vollenhove; dog het zy verre iets verkeerdelyk toe te passen op het regte stryden voor de waarheid, regt tegen des waarheit lievenden schryvers, en ook myn, oogmerk:

O Kerkschandaal! o yzere eew!
O droefheit aller vromen!
O Godsdienst! duurt dit twistgeschreew,
't Is met u omgekomen.
Hoe valsch weet nog de Fariseew
Zyne eerzugt te vergulden!
Kan Godt om boog dit dulden?

Wie kan den weg door dit getier
Tot zedebeet'ring vinden?
Zal in Gods huis dit vreemde vier
Niet Nadab eer verslinden?
Plag Jesus door de vrébanier
Zyn volk niet t'onderscheien
Van 's afgronds moortlivreien?

Geen

Digitized by Google

Geen Pausdom, dat zyn wellust ziet
Aan onze Kerkgeschillen,
Geen sekte, die haar kans bespied,
Wenscht dezen storm te stillen.
De hel kon, blyde in ons verdriet,
Geen bozer list bedenken,
Om 's hemels eer te krenken.

Och, broeders, staakt dit twistgedruis.
Bout Salems muur en daken:
En smoort dien huistwist in Gods huis.
Leert hier u zelfs verzaken:
Leert nedrigheit van Christus kruis,
En vrê met waarheit planten.
Dat past Gods vrêgezanten.

Hiermede zy dan dit stuk besloten; myn *Witsius* zal kragtig hiervan spreken.

Dog, by deze bequame gelegentheit, hebbe ik nog iets van groot belang, dat my zeer zwaar op het herte legt, aan u, waarheit Godvrugt en vredelievende Lezer voor te houden. Het raakt namentlyk de voorname bron van dit ziel-en

Digitized by Google

kerkverdervend quaad, de kleinagtinge en het verzuim van Gods alleen onfeilbaar woord, en het voornaame geneesmiddel, de liefde en betragtinge van het zelve. Woord en Geeſt moeten nooit geſcheiden worden. Het geen ik dan zo even van den Geeſt hebbe gezegt, is ook alzo van het woord te zeggen. Daar men den Bybel niet genoeg eert en volgt, daar heeft den een dit den ander dat t'zamenſtelzel, den een ſpreekt zo, den ander zo; en ſchoon men in het fondament eens is, nogtans is men verward onder malkanderen, en al wat maar een weinig afwykt van iemands ſyſtema, dat is aanſtonts kettery; hielden wy ons alle meer aan den Bybel, was die ons familiaar, ſpraken wy alle eene Bybelſche taal, hoe lieffelyk ſtemden wy overeen? Dit zal u *Witſius*, in deze verhandelinge, op elk blad, met kragt inſcherpen; o mogt het maar wat baten tot verbeteringe!

Digitized by Google

ge! wonder ſtigtelyk was my, alreeds voor vele jaren, zekere paſſage, in een brief van den Wyzen Godvrugtigen en Vreedzamen *Bernardus*, die zoetvloejende Bernardus, *Somer*, aan zynen Wyzen, Godvrugtigen en Vreedzamen Meeſter, *Coccejus*. *Miſera res ſunt tot in Eccleſia lites & diſcordiæ, quibus mederi poſſit Dei & verbi ipſius ſincerus amor. Ad quem ego, Reverende Vir, quoties a te admoneor, magni etiam ſimul admoneor defectus in me & in aliis. Facile amaretur proximus, ſi amaretur Deus; & facile intellegeremus nos invicem, ſi intelligeremus Deum in verbo loquentem. Sine pudore cogitare non poſſum, quid ſit Chriſti nomine Eccleſiæ ipſius curam gerere, & eſſe tam imperitum, tam imprudentem, tam parum ardentem precibus, & magna humilitate & diligentia. Utinam Dei auxilium ad meliorem vitam & reformationem conſequi poſſimus! dabit Deus*

his

Digitized by Google

his quoque finem. Gratias tibi habeo, Vir admodum Reverende, & paternis tuis admonitionibus incensus, volente Deo, totus in hoc incumbam. O schoone woorden, die niet dan Geest en godvrugt ademen! aan uw oordeel verblyve ik het, innerlyk Godlievende ziel, of het zo niet is. Ik zalze u, die het Latyn niet verstaat, vertalen, en oordeel, schoon de woorden wel iets van hunne kragt verliezen. Uw herte worde met die zelve Christelyke gevoelens, door den zelven Geest, bidde ik God, vervult! *Het is eene ellendige zaak,* zo schryft Somer, *met zo vele twisten en verschillen in de kerk, welke eene opregte liefde tot God en zyn woord zoude konnen genezen. Zo menigmaal ik van u, Eerwaarde Man, tot die liefde worde opgewekt, zo dikwils word ik ook te gelyk indagtig aan groot gebrek in my en in anderen. gemakkelyk wierd de naaste bemind, wierd God maar bemint; ligtelyk verstonden*

ſtonden wy ons onder malkanderen, verſtonden wy God maar, ſprekende in zyn woord. Ik kan niet zonder ſchaamte gedenken, wat het te zeggen is, in Chriſtus naam de zorge van zyne gemeente op zig te hebben, en dan nog zo onervaren te zyn, zo onvoorzigtig, zo min vuurig in de gebeden, en in grote ootmoedigheit en naarſtigheit. Och konden we de hulp van God verkrygen, tot een beter Leven, en tot hervorminge. U bedanke ik, Hoogeerwaarde Man, en ik zal, door uwe Vaderlyke vermaaningen ontvonkt zynde, indien God wil, my geheel hierop benaarſtigen. Gave God, dat zulke gevoelens in onze Kerk heerſchten!

Of meent gy, dat ik zonder oorzaak, klage; zo wil ik het aan een iegelyks geweten, en inzonderheit van zulke, die ik meeſt bedoele, in den grond namentlyk waarheit godvrugt en vredelivende, als in Gods tegenwoordigheit, te onderzoeken en

Digitized by Google

en te beantwoorden, gaarne overlaaten. Elk vrage zig dan, als in Gods tegenwoordigheit:

1. Of hy wel, met eene goede en vrye conſcientie, kan betuigen, dagelyks, zoo veel tyd als wegens zyn beroep mogelyk is, (want dat kan zeer verſchillen) uit te kopen, om zig af te zonderen van de woelende ſchare, en, met agterlatinge van den ezel en de jongers, en met uittrekkinge van de ſchoenen, tot God heen te gaan op den berg, ik wil zeggen, om in zyne binnekamer te gaan, de deure agter zig te ſluiten, en God te bidden, te mediteren, en tot het een en ander Gods woord te gebruiken, met het te lezen, te onderzoeken, al mediterende, met God ſprekende, en God horende ſpreken? Woord en Geeſt moet hier tog niet geſcheiden zyn.

2. Of hy zig wel, zo hy daartoe regt en magt heeft, dagelyks, op gezette

Digitized by Google

gezette tyden, zo veel God weet dat elks beroep en gelegentheit toelaat, met zyne huisgenoten in zyn huis verzamelt, om Gods naam groot te maken, en ook Gods woord te lezen, en malkanderen daarin te oeffenen; moet het met enige, beroepshalven, kort zyn, met andere, gelyk de kinderen, en die meer ruimte hebben, nogtans ook meer en breder, by alle bequame gelegentheden?

3. Of hy getrou is, in den openbaren Godsdienst, en byzonder gezet, om eene verstandige en welgegronde verklaringe van Gods woord te horen, en in zyn gemoed ten vollen verzekert te worden van den zin des H. Geestes, in Gods woord sprekende, en vervolgens eene toeëigeninge, die al haar kragt alleen op zyn gemoed heeft, om het wettig gevolg uit Gods woord, zeggende met Samuel: *spreek Heere want uw knegt hoort?* iemand zeide

Digitized by Google

de eens: *indien uw Paulus regt begint te smaken, gedenk dan dat gy iets begint te vorderen in de Theologie.* ik mag ook zeggen: indien u dat het meest smaakt, dat 'er het naaste by komt, dan begint het te gaan, met de vereischte liefde en agtinge voor Gods woord.

4. Of hy wel betuigen kan, dat in de Godvrugtige gezelschappen, Gods woord rykelyk woont? Godvrugtige gezelschappen zyn pryslyk; Gods naam aan te roepen, Psalmen en geestelyke liederen te zingen, t'zamenspraken te houden over Gods wegen met ons, malkanderen op te wekken, te raaden en te troosten, in die gezelschappen, is allezins betamelyk: maar Gods woord moet in allen de grondslag en de leiddraad zyn, 't welk daarom voor al veel, in die gezelschappen, moeste gelezen, onderzogt, en betragt worden.

5. Of hy wel betuigen kan, veel,

ja

ja de allermeeſte, ſmaak te hebben, in zulke boeken, die hem in Gods woord het meeſte licht geven, en die in ſtyl, en anderzins, den Bybel beſt navolgen?

6. Of hy wel zyne zinnen alzo heeft geoeffent in het woord der geregtigheit, dat hy, by opkomſte van ketteryen en dwalingen, bequaam is, het goede en het quade te onderſcheiden, de waarheit uit Gods woord bondig te bewyzen, en den tegenſprekeren den mond te ſtoppen?

7. Of hy, in 't geval van ongelukkige broederverſchillen, zyn oordeel wel wete op te ſchorten, in zaken, daar hy uit Gods woord geen verzekeringe van heeft, en, in het geen hy verkieſt, wel uit Gods woord verzekert is, zonder aanzien van enig menſchelyk gezag?

8. Of hy, in 't geval van bekommerniſſe of verzekeringe over de zaligheit zyner ziele, wel alleen en

Digitized by Google

zuiver Gods woord tot zyn rigtsnoer en toetsſteen neemt? ik weet zeer wel, dat *Gods Geeſt* hier in moet *getuigen*, maar ook *met onzen geeſt*, zo dat *onze conſcientie ons ook mede getuigeniſſe geeft door den H. Geeſt*, zo dat *wy* in onze conſcientie *weten wien wy geloofd hebben*, *zo dat onzen roem is het getuigeniſſe van onze conſcientie*; gelyk dezelve Apoſtel ſpreekt. Hierin nu werkt de Geeſt buiten twyffel op de conſcientie, en de conſcientie door den H. Geeſt, met en volgens Gods woord. De zelve eene Geeſt, die in de conſcientie werkt, ſpreekt ook in het woord, die Geeſt zal zig zelven en zyn woord nooit tegen zyn, Hy zal derhalven de ziele nooit verzekeren van hare zaligheit, dan uit bewuſtheit der conſcientie van die dingen, die Hy in het woord tot de zaligheidt noodzakelyk ſtelt, als bekering, geloof, heiligmakinge: en die daarvan bewuſtheit heeft in zyne conſcientie,

op

op zyne gebeden, door Gods Geest bewrogt, die mag op Gods getuigenisse aangaan, en de eeuwigheit instappen. Een text, van den H. Geest aldus toegepast, moet ons meer gerustheid geven, dan duizend en duizend woorden van menschen, en alle zoete verbeeldingen, op geen woord gegrond; men geeft Gode eer, wanneer men, op zyn woord, alleen om dat het zyn woord is, in de duisternis, gerust aangaat; men onteert God door snode ongelovigheit aan zyn woord, en stelt den H. Israëls een perk, wanneer men volstrekt iets onmiddelyks, of een ander teken eischt, dan hy ons belooft heeft, of menschelyk gezag tot zyne gerustheit stelt.

9. Of hy, in zyne verborgene en innigste werkzaamheden van zyn geheel geestelyk verborgen leven, woord en Geest wel altyd t'zamen pare, gelyk de gelovige in Ps. CXIX?

10. Of hy wel betuygen kan, in de t'zamenſpraken over geeſtelyke dingen, het meeſte behagen te hebben in woorden, die Gods Geeſt leert? ik wil niet, dat men, in gemeene burgerlyke diſcourſen, over geringe dingen en beuzelaryen, ſchriftuurlyk ſpreke. Neen, dat is eene walgelyke pedanterie. Maar, als men van Godsdienſtige en geeſtelyke zaken ſpreekt, ſpreekt een liefhebber van Gods woord liefſt ſchriftuurlyk, en hoort dat ook het liefſt. Men behage zig niet in andere woorden, al zynze ook onder eenvoudige Godvrugtige in gebruik; men noeme zulke onſchriftuurlyke woorden nooit het Schibboleth; neen, het is wantaal, geen Schibboleth maar Sibboleth; en wiſt men, welken aanſtoot men daarmede geve aan ſchrandere natuurlyke menſchen niet alleen, maar ook aan een verſtandiger en edeler zoort van Chriſtenen, gelyk ik die met Lucas vrymoe-

Digitized by Google

moedig edeler noeme, die meer prys op het Bybelsche stellen, men verwisselde die taal gaarne met Bybeltaal, het ware Schibboleth, en Canaans zuivere taale, waarby geen Asdodisch te vergelyken is, of Babels taal, ja generley taal, al is ze ook zo quaad nog niet.

11. Of hy wel betuigen kan, by alle oeffeningen, door katechizatien, collegien, gezelschappen, of by zig zelven, over Katechismus of Systemas, de oeffeninge over den Bybel zelve te voegen, en boven de andere te stellen, en de andere van al wat niet Bybelsch is te zuiveren?

12. Eindelyk, of hy wel kan betuigen, al zyn handel en wandel naar buiten, in allerlei betrekkingen, in allerlei voorvallen en verzoekingen, alleen naar den Bybel te rigten? Ik ben in myn gemoed ten vollen verzekert; dat geen geestelyk mensch zonder Christus

Digitized by Google

iets kan doen, of zonder den Geeſt kan leven; dat de Geeſt het woord ter bequamer tyd indagtig maakt, texten in den zin geeft, daar licht in geeft, en die menigmalen met ongemene kragt op het herte brengt: maar, indien iemand daar op alleen wil leven, zonder Gods woord dag en nagt te overdenken; die moet weten dat hy God verzoekt, den H. Geeſt bedroeſt, geen zegen te wagten heeft, maar regtvaardig bloot geſtelt is, voor de bedriegeryen van zyn herte, dwaze verbeeldingen, en de verzoekingen des duivels, die zig ook wel in een engel des lichts, met een text qualyk aangehaald en toegepaſt, kan veranderen: dog, indien hy Gods woord dag en nagt overdenkt, indien hy het op eet, in zyn harte verbergt, en het in zig heeft geplant en wonende, indien zyne gangen vaſt zyn in Gods woord, en hy geoeffende zinnen tragt te kry-

Digitized by Google

krygen in het woord der geregtigheit, tot beproevinge van de geesten, tot onderscheidinge van goed en quaad, en hy gaat henen, al biddende tot God om den H. Geest, agt gevende op de leidingen des H. Geestes, en die gaarne volgende; zo zal God hem ook het woord door zynen Geest wel indagtig maken, hem verlichten, en leren van den weg dien hy gaan zal, raad geven, antwoorden ten dage der benaauwdheit, doen hopen op zyn woord, en bewaren voor zonden en dwalingen. Laat hier de CXIXde Psalm, dat gulden a. b. c. van Canaans zuivere tale, u verder tot verklaringe en bevestigingе zyn van het geen ik zeggen wil.

Nu bidde en smeke ik u, gy alle die God in waarheit zoekt te vrezen, by al wat dierbaar is, met innerlyke bewegingen van liefde en reine zugt tot uwe bevorderinge, dat gy deze twaalf stukken kauwt en herkauwt, en dat gy u in gemoe-

de, in Gods tegenwoordigheit, daarop onderzoekt, ja u zelven nauwe onderzoekt en doorzoekt, en voor uwen God, die uwe herten en allerverborgenste handelingen kent en beproeft, op elk stuk antwoord. Indien gy dit gedaan hebt, ziet dan eens, of onze klagten ydel zyn. En mogt het ons dan ook gegeven worden, het schandelyke en schadelyke regt te zien, en ons daarover voor God te schaamen en te verootmoedigen, ja daarover bitterlyk te weenen en rouwe te bedryven, met regtvaardiginge van God, die zyn aangezigt regtvaardiglyk verbergt, en menigmaal zo weinig licht op onzen weg geeft, en met ons zelven de schuld te geven, dat wy, naar de mate van den tyd, zo weinig gevordert zyn, maar nog kinderen zyn, die ligtelyk beweegt worden, en zo menigmaal in de verzoekingen te schande worden! Mogt het ons gegeven worden, over dat verzuim, als over

eene

eene van de grootste zonden, die dood en vloekwaardig zyn, van herten verzoeninge te zoeken, in het dierbaar bloed van dat onbestraffelyke en onbevlekt lam, Jesus Christus, die ook de wet en het woord van God altyd in de hoogste agtinge hield! Mogt het, door de Goddelyke genade, ons voorneemen en lust worden, om, van nu voortaan, in 's Heren mogentheden, aan de verbeteringe met ernst te beginnen, en dezelve op elken artikel dadelyk in 't werk te stellen! *Indien 'er dan enige vertroostinge is in Christus, indien 'er enigen troost is der liefde, indien 'er eenige gemeenschap is des Geestes, indien 'er enige innerlyke bewegingen en ontfermingen zyn; zo vervult myne blydschap*, dat gy met allen yver aan de verbeteringe hierin arbeid, en dat gy ook hierin *moogt eens gezind zyn, dezelve liefde hebbende, van een gemoed en van een gevoelen zynde.* Ik bidde u, dat gy, tot

dat einde, deze weinige ſtukken; behalven het geen ik u gezegt hebbe, van de enigheit, als een vrugt van de liefde tot Gods woord, en de twiſten, als gevolgen van het verzuim van Gods woord, in de vreze Gods, rypelyk wilt overwegen.

1. Bedenkt eens; wat het te zeggen is, dat God zelf ſpreekt tot een menſch. Weet gy enigzins wie God is, en wie gy zyt? zegt my dan, wat is het te zeggen, dat God tot een menſche ſpreekt? verlieſt gy u hier niet geheel? Hoe konnen wy dan een denkbeeld maken, dat ſchrikkelyk genoeg is, van die allerſchrikkelykſte zonde, ik wil nog niet zeggen, van een ſprekend God niet te willen horen of te veragten, maar zelf van zyn woord de allerminſte kleinagting aan te doen, al ware het alleen met het zelve enigzins met een menſchelyk woord gelyk te ſtellen? Die God enigzins kent, en die God waarlyk vreeſt, moet zig hierover

in

Digitized by Google

in ſtof en in aſſche vernederen.

2. Overdenkt, bid ik, met bedaardheit, onder gebeden tot God, gelyk het gewigt der zake vereiſcht, wat God tot u ſpreekt, tot welk einde, en hoe. Hy komt u zyne genade en liefde ontdekken; Hy openbaart u zyn Zoon; Hy geeft u het Teſtament te lezen van uwe eeuwige erffeniſſe, gegrond in eeuwige liefde en op de dood van Chriſtus; uw Maker, die uw man is, ſchryft u eenen minnebrief uit den hemel, en dat doet hy, op eene eenvoudige en klare wyze, in menſchelyken ſtyl; dat doet Hy zo minzaam zo nederbuigende als Majeſtueus en ontzaggelyk: wat heeft menig een niet op, met de opening en het lezen van een Teſtament, waarin hy hoopt zyn naam ten goede te vinden? hoe word een brief van een getrouw vader aan zyn kind in vreemdelingſchap, van dat kind, indien het regtgeaart is; hoe word een brief van een

man

man aan zyne vrouw, van een bruidegom aan zyne bruid, van die vrouw of bruid, indien die vrouw of bruid getrouw en kuiſch is, ontfangen? hoe menigmaal, met beroeringe van de ingewanden en het herte, met liefde tranen, met kus op kus, gelezen? hoe zorgvuldig bewaart, en al wederom herlezen? maar wie zyn wy menigmaal in het behandelen van Gods woord, dat Goddelyke Teſtament, die Goddelyke minnebrief? wilde ik my hier uitbreiden, ik ſchreef een geheel boek. Ey, broeders, laat uwe overdenkingen zig hier uitbreiden. Wie van ons, ſchoon ook, in dit byzonder ſtuk, zo ſchuldig niet als vele andere, moet nogtans niet verklaren, beſchaamt en ſchaamroot te zyn, zyne oogen niet te durven opheffen, en zynen mond in het ſtof te ſteken, uitroepende: o God zyt my genadig.

3. Heeft God het ons niet uitdruk-

Digitized by Google

drukkelyk, duidelyk, dikmaal, ja met grote nadruk en aandrang, bevolen? ik denk niet dat gy zo onervaren zyt, of gy weet die bevelen. Deut. IV. 6. VI. 5, 6, 7, 8, 9. XVII. 18, 19. XXXI. 11, 12, 13. Jos. I. 8. Jes. VIII. 20. XXXIV. 16. Joh. V. 39. Luc. XVI. 29. Col. III. 16. enz. enz.

Ik bid u, leest, herleest, en overdenkt deze, en andere bevelen, met gebeden om de bewerkinge des H. Geestes, zo lang en zo dikwils, tot dat gy u, met schaamte en ootmoedigheit, als een overtreder van Gods heilig en genadig gebod, schuldig kent, en genade zoekt tot verzoening en verbetering.

4. Gy weet, hope ik, de schone voorbeelden der Heiligen, die hierin uitgemunt hebben, en hoe die van God zelven worden geroemt, zalig gesproken, en ons ter navolginge aangeprezen; ziet, onder anderen, en staat 'er, overdenkende en biddende, by stil, Gen. XVIII.

19.

Digitized by Google

19. Pſ. I. XIX. en boven al CXIX: ook Jer. XV. 16. Neh. VIII. 1-10. Act. VIII. 28-35 XVII. 11. 2 Tim. III. 14, 15. 2 Pet. I. 19. Op. I. 3. ſtelt u eens voor het volmaakte voorbeeld van Chriſtus zelf, en dat van alle zyne Apoſtelen, die tonen zeer geoeffend te zyn in de Schriften, die overal, en by alle gelegentheden, met de menſchen uit de Schriften handelen, omze daaruit te leren en te overtuigen, al hadden zy ook zelf een Goddelyk gezag by zig. Indien dit niet genoeg ware, zouden wy u, uit de kerkelyke hiſtorien, de allerbekoorlykſte voorbeelden konnen voorſtellen, van openbare Leeraren niet alleen, maar ook van byzondere perzonen, zo vrouwen als mannen, zo jonge als oude lieden, die in de H. Schrift door en door geoeffent waren, die hunne herten tot Bibliotheken van Chriſtus hadden gemaakt, die 'er in geleeſt hebben, en die ook zommige daar-

voor

Digitized by Google

voor geſtorven zyn. Indien 'er nog een vonksken van Chriſtelyke edelmoedigheit in ons is, moeten wy niet beſchaamt worden, en te gelyk ontvonkt, door zulke blinkende exemplen, om ze na te volgen? o dat het exempel van de Koninginne van het zuiden niet tegen ons opſta, en ons veroordeele, in den jongſten dag! Quam zy, op het gerugte van Salomons wysheit, van de einden der aarde; en zouden wy niet veel meer op hebben met de wysheit van Hem die meer dan Salomo is, die wy zo naby hebben, in dat woord, dat *na by ons is, in ons herte en in onzen monde?*

5. Zal ik u de volſtrekte noodzakelykheit voor ſtellen; hoe God ons volſtrekt, in dit leven, niet anders wil leren, dan door zyn woord; hoe het verband van woord en Geeſt onverbrekelyk is geſtelt, zo dat niemand iets van den Geeſt mag verwagten, of zig toe-eigenen, dan door

door het woord? ik hope, dat gy hier van overtuigd zyt: ey toont het dan ook in de practyk, dat gy 'er waarlyk van overtuigt zyt.

6. Stelt u, bidde ik, eens, in al zyne ruimte en heerlykheit, voor, alle de voordelen en zaligheden, die aan de overdenkinge van Gods woord vast zyn, en besluit daaruit eens, hoe gy u zelven daarvan moedwillig berooft; stelt daar tegen alle de nadelen en vloeken, mag ik zeggen, die gy op u haalt met het verzuim. Quam ik hier diep in, ik begaf my in een zee, waarvan ik zo haast niet te rugge quam: daarom laat ik dit aan uwe stille meditatie over. Mediteert eens over den eersten Psalm: wat dunkt u van die ruime en hoge *Zaligsprekinge?* zit eens wat neder onder dien *boom*, gelyk aan een van die bomen des levens, Ezech. XLVII. 7, 12. het zy een palmboom of ander, *aan waterbeken geplant*, de waterbeken

van

Digitized by Google

van Gods wet, in vele boeken en delen verdeelt, verſcheidentlyk bedient, gepaart met de verſcheidene bedelingen des Geeſtes; o hoe is hy daar gewortelt? hoe zuigt hy, met die wortelen van het geloof, in die geſtadige overdenkingen van Gods wet, het genadewater? hy *ſchept, Gods wet overdenkende, hier water met vreugde uit de fonteinen des heils.* Overdenkt eens, wat het voor zaligheit influit, *zyne vrugt ter zyner tyd te geven*, en wat daar al meer van getuigd word. Zo *groeit de regtvaardige als een palmboom*, zo *waſt hy als een cederboom op Libanon. Die in het huis des Heeren* (alzo) *geplant zyn, dien word het gegeven te groejen in de voorhoven onzes Gods.* Mediteert insgelyks over den XIXden. *De wet des Heeren is volmaakt* enz. Blyft lang met uwe meditatie in het gulden a. b. c. van Pſ. CXIX. en overweegt eens alle die zaligheden van allerlei

Digitized by Google

delen van Gods woord, in allerlei in- en uitwendige verzoekingen en toestanden. Denkt eens ernstig op alle die nuttigheden, ja de zaligheit en volmaaktheit zelfs, die Paulus aan het regte gebruik van Gods woord toeschryft, 2 Tim. III. 15, 16, 17. Voegt hier by vele andere plaatzen, te veel zelf om in myn kort bestek aan te halen. Meditteert eens op zo vele eigentlyke en zinnebeeldige naamen, die alle de noodzakelykheit en nuttigheit van dat woord levendig en kragtig uytdrukken. Dit is voorwaar eene aangenaame meditatie. Neemt eens de verscheide benaamingen uit Ps. CXIX. Gaat dan verder tot andere plaatzen. Het woord is het *zaad der wedergeboorte*, de *spyze* der ziele, *de melk voor kinderkens*, *de vaste spyze voor de volmaakte*, *het is een Testament*, *een boek des levens*, hebbende *gezonde en gezondmakende woorden des levens*, *ja des eeuwigen levens*,

Digitized by Google

levens, het is een *zwaard des Geestes*, de *Scepter van Gods sterkte*, het heeft *scherpe pylen*, het is een *twesnydend scherp zwaard*, een *vuur een hamer*. Maar ik word overstelpt; gaat gy zelfs verder; myn bestek lyd het niet. Indien gy ook enige kennisse hebt van de kerkelyke geschiedenissen, of gelegentheit om daar enige kennisse van te krygen; ziet tog eens het licht en de heerlykheit van het Christendom, daar het stipt Gods woord, zonder bygelovigheit, volgt, boven het heidendom, (o blinde en ondankbare Deïst die dit niet opmerkt!) en merkt verder wel op, welke de beste Christenen geweest zyn, in welke tyden, en op welke plaatzen, de Christen-Kerk het meest of het minst, in gelove en Godzaligheit, heeft gebloeit, het welk gy alles wel of qualyk, slimmer of beter, zult bevinden, naar mate dat Gods woord in hoog- of kleinagtinge, in regt gebruik of on-

Digitized by Google

bruik, was. Of weet gy die dingen juiſt zo niet? laat dan nu ter tyd eens een onpartydig oog gaan over de menſchen, in de wereld en de Kerk, en ik laat het aan uw onpartydig oordeel, welke nog huiden ten dage de beſte menſchen zyn, en waar het Chriſtendom nog, onder al het verval, het zuiverſt is, en wie de beſte Chriſtenen zyn. Maar ik moet van dezen artikel af. Gy hebt, in dezen artikel alleen, dagen werk tot ernſtig nadenken. O mogten dan alle die ſchadens en onheilen, die noodzakelyk aan het verzuim van de overdenkinge van Gods woord vaſt zyn, ons daar van afſchrikken, met beklag over vorige dwaasheit; maar alle de voordelen en zaligheden, die aan de overdenkinge van het zelve (mits dat die regt geſchiede, met gebeden om Gods Geeſt, en gepaart met deszelfs werkingen) vaſt zyn, ons kragtig aanſporen tot gelukkige verbeteringe!

7. Ik

Digitized by Google

7. Ik kan ook niet nalaten, u in ernſtige overweginge te geven, hoe bequaam de Chriſtenen zouden zyn om andere van de dwalinge hunnes wegs in leer of leven te bekeren; hoe ontzaggelyk Chriſtenen zouden zyn voor de vyanden; hoe ſchynende als lichten in de wereld; hoe overtuigende en uitlokkende door hun exempel. Nu worden de Chriſtenen dikwils gelaſtert, veragt en beſpot, en ik bekenne gaarne, dat dit den beſten dikwils gebeurt, om hunne blinkende Godzaligheit, van wegens de duivelſche boosheden der menſchen, gelyk het Chriſtus, zynen Apoſtelen, en de beſte eerſte Chriſtenen is gebeurt; maar, dit is ook waaragtig en zeker, dat men zig die eer van Martelaarſchap dikwils veel te ligt aanmatigt, en dat het zomtyds niet de deugden, maar de gebreken zyn, waarom Chriſtus naam ook al dikwils gelaſtert word, al ware het ook in ware vromen,

Digitized by Google

als zy niet genoeg naar den Bybel ſpreken, naar den Bybel zig houden, en naar den Bybel zig gedragen, en dat een menſch, die, in zyn woord en wandel, een *brief van Chriſtus is*, *gelezen van alle menſchen*, ook nog wel, in een boze wereld en vervalle Kerk, ontzaggelyk is, en tot overtuiginge, beſchaminge, overredinge en uitlokkinge, van vele. Och wat wenſchte ik alle myne broeders en zuſters, en ook my zelven, meer gevormt naar den Bybel! voorwaar ik zag 'er veel goeds van. Ga ik ook te ver? my dunkt waarlyk, dat aan eene plaatze, daar de bedieninge ſchriſtuurlyk, geeſtelyk, en kragtig, was, van Mannen, magtig in de ſchriften en vol des H. Geeſtes, daar de Chriſtenen Bybelſche kenniſſe hadden, door Gods Geeſt gewrogt en geheiligt, zuiver Bybelſch ſpraken en wandelden, zo veel atheiſten en vrygeeſten niet zouden konnen zyn, om dat

dit

Digitized by Google

dit kragtiger zoude zyn dan vele boeken voor de ware Goddelykheit van onzen Christelyken Godsdienst: maar nu de Goddeloosheit niet alleen heerscht, maar ook velerlei huychel- en vleeschelyk schaduw-werk, nu zelfs de weinige opregte al dikwils zo laag zyn, en den Bybel niet dan zeer gebrekkelyk uitdrukken, hoe tiert dat snood gebroedzel nu? wel aan dan, alle gy Opregte, weest tog hierin geen schande, maar een eer, van Christus; zet het 'er van nu af aan op; God van den hemel doe het ons gelukken!

8. Misschien zal myn Godvrugtige lezer zeggen: al genoeg, ik ben meer dan ooit overreed; of andere: *des volks is te veel.* Ik zal dan ook ophouden meer beweegredenen by te brengen, als ik u nog herinnert hebbe, dat wy Christenen genaamd worden, gezalfde Propheten, ja *Gereformeerde* Christenen. God behoede ons dat wy van de gronden

Digitized by Google

der Reformatie ooit zonden afwyken! Zyn wy, door de liefde der waarheit, Gereformeert geworden, wy zullen vaſt wederom paapſch worden, *indien wy de liefde der waarheit niet aannemen om zalig te worden, want God zal ons eene kragt der dwalinge zenden, om de leugen te geloven.* Dat verhoede God! wy hopen betere dingen, volgens de Prophetien, en *dat de aarde vol kenniſſe des Heeren zal worden, gelyk de wateren den bodem der zee bedekken.* Laat ons ter vervullinge daaraan mede werken: maar Gy, o getrouwe Jehovah, help uw arm volk, en beveſtig uwe toezeggingen.

Indien nu de een of ander tot het regte inzien van deze dingen mogte zyn gekomen, en van herten genegen zyn om plaats te geven aan onze getrouwe overtuigingen en ſcherpe aanſporingen, maar by zig zelven deze zwarigheit nog heeft, hoe het tog kome, daar deze dingen

alzo

Digitized by Google

alzo zyn, dat egter vele van die gene, die veel werk maken van het lezen en overdenken van Gods woord, en ook groot verſtand en kenniſſe ſchynen te hebben, ſlegte menſchen zyn, geenzins te vergelyken by eenvoudige vrome zielen? die moet weten, dat zulke menſchen, gelyk 'er waarlyk vele zyn, die daardoor grote oorzaak geven dat het onderzoek en de kenniſſe van Gods woord veragt word, het regte gebruik van Gods dierbaar woord niet maken, ook het regte verſtand en de waare wysheit geenzins bezitten, maar alleen eene gedaante daarvan. Welk antwoord buiten twyffel dan wederom verwekken zal eene grote begeerte om te weten, hoe een byzonder Chriſten zig, in het gelukkig overdenken van Gods woord, dan beſt gedragen zal? op welke gewigtige vrage, ik wel niet alles zeggen zal; wat, tot eene volkomene beantwoordinge

Digitized by Google

van die vrage, zoude vereiſcht worden, want dat ging verbuyten myn beſtek, maar nogtans enige noodzakelyke dingen.

Zonder u dan af, zo veel uwe roepinge toelaat, en tragt u voor die tyd te ontſlaan van andere gedagten en bekommerniſſen. Dat valt zo gemakkelyk altyd niet; maar zet het daarop, bid God daartoe, en zing het een of ander daartoe geſchikt, naar dat de gelegentheit is; want aan vaſte regels kan men hier niemand binden.

Zoek uwen indruk van de Goddelykheit des woords te verlevendigen. Ik onderſtel nu, dat de bewyzen, die zeer vele, zeer kragtig, zeer eenvoudig en zeer vatbaar zyn, u gemeenzaam zyn; en dat uwe conſcientie met kragt daarvan overreed is. Komen de vyanden van uwe zaligheit u hierover beſtryden, inzonderheit als u ſtukken voor komen, die gy ten eerſten met die God-

delyk-

Digitized by Google

delykheit zo gemakkelyk niet vereffenen kont, houd u daarmede zo ver niet op, dat gy u enigzins zoud laten slingeren; het geen u klaar is moet om het duistere niet worden in twyfel getrokken, en dat eens vast is dat blyft vast; anders had gy nooit rust. Stel u anders liever eens kortelyk voor dat geen, dat uw gemoed te voren kragtigst overreed heeft; bid ernstig tot God tegen deze vyanden; en tragt tot dien zielsstaat te komen, dat gy, als op uwe knien, voor den throon van Gods Majesteit nederligt, om het woord uit zynen mond te ontfangen, met ontzag en bereidwillige onderwerpinge.

Erken, met diepe verootmoediging, uwe blindheit, trotsheit, opgeblazentheit, ongelovigheit, wederspannigheit, en andere snode verdorventheden, die u gansch onbequaam maken, om het woord geestelyk te verstaan, hertelyk te geloven, en bereidwillig te gehoorzamen;

Digitized by Google

men; leg u zo voor den Heere, en bid, dat de Heere u met zyn Geest hier tegen te hulpe kome, en u, met diepe verootmoediginge, kinderlyke vreze Gods, en geestelyk licht verwaardige; want, gelyk het zaad verscheidene lotgevallen heeft, naar de gesteltheit van de aarde, en de voorwerpen in een spiegel wel of qualyk worden uitgebeeld, naar de gesteltheit van het spiegel, zo ook het zaad van Gods woord, en de voorwerpen in Gods woord geopenbaart, naar de gesteltenisse van ons gemoed. *De natuurlyke mensch begrypt* tog *niet de dingen die des Geestes Gods zyn, want zy zyn hem dwaasheit, hy kanze niet verstaan, om datze geestelyk onderscheiden worden. Dog de geestelyke mensch onderscheid alle dingen.* 1 Cor. II. 14, 15. *de verborgentheit des Heeren is voor de gene die hem vrezen, en zyn verbond om hun die bekend te maken.* Ps. XXV. 14. *En zo iemand wil des*

Va-

Digitized by Google

Vaders wille doen, die zal van Christus leer bekennen, of zy uit God is. Joh. VII. 17. *Die uit God is, hoort de woorden Gods.* Joh. VIII. 47.

Laat het verder uw eerste werk zyn om te verstaan het geen gy leest. Vraag u daarom gedurig, gelyk Philippus den moorman vraagde: *verstaat gy ook het gene gy leest?* Act. VIII. 30. Gelyk God zyn woord, in menschelyken styl, door menschen, heeft laten beschryven, om ons alzo zynen wille bekent te maken, alzo moeten wy ook zeker den zin en meninge van die woorden wel verstaan, zullen wy 'er enig voordeel van hebben. Wat ook iemand mogte voorgeven van een ongemeen geestelyk licht, in een hoger en verborgener zin van Gods woord dan de letter medebrengt, houd het gerust, en zonder de allerminste schroom, voor loutere dwaasheit; neen, die zin, dien de woorden, naar hunne kragt, in hun verband

en

Digitized by Google

en tot hun oogmerk beschouwt, uitleveren, die is de enige, in dien moet alle licht en alle verborgentheit leggen opgesloten, het zy dan direct, of ook by wettigen gevolge. Nog in leerstukken, nog in stukken van het verborgene leven, nog in stukken van de openbare Godzaligheit, nog in verschilstukken, nog in iets anders, weten wy iets, of hebben enige vastigheit, buiten dien eigentlyken, door de woorden bedoelden en uitgedrukten, zin. Wilde God ons iets anders leren, als de zin der woorden medebrengt, daar zoude de wyze God die woorden dan niet toe gebruiken, want zulks eene dwaasheit zoude zyn, aan een wys mensch niet dan lasterlyk, maar aan God niet dan Godslasterlyk, toe te schryven. Gods woorden zyn ook geen onzinnige toverklanken voorwaar, maar woorden van waarheit en van gezond verstand, en die daarom ook

geen

Digitized by Google

geen kragt doen, ten zyze eerſt gezond in hunnen waren zin verſtaan worden. Ey lieve! zeg my tog, doe Chriſtus den Diſcipelen *uitleide, in alle de Schriften, het gene van Hem geſchreven was, beginnende van Moſes en alle de Propheten* Luc. XXIV. 27. zoude hy hun iets hebben uitgelegt, tegen, of buiten, den zin der woorden? dat ware geen uitlegginge geweeſt. Ga Chriſtus en de Apoſtelen overal na, in hunne handelingen uit de Schriften, en oordeel. Zoete gedagten zyn ook maar zoete gedagten, dog die den zin der ſchryveren verſtaat, die hoort God ſpreken, en mag zeggen: *alzo heeft de Heere tot my geſproken.* Is uwe conſcientie nu innerlyk hiervan, door kragt van bewyzen, overreed, en vraagt gy, hoe gy dan beſt tot kenniſſe van dien waren zin komt? ik antwoorde, in dit opzigt, even gelyk gy ook tot kenniſſe van iemands meninge, in andere ſchriften, komt.

Gy

Digitized by Google

Gy zoekt de betekeniſſe en nadruk der woorden wel te vatten; gy geeft agt, wie ſpreekt of ſchryft, aan wien geſchreven of tot wien geſproken word; by welke gelegentheit, uit welk beginzel, tot welk einde, met welke paſſie, in welk verband; van welke zoort de rede is, of een hiſtorie, of een parabel, of een brief, of wat anders; gy vergelykt het met andere plaatzen van dien ſchryver, en wat al meer dienen kan, om agter de ware meninge te komen, dat ſtelt gy in het werk. even alzo ook hier. Dog, vermits het Gods woord is, en hier alles aan gelegen is, dat gy den waren zin verſtaat; zo moet gy hier, met veel meer aandagt en omzigtigheit, te werk gaan, en God bidden, dat Hy u hierin ook verlichte en beſtiere. Begrypt gy nu zeer wel, indien het met deze zaak alzo geſchapen is, dat het dan veel kan baten, den eigen aard van de tale der Heilige

Digitized by Google

lige Schryveren wel te verſtaan, ook de hiſtorien en gewoontens van die volkeren en die tyden, onder en in welke die ſchryvers leefden, en de gelegentheit van die landen; het is zeker zo, en geloof daarom voor zeker, dat een natuurlyk menſch, dezer dingen kundig, in dit opzigt, wel iets beter kan verſtaan, dan een geeſtelyk menſch, hier van onkundiger; dog geef den moed daarom niet verloren, God en zyn woord lievende ziele, ſchoon gy gene gelegentheit hebt die hulpmiddelen der geleerden te gebruiken; door het geſtadig lezen van den Bybel, al is het ook in eene overzettinge, word gy ook dien ſtyl al zeer gewoon, en, door behulp van Concordantien, tot dit gebruik de allernuttigſte boeken die men hebben kan, kont gy ook de plaatzen vergelyken, daar de woorden en ſpreekwyzen meer voorkomen, en, door een gezond oordeel over dezelve, ver ko-

Digitized by Google

men; en door het gestadig lezen van den Bybel, en daar benevens van een en ander goed boek over die bovengemelde zaken, krygt gy ook al kundigheit daarvan, en kont alzo tot genoegzaam zeker verstand komen van Gods woord, inzonderheit in de wezentlykste stukken. Heeft een geleerde voor u iets voor uit, gy hebt misschien ook wel iets voor uit voor menig geleerden, als, gezonder verstand, vaster oordeel, meerder oplettentheit en bedaardheit; en vreest gy God, zo hebt gy, zelf hier in het letterlyke, veel voor uit; want uw vasten, bidden, en wenen tot God, om Gods meninge te mogen weten, zal ook hier niet onbeantwoord blyven; en uwe eerbiedigheit, omzigtigheit, uit indruk van de Goddelykheit, uwe naarstigheit, inspanninge, oplettentheit zullen u voor losse en bespottelyke uitleggingen, en al wat de volmaaktheit van Gods woord te na komt, beveiligen,

daar

daar een geleerde, die God niet vreest, voor bloot legt, uit oneerbiedigheit, wuftheit, ydelheit, vleeschelyke oogmerken om wat nieuws en wat vreemds te weten en te zeggen, wat verstandigs en ongemeens, op dat men zyne gaauwigheit, hogen geest en geleerdheit, verwondere. Ga dan kloekmoedig aan het werk, Godvrugtig mensch, God zal met u zyn; houd u niet op met wydlopige uitleggingen te lezen, (dat kan, tot andere oogmerken, met vrugt geschieden, maar nu niet, om den Bybel geheel in vervolg te verstaan) maar lees en herlees en overdenk zelf Gods woord alleen, en breng het zo ver als gy zelf kont, want dat is een algemeen gebrek dat men zelf niet genoeg denkt; het geen u in de eerste lezinge duister was, zal u misschien, in het vervolg van den Bybel, of in eene volgende lezinge, klaar worden; staat gy ein-

delyk nog hier en daar te kyken, zie dan een goed uitlegger na, of raadpleeg ook met andere geoeffende. Begin niet met het zwaarste, maar klim by trappen op. Na dat gy, in het historische, en vervolgens het leerstukkige en zedelyke, licht verkregen hebt, zoek dan ook al meer licht in het Prophetische, en begin hier ook al wederom met het klaarste. Blyven u nog vele dingen zwaar om te verstaan, bedroef u niet, maar dank God voor het minste licht. Alle dingen zyn ook niet even nodig of mogelyk te weten, gelyk dingen, die nu uitgedient hebben, en eene gansch byzondere betrekkinge tot die oude tyden en volkeren hadden, of dingen, die de vervullinge nog eerst regt klaar zal maken. Laat u dat ootmoedig maken, en de diepte van Gods woord leeren verwonderen. Zyt ook hierin *nugteren*, nooit *wys boven het gene men behoort wys te*

zyn;

Digitized by Google

zyn; wagt u voor ſpitsvinnigheden, en loſſe bepalingen, dat ſtryd tegen een goed oordeel, en een godvrugtig hert; reken het altyd veel minder ongeluk, iets niet weten, dan in iets te dwalen. Maar leert gy iets verſtaan met zekerheit, dat u te voren duiſter voor quam, verblyd u en dank God, gryp moed en ga voort. *Zo gy de verſtandigheit zoekt als zilver, en naſpeurt als verborgene ſchatten; dan zult gy de vreze des Heeren verſtaan, en zult de kenniſſe Gods vinden* Prov. II. 4, 5.

Maar, als gy nu een goed verſtand hebt van den waren zin der woorden, denk niet, dat dit nu genoeg is. o neen. Indien gy anders niet zogt en kreegt, dan waart gy zeer ongelukkig, al verſtond gy, op die wyze alleen, alle de duiſterſte plaatzen en de diepzinnigſte prophetien zelfs. Daar moet niet alleen in uw wil nog iets groots en Goddelyks worden bevonden, maar uw

Digitized by Google

verſtand zelf, uw verſtand, ſchoon wel in verband met uwen wil, uw verſtand nogtans ook zelf als verſtand, zo wel als uw wil, moet byzondere genade des H. Geeſtes hebben, en die zelve zaken, die de zin der woorden opgeeft, geen andere, door geeſtelyke bovennatuurlyke verlichtinge, geeſtelyk verſtaan, ganſch anders, en veel beter, dan de allergauwſte en liſtigſte duivel, en de allerſchranderſte en allergeleerdſte natuurlyke menſch, die ooit of ooit verſtaan heeft, of verſtaan kan. Ik onderſtelle dit hier als eene ontwyffelbare waarheit, by alle onze regtzinnige Godgeleerden erkent en bewezen, al drukt men zig zomtyds niet even eens uit. Want, hoe tog? beſtaat Gods gelykeniſſe niet zo wel in kenniſſe als in heiligheit? hebben wy die gelykeniſſe niet verloren, en moet die niet, in Chriſtus, uit genade, door den H. Geeſt, worden herſtelt? is het niet *het eeuwige*

wige leven God en Christus te kennen? is die kennisse niet een goed van het eeuwige testament, in de beloftens van het genade verbond uit genade belooft, en door genade te vervullen? bidden de Heilige niet overal om die verlichtinge als om eene grote genade? Is het niet een werk van God Almagtig, gelyk dat van *het licht te scheppen uit de duisternisse?* hebben wy niet boven alrede uit Gods woord gehoort, dat *de natuurlyke mensch de Geestelyke dingen niet begrypt nog verstaan kan*, dat God zig alleen *aan de gene die Hem vrezen openbaart;* ik noeme de dingen maar, en late de uitbreidinge voor uwe meditatie. Houd dit dan vast, dat gy, indien gy een vleeschelyk mensche zyt, hoe veel gy ook weet, nog van onderen op, van de eerste waarheit af *dat 'er een God is*, van nieuws van den Heere moet geleert worden; en, indien gy een geestelyk mensche zyt, dat

Digitized by Google

gy, by elken text, geeſtelyk licht nodig hebt, zullen u de zaken klaar en levendig, in haar eigen aard, natuur, gewigt, verband, en met betrekkinge tot u zelven, aan uw verſtand komen. Ik beroep my op u allen, die, in jaren van onderſcheid, van God begenadigt zyt, of gy niet eene grote veranderinge in uw verſtand hebt ondervonden, en of gy nu niet alle waarheden, van de minſte tot de meeſte, die tot den weg der zaligheit behoren, geheel anders kent, dan in uwen blinden natuurſtaat, ſchoon gy ook gauw van begrip waart, en veel kenniſſe op uwe wyze haddet? ja ik neme u alle, die God zoekt, tot getuigen, of gy, nu zelf na dat gy bekeert zyt, niet gedurig Goddelyk licht nodig hebt? hoe dikwils gebeurt het, dat gy ja den zin der woorden zeer wel verſtaat, maar de zaken komen u met die klaarheit zo in haar gewigt niet voor, gy kont 'er zo niet

niet indringen als anders, het is als of het ſpiegel beſlagen ware, gy zyt bedrukt, gy roept tot God om licht, en o! welken onderſcheid, als God u antwoord, en licht uit zyn heiligdom zend? dan is het als of het beſlag word afgeveegt, dan word het klaar, en gy ziet den Koning wel eens, met zeldzame klaarheit, in zyne ſchoonheit. Maar hier zal menig vleeſchelyk menſch zeggen: dat is tog zwaar om te verſtaan, ja niet te begrypen. Dat is ook waarlyk zo; want juiſt zo is het met alle geeſtelyke dingen. Maar een geeſtelyk menſch, die dit leeſt, verſtaat het zeer wel. Alhoewel men nu een natuurlyk menſch het ware licht in dit ſtuk onmogelyk kan geven, zo kan men nogtans deze zaak wel onderſcheidentlyk voorſtellen, en tonen, dat wy gene tegenſtrydige dingen ſtellen, maar dat onze Godsdienſt, ook in dit ſtuk, redelyk is. Alle geeſtely-

Digitized by Google

ke kennisse dan van Gods kinderen is; of eene kennisse, die voorgaat voor geloof, liefde en alle betragtingen en ondervindingen in het geestelyke leven; of eene kennisse, die uit geloof, liefde, en allerlei oeffeningen en ontmoetingen op den weg ten leven, word verkregen, en bygevolg daarop volgt, welke dan egter ook wederom voorgaat, en ten lichte verstrekt, voor verder geloof, liefde en allerley betragtingen. Die eerste moet 'er zeker zyn; want alzo heeft God den mensch geschapen, dat de wil nooit geregelt werkt als naar het regte licht van het verstand; zo is het ook in de genade, want God ontmenscht den mensch niet, maar verbetert hem in de genade. Alle onverstandige en redelooze aandoeningen en driften zyn dan ten hoogsten af te keuren. In die Geestelyke kennisse nu, die voor geloof, liefde en andere werkzaamhe-

den

den natuurlyk voorgaat, overtreft de minste wedergeborene den allergeleerdsten onwedergeborenen mensch. Al weet een onwedergeboren mensch alle de hebreewsche en griekſche grondwoorden, die de *zonde* uitdrukken, in derzelver aard en nadruk, al weet hy op een haar te disputeren over de natuur van de *zonde*, al weet hy alle de verdelingen en onderſcheidingen van de *zonde*, al verſtaat hy alle de ſubtiliteiten, over de wyze van de toerekeninge, voortplantinge, opkomſt, aanwas, en vervolg der *zonde*, al redeneert hy keurlyk en kragtig over de rampzalige vrugten der *zonde* hier en hier namaals enz. hy kent tog de *zonde* niet ter degen in zig zelven, gelyk de minste van Gods ware kinderen die in zig zelven kent, want dat blykt klaar, om dat hyze bemint, en een kind Gods die haat. Schoon ook een onwedergeboren mensch van *God* deftig kan ſpreken en van zyne *volmaakt-*

maaktheden; nogtans kent hy waarlyk *God* en zyne *volmaaktheden* niet, gelyk een waar Godvrugtige; want anders zoude hy God en zyne *volmaaktheden* niet haaten; stond hem, by voorbeeld, Gods *alwetenheit* en *alomtegenwoordigheit*, *Heiligheit* en *Geregtigheit*, even zo klaar voor, als een waar Godvrugtig mensch, hy zoude dezelve zo niet verlochenen; kende hy ter dege de oneindige *Genade*, *Barmhertigheit* en *liefde* van *God* in *Christus*, hy zoude die zo niet versmaden, en op genade zondigen. En of ook een onwedergeborene, die geleerd is, de woorden al wel verstaat, van *Christus*, zyn *perzoon*, *naturen*, *ampten*, *staten* enz. hy ziet tog dat noodzakelyke, dat algenoegzame, dat dierbare niet regt, met betrekkinge tot zig zelven, gelyk de minste wedergeborene: hoe zoude hy anders *Jesus* konnen verwerpen, of tot een dienaar der zonde maken,

en

Digitized by Google

en hem niet hertelyk liefhebben, en die liefde niet tonen in het houden van zyne geboden, enz?

Wat aangaat die geestelyke kennisse, die uit geloof, liefde, en andere werkzaamheden en ondervindingen, verkregen word, en derhalven daarop volgt, maar die dan ook wederom voorgaat, en ten lichte verstrekt voor volgende geloofs en andere werkzaamheden. Ik denke niet, dat een redelyk schepsel daar op zig zelf iets onredelyks in vind. Gaat niet, in honderderley bekende zaken, eerst theorie, gelyk men spreekt, voor de practyk, en word ook niet wederom, uit de practyk en experientie, de theorie vermeerdert, en maakt die theorie, die dus op de practyk volgt, al wederom niet bequamer tot volgende practyk? Nu geef ik elk redelyk mensch in bedenkinge, of een mensch, hoe gaauw, hoe geleerd, hoe ervaren in de letter van

Gods

Gods woord, die nooit, in zyne ziele, gelove, liefde, en verdere werkzaamheden van het geestelyke leven, heeft geoeffent en ondervonden, gelyk elk wedergeboren mensch die oeffent en ondervind, die dingen dan alzo kan kennen uit ondervindinge, gelyk een wedergeborene die kent? Iemand, die nooit ellende en jammer heeft gevoelt, die nooit een slag of steek in zyn vleesch is gewaar geworden, die nooit een enigen zoon gehad of verloren heeft, die nooit honger of dorst heeft geleden of enige armoede, die nooit is verliefd geweest, die nooit zyn Vader heeft gekend en die kinderlyke drift van affectie tot zyn Vader nooit gevoelt, die nooit in den oorlog heeft gestreden, nooit zekere byzondere vreugde genoten, ofte zekere aangename spyze geproeft enz. Kent hy die dingen even alzo by ondervindinge, als een die dit alles heeft onder-

dervonden? immers neen. Hoe zoude dan een onwedergeboren mensch; die zig nooit *ellendig, en jammerlyk, en arm, en blind, en naakt.* Openb. III. 27. heeft gevoelt; die nooit *verslagen*, of doorsteken, *in het herte* is geweest Act. II. 37. die nooit, *op het zien van Hem, dien hy doorsteken heeft, over den zelven heeft gerouwklaagt als met de rouwklagte over eenen enigen zoon, of bitterlyk gekermt gelyk men kermt over eenen eerstgeborenen* Zach. XII. 10. *die* nooit *gebongert en gedorst heeft naar de geregtigheit als een arme van geest.* Matth. V. 3, 6. die nooit een *geloof* gehad heeft *door liefde werkzaam* Gal. V. 6. nogte *krank van liefde is geweest* Cant. II. 5. die nooit door den *Geest der aanneminge tot kinderen heeft geroepen Abba Vader* Rom. VIII. 15. Gal. IV. 6. die nooit *de geheele wapenrustinge heeft aangedaan*, en alzo *gestreden*, als de Apostel wil Eph. VI. 10-18. nooit

die

die onuitsprekelyke en heerlyke vreugde ondervonden, die Petrus toeschryft aan zulken alleen, *die Jesus Christus* wel *niet gezien hebben maar nogtans liefhebben, die niet zien maar geloven* 1 Pet. I. 8. of *die vrede Gods, die alle verstandt te boven gaat* Phil. IV. 7. nooit *dat verborgen manna gegeten, den overwinnaar* alleen beloofd. Openb. II. 17. hoe zoude, zegge ik, zo een die dingen even alzo by ondervindinge kennen, gelyk een kind van God, die deze dingen beoeffent en alzo ondervind?

En daarom, o mensch, myn lieve naasten, wie gy ook zyt, hoe sterk ik u ook hebbe aangespoort, en nog aanspore, om de letter van Gods woord te onderzoeken en te verstaan, ik bidde u nogtans, om uwer ziel en zaligheit wille, vergenoeg u daar niet mede, maar leg u, onder het gebruik van den Bybel, voor God den Vader der lichten neder, met uw blind gezigt en dwaas hert,

Digitized by Google

hert, bid Hem om geeſtelyk licht, en ſchat het minſte ſtraaltje van bovennatuurlyk geeſtelyk genadelicht hoger dan alle de ſchranderheit en alle de geleerdheit van alle de boze geeſten en Jeſus hatende menſchen; ſmeek dien groten Heelmeeſter, Jeſus, dat hy u ogenzalve geve, en u ziende make; roep den H. Geeſt aan, om u in alle waarheit te leiden; mogt gy maar eens regt kennen, door de bovennatuurlyke verlichtinge van den H. Geeſt, dat zelve, dat gy miſſchien zo dikwils in den Bybel hebt gelezen, van Gods zuivere Heiligheit, onſchendbare Geregtigheit, oneindige Heerlikheit, en van uwe nietigheit, geringheit, zonde, Gods verlocheninge, onreinheit en grouwelykheit, hoe gaarne zoud gy belyden, dat gy nog God nog u zelven ooit regt gekent hebt, nog ooit geweten dat het zo daarmede was. zo zoude het met alle waarheden gaan. God geve het

Digitized by Google

u! dat is myn reine zugt. Ja al zyt gy aanvankelyk verlicht, erken nedrig uwe blindheit, en bid, dat uw verstand meer en meer geopend worde, om den Waaragtigen beter te kennen; ik stel u al wederom, tot een voorbeeld, dien liefhebber van Gods wet, in den CXIXden Psalm, gedurig biddende om verstand en wysheit. Zeer wel heeft een van die grote Graven van Mirandola, grote lichten in duistere tyden en landen, gezegt, gelyk ik, in een brief van dat wonder onder de jonkvrouwen, *Anna Maria van Schurman*, leze: *de Philosophie zoekt de waarheit; de Theologie vindze; maar de Religie bezitze.* Indien iemand lust mogte hebben, over deze stoffe, ook andere te lezen, gelyk elk tog al iets byzonders heeft, in zyne manier van denken en voorstellen, al is de zaak dezelve; ik zoude hem vele konnen aan de hand geven; en, onder die, den studerenden inzonderheit (voor welke ik

ik altyd een ongemene zugt en liefde hebbe, horende niets met groter blydschap, dan dat 'er ook nog studerende jongelingen, in onze boze dagen, worden gevonden, die van den Heere zoeken geleert te worden, en die geleerdheit en godvrugt gaarne wilden paren) den geleerden en godvrugtigen Doctor Owen, in zyne Theologoumena, inzonderheit in de Voorrede, en in het zesde boek, in het derde en enige volgende Capittelen; en meer andere: dog nu lust het my u eene nadrukkelyke passage, uit een hoogduitsch schryver, mede te deelen, te weten den zeer geleerden regtzinnigen en Godvrugtigen *Theodorus Untereyk*, een waardig discipel van beide de grote Mannen, Voetius en Coccejus, onpartydig als een waar Discipel van dien eenen Meester Christus, in zyn heerlyk boek genaamt: *de Bruid van Christus onder de dogteren te Laodicea.* pag. 754 en vervolgens. „ Wat is dan dit, spreekt

„ gy eindelyk, voor eene onuit-
„ ſpreekelyke bevindinge en genie-
„ tinge van het hoogſte goed, op
„ dat ik het ook moge weten en er-
„ varen? ik geloove in God Vader,
„ Zoon, en H. Geeſt; daarin ben
„ ik gedoopt; ik legge my toe, zo
„ veel ik kan, op een eerlyk leven;
„ ik neme myn Godsdienſt vlytig
„ waar; en hope daarop het eeuwi-
„ ge leven na dit leven: ten dien
„ einde ontbiede ik in myne krank-
„ heit zulk een Predikant by my,
„ die by de zieken den meeſten roem
„ heeft, wegens zyne byzondere
„ wyze van trooſten: verder weet
„ ik van gene innerlyke bevindinge
„ van het hoogſte goed iets te zeg-
„ gen: ik wenſchte tog ook wel te
„ verſtaan, wat zulks tog zyn mag?
„ Antwoord. Dit is een harde
„ knoop, en kan bezwaarlyk, ja
„ waarlyk voor geen menſch als die
„ by zig zelven de ondervinding
„ heeft, opgeloſt worden. Ik ge-
„ bruike de woorden van den gro-
„ ten

„ ten Molineus, en zegge; dat dit
„ zulk een werk is, dat niet is uit
„ te ſpreken, en al konden wy het
„ uitſpreken, zo kan het egter nie-
„ mand van de toehoorderen be-
„ grypen, wat het is, zo lang
„ hy daarvan gene ondervindinge
„ heeft, en God niet zelf tot zyn
„ herte geſproken heeft, en dit is,
„ zegt hy, zulk een ſtuk in de
„ Theologie, dat men door onder-
„ vindinge moet leren. Een hei-
„ den zelf weet ook daarvan enig-
„ zins rede te geven. Zie Seneca
„ de vita beata. Cap. III. *Beata*
„ *vita eſt conveniens naturæ ſuæ,*
„ *quæ non aliter contingere poteſt,*
„ *quam ſi primum ſana meus eſt &c.*
„ dat is, *het zalige leven en de natuur*
„ *moeten overeenſtemmen, want hy,*
„ *wiens vernuft niet van te vo-*
„ *ren gezond is, kan hier geen deel*
„ *aan hebben.* 't Welk ook de ſpreuk
„ van een Turk enigzins kan ver-
„ klaren. Zie Erpen. pag. 62. by

„ Oom. Geopent Turkendom. *E-*
„ *ven gelyk een krank Lichaam de*
„ *ſpyze niet nuttig is* (zo ſpreekt een
„ Turk) *even alzo zyn ook de ver-*
„ *maaningen niet voordelig aan een*
„ *gemoed, dat met de liefde der we-*
„ *reld is ingenomen.* Want gelyk
„ een Arend de zonne met geopen-
„ de ogen en een ſterk gezigt kan
„ aanſchouwen, het geen andere
„ vogels niet konnen; alzo zyn
„ ook de ogen van de geheiligde
„ rede alleen bequaam, en door de
„ bekering wederom gezond ge-
„ worden, om de Zonne der Ge-
„ regtigheit, en het aangezigt van
„ den hemelſchen Vader, op ene
„ onuitſprekelyke wyze, ook aan-
„ vangkelyk in dit leven, met de
„ hoogſte vergenoeginge, te be-
„ ſchouwen; daar in tegendeel de
„ ogen van het ydel en wereldsge-
„ zind vernuft, deze Goddelyke,
„ geeſtelyke, heilige, Majeſtueuſe,
„ heerlyk makende ſtralen niet kon-
„ nen

Digitized by Google

„ nen verdragen, maar dezelve, of,
„ wegens de onvatbaarheit van zyn
„ gezigt en oordeel, in anderen
„ bespot, of, wegens groote angst
„ en vreze van het geweten, voor
„ dezelve heimelyk wegkrimpt, en
„ gelyk onze eerste Ouders zig ver-
„ bergen wil en moet. Wat raad
„ dan met de verklaringe van deze,
„ der ydele wereld onbekende, en
„ daarom belachelyke, maar nog-
„ tans verschrikkelyke, stralen? Als
„ ik voor enige jaren, andere een-
„ voudige lieden gelyk zynde, my
„ niet genoeg verwonderen, of wel
„ begrypen, konde, hoe het tog
„ wezen mogte, dat een Hoogge-
„ leerd Professor in de Theologie,
„ zelf by die grote kennisse van het
„ geestelyke leven, aan de gierig-
„ heit zo zeer was overgeven; zo
„ hebbe ik my, tot onderrigting
„ van my zelven en van enige vro-
„ me menschen, benaarstigt, om e-
„ nigen klaren grond hier van te

Digitized by Google

„ ontdekken, en ook aan anderen
„ bekend te maken, waardoor onze
„ twyfelinge allezins mogte wegge-
„ nomen worden. Ik nam ten dien-
„ einde voor den ſpreuk Joh. XVII.
„ 3. daar het eeuwige leven in de
„ kenniſſe word geſtelt, en verge-
„ leek daarmede 1 Joh. II. 4. *die*
„ *daar zegt, ik kenne Hem, en zy-*
„ *ne geboden niet bewaart, die is een*
„ *een leugenaar, en in dien is de*
„ *waarheit niet.* Desgelyken Pſ.
„ IX. 11. *en die uwen name kennen*
„ *zullen op u vertrouwen.* Daaren
„ boven de *openbaringe en verlich-*
„ *tinge des verſtands*, waar van Chri-
„ ſtus Apoſtel Eph. I. ſpreekt. Ik
„ benaarſtigde my, door zekere
„ gelykeniſſe, op te helderen, hoe
„ een en dezelve zake van twe men-
„ ſchen verſcheidentlyk kon wor-
„ den gezien, ondervonden en ge-
„ ſmaakt, naar dat namentlyk de
„ ogen en de ſmaak van den enen
„ bequamer waren dan van den an-
„ de-

„ deren: maar ik hebbe my toen,
„ wel enigzins, maar niet naar
„ wensch, voldaan, maar mynen toe-
„ hoorderen daar benevens de ver-
„ borgene Schole van den H. Geest,
„ en desselfs onuitsprekelyke leidin-
„ ge, tot een uitlegger en commen-
„ tarius toegewenscht. even dat zel-
„ ve vreze ik ook nu nog ter dezer
„ ure, wanneer ik een krank ge-
„ zigt, het welk gewoon is niet
„ anders dan de zwarte aarde te be-
„ schouwen, en in de duisternis te
„ wandelen, dezen hemelschen Ge-
„ nadeglans, die de herten van Gods
„ kinderen op eene verborgene wy-
„ ze overstraalt, verklaren zal. E-
„ venwel moet ik daarvan ook nog
„ het volgende, alhoewel stamelen-
„ de, aanhalen en zeggen: *Deze*
„ *genietinge en bevindinge van het*
„ *hoogste goed is ene verborgene*
„ *kragt van God in de herten van*
„ *zyne kinderen, waardoor hun ver-*
„ *nuft, het verstand en de wil, op*

„ *zulk eene onuitsprekelyke wyze*
„ *werd verheven, verlicht, verwarmt*
„ *en verklaart, dat zy daardoor, niet*
„ *alleen allerlei wederwaardigheit in*
„ *'t gemeen, de wereld en de berovin-*
„ *ge van hunne goederen, veragting*
„ *en smaad, maar ook, door een hoger*
„ *trap van dezelve, de allerzwaarste*
„ *martelaryen en pyne, met vrolyken*
„ *triomf, tot eeuwigen roem van*
„ *derzelver oorsprong, dat is God*
„ *in Christus, overwinnen konnen.*
„ Tot bewys kan de twede sluitre-
„ de (in 't vorige namentlyk van
„ dit boek) wydlopig worden na-
„ gelezen, onnodig hier te herha-
„ len. Het is zulk een werk, dat
„ den mensch zulk eene innerlyke
„ zoete vergenoeginge, zulken on-
„ uitsprekelyken troost, mededeelt;
„ dat de wereld, zo lange als die
„ stralen duren, voor zyne ogen,
„ gelyk lampen en kaarsen by den
„ opgang der zonne, met haar meef-
„ te glans verdwynt; maar zo dik-

„ wils

Digitized by Google

„ wils ook naderhand de wereld by-
„ wylen helaas! wederom wat krag-
„ tiger word, het welk dan gebeurt,
„ na dat de zonne zig op de een of
„ ander tyd met overlopende wol-
„ ken heeft bedekt, op dat zy den
„ zienden den slaap verdryve, tot
„ waakzaamheit opwekke, en den
„ zelven in gestadige oeffening hou-
„ de, als dan is de geest van dezen
„ geheiligden mensch, zo lang die
„ toestand duurt, buiten zyn regt-
„ schapen element, gelyk een vis
„ buiten het water, en vind nergens
„ ruste, tot dat hy wederom zyns
„ Vaders aangezigte mag zien, de
„ vorige vriendschap smaken, en in
„ den vorigen staat zyner ziele is,
„ en voor het toekomende hoe lan-
„ ger hoe dieper daarin gewortelt
„ word, gelyk Gerson zegt: *A-*
„ *nima, quæ est in te, radicata est*
„ *in centro suo, & recreata & quie-*
„ *ta: als de ziel in u is, zo is zy in*
„ *haar waar middelpunt gewortelt,*

„ *is,*

„ *is verquikt en geruſt.* En Matth.
„ Mart. (by Baxter The ſaynts E-
„ verleſting Reſt.) Cath. fid. L. 3. c.
„ 9. *ſuave eſt intelligere favorem*
„ *Dei paternum; ſuavius eum ama-*
„ *tum guſtare; & hoc ſuavius gu-*
„ *ſtato acquieſcere & contentum eſſe;*
„ *ommium vero ſuaviſſimum, ſcire*
„ *nos, intellecto Dei favore perfrui*
„ *& ſemper fruituros eſſe, dat is, de*
„ *vaderlyke gunſte te verſtaan is*
„ *zoet, zoeter is het dien beminden*
„ *te ſmaken, en nog zoeter dan dat*
„ *is het in dien geſmaakten te berus-*
„ *ten en met Hem te vreden te zyn,*
„ *maar allerzoetſt is het te weten,*
„ *dat wy die gekende gunſt genieten*
„ *en altyd genieten zullen.* Wan-
„ neer een hooggeleerde en begaaf-
„ de zo genoemde Theologant, by
„ zyne wereldberoemde wysheit
„ en grote wetenſchap van Godde-
„ lyke dingen, een natuurlyk en
„ aardſchgezind menſch is, en niet
„ wedergeboren, zo zyn hem deze,
„ op

„ op de hoge ſcholen aangeleerde,
„ en met een ongeheiligt vernuft
„ verder nageſpeurde, zaken even
„ eens, gelyk een ſchooljongen de
„ tafel is in de cyferkonſt, het zyn
„ vele en menigerley door kunſt in
„ malkanderen gewevene Religie-
„ pointen, aardig t'zamengevoeg-
„ de Loci Communes, zonder
„ daar mede gepaart gaande ſchoon-
„ heit, die zyn herte van de wereld
„ af trekken, en hem op de be-
„ kende zaken verliefd kan maken:
„ zaken, die den genen, die van God
„ geleerd zyn, als loutere ſchatten,
„ paarlen en kleinnodien, voorko-
„ men, zyn hem niets anders als en-
„ kele rekenpenningen. Een en de-
„ zelve perzoon kan van twe men-
„ ſchen, met groot onderſcheid, ge-
„ zien, overdagt, en vervolgens be-
„ mint worden: den enen komt de al-
„ lerſchoonſte voor als een boom, hy
„ weet alle de aaſten, takken, blade-
„ ren, en bloemen, met duizenden,
„ heel

„ heel nauwkeurig en aardig uit te
„ rekenen en op te tellen, voor het
„ overige heeft hy in dien boom wei-
„ nig of geen luſt; een ander, die
„ beter gezigt heeft, en door een
„ bequaam vergroot-glas word ge-
„ holpen, ziet den zelven in zyne
„ menſchelyke en regt natuurlyke
„ ſchoonheit aan, en word op hem
„ verlieft; of ſchoon nu de eerſte
„ dezen laaſten daarin ver overtreft,
„ dat hy alle leden, gewrigten,
„ t'zamenvoegzels en beenderen,
„ alle aderen, tekenen en ſtrepen,
„ van het hoofd tot de voeten toe,
„ zeer net en aardig, ja ook, om
„ der konſt en Academiſchen we-
„ tenſchaps wille, met geen gering
„ vermaak, agter malkander tellen
„ en uitrekenen kan, zo overtreft
„ nogtans deze laatſte den eerſten
„ ver, door een hoger en voor dien
„ kloeken rekenmeeſter verborgen
„ licht, nademaal hy daardoor aan
„ die grove ledematen, die hy al-
„ leen

„ leen weet en kent, (dit zyn de
„ Hoofdſtukken van de Chriſtelyke
„ Religie) zo veel overtreffelyke
„ ſchoonheit vind, dat hy in een
„ grote liefdegloet op hem aan-
„ vliegt, om den geliefden, met
„ verlatinge van alle andere, anders
„ ook geliefde, dingen, te omhel-
„ zen. Daar de eerſte is, gelyk
„ een Sterrekyker, die in den kou-
„ den winter veel ſpeculeert en op
„ tekent, maar nauwlyks, wegens
„ vorſt en koude, en als of zyne
„ voeten gelyk Nebucadnezars beeld
„ van yzer waren, uit zyne plaat-
„ ze gaat, of wel ten eenemaal ge-
„ lyk de roeijers voor zig ziende en
„ agter zig te rug varende; daar
„ vliegt de laatſte gelyk een Arend
„ hemelwaarts, en verluſtigt zig
„ eeuwiglyk in de, door hare eige-
„ ne ſtralen erkende en gevoelde,
„ Zonne der Geregtigheit. Zulk
„ een onderſcheid vind men tuſ-
„ ſchen een eenvoudig Chriſten, die
„ waar-

„ waarlyk wedergeboren is, en
„ een wydberoemde Phariſeew en
„ Schriftgeleerde. Deze weet van
„ honderderlei dingen, titulis &
„ ſubtitulis, pro & contra, archi-
„ podialiter & reflexive, te diſpu-
„ teren; Kan ook van de, in zo
„ menigerlei ploojen gevouwde,
„ waarheit ſpreken en prediken; on-
„ dertuſſchen kan deze koude mane-
„ ſchyn zyne aardſche luſten, en de
„ welluſtige vermakingen zyner zin-
„ nen, van die geliefde verzorginge
„ des vleeſches niet aftrekken. Hy
„ heeft de wereld en het geen in de
„ wereld is liever dan de geken-
„ de waarheit, vermits dezel-
„ ve zyn natuurlyk verſtand wel
„ als waar, maar niet in hare he-
„ melſche ſchoonheit voorkomt; daar
„ in tegendeel de wedergeborene
„ eenvoudige menſch, wel maar
„ alleen de allernoodzakelykſte
„ grondſtukken, die als de wezent-
„ lyke delen zyn van het lichaam
des

„ des waren Christendoms, kent,
„ maar dezelve, door de bovenna-
„ tuurlyke verlichtinge, zo koste-
„ lyk vind, dat hy, uit grote lief-
„ de, alles daar voor kan verlo-
„ chenen, verkopen en vergeten,
„ en de wereld niet meer, maar
„ God in Christus boven alles, lief
„ heeft. Alle menschen hebben in
„ Adam, met het verlies van Gods
„ beeld, hun geestelyk verstand,
„ dat is hun hemelsch gezigt, ver-
„ loren. De oogappel, of het na-
„ tuurlyk ziende vermogen, het
„ vernuft namentlyk dat de heide-
„ nen met ons gemeen hebben, is
„ wel overgebleven, maar zo ge-
„ heel boos en verdorven, dat aan
„ het verstand zelf het allerschoon-
„ ste zonder schoonheit, maar het
„ allergeringste als het allerschoon-
„ ste, voorkomt. Ziet iemand door
„ een glas, dat rood, groen, geel,
„ of van eene andere kleur, is, zo
„ vertonen zig de zaken ook alzo.

„ Door een zuiver en helder glas,
„ ziet men eene zaak in en met ha-
„ re eigene kleuren. In de weder-
„ geboorte, heiligmaking en beke-
„ ring van een mensch, neemt de
„ H. Geest, door zyne Almagtige
„ kragt, onder het Ephatas geklank
„ van enen kragtigen predikdienst,
„ niet alleen de vlekken van het ver-
„ nuftsoog weg, maar hy drukt ook
„ zodanig een verrekyker in het her-
„ te van een mensch, dat hy, daar
„ hem anders de stad des levendigen
„ Gods als een veragt dorpje was
„ voorgekomen, nu aan dezelve an-
„ ders niet ontdekt dan jaspis, goud
„ en edelgesteente Op XXI. zo lang
„ als Christus buiten het heiligdom
„ op een menschelyke wyze voorge-
„ stelt, om gedragen en alleen uiter-
„ lyk verkondigt word, kan men de
„ gestalte wel, als met zwarten inkt
„ afgetekent, naar alle trekken en
„ lineamenten, tellen en uitrekenen;
„ maar zo dra de deure van het hei-
„ lig-

„ ligdom, door de wedergeboorte
„ en vernieuwinge van den uitver-
„ korenen zondaar, word geo-
„ pend, en desselfs ware gestalte en
„ schoonheit, al is het ook nog maar
„ van verre en als in het donkere,
„ werd gezien, zo word die mensch
„ aanstonts daarmede zodanig inge-
„ nomen, dat hy vriendschap, va-
„ derland, ouders, wyf, kinders,
„ ja ook zyn eigen leven, voor dit
„ gezigt te vergeten en te verlaten
„ geneigt is, en zegt: *de helft is my*
„ *niet aangezegt, het is goed dat wy*
„ *hier zyn. Wien hebbe ik, neffens*
„ *u, o Heere, in den hemel? neffens*
„ *u lust my ook niets op aarde: be-*
„ *zwykt myn vleesch en myn herte,*
„ *zo is God de rotsteen myns herten*
„ *en myn deel in eeuwigheit.*

„ Eene nadere en klaardere uit-
„ legginge kan ik u van dit, voor
„ het natuurlyk vernuft verborgen,
„ genade werk niet geven, tot dat
„ de H. Geest u dezelve, door in-

„ wendige ondervindinge, nadruk-
„ kelyker verklaart en laat gevoe-
„ len.

„ Een hoogwyze Physicus of Na-
„ tuurkundige, een wynkoper en
„ ervaren kok, konnen, van dat al-
„ les daar zy dagelyks in bezig zyn,
„ vernuftig spreken, en eene duide-
„ lyke beschryvinge van de zaken
„ geven, ook als dan zelfs nog wan-
„ neer zy krank zyn, of aan de
„ koortze te bedde leggen: maar
„ nogtans maakt die ware kennisse
„ hunnen smaak, in dien toestand,
„ nooit op die gekende en tegen-
„ woordig zynde zaken, zo hoog
„ en bevindelyk, verliefd, als eenen
„ gezonden boer of huisman, schoon
„ die zig op de ware kunst, ver-
„ klaring en beschryviug van zulke
„ dingen niet verstaat. Wat an-
„ ders is het te *kennen* wat anders te
„ *smaken dat de Heer goed is.*

Tot hier toe *Untereyk.* Deze aanhalinge is wat lang geweest, ik denke

denke egter niet, datze u zal verveelt hebben. Hiermede zal ik ook van het eerste stuk, in het overdenken van Gods woord, te bedoelen, het stuk van kennisse en geestelyk verstand, afstappen. Ey laat ons het een en ander regt ter herte nemen. Het zy verre van ons, ooit of ooit zuivere letterkennisse van Gods woord te veragten, of enige middelen daartoe dienende! als de letterkennisse te gronde gaat, gelooft my, Waarheit Godsdienst en Kerk gaan te gronde. het zy verre van ons, ooit of ooit iemand ligtvaardig, als een letterknegt, te veragten, of, als een mensch die geen geestelyk licht heeft of bevindelyke kennisse, los heen te veroordelen! het zy verre van ons, die gene, die wel veel, maar onchristuurlyk, ontydig, walgelyk en bespottelyk, tot grote smaad en laster van het ware Christendom, van hunne gewaande bevindingen spreken, of ook zelfs die

gene, die op zig zelven naar waarheit en schrift, ja zomtyds wel aardig en beweeglyk, naar veler gedagten, van hunne voorgegevene bevindelyke kennisse opgeven, maar die nogtans opgeblazen zyn van hoogmoed, stinkende van gemaaktheit, en in hunnen wandel, van naby beschouwt, gansch andere lieden, als in hunne woorden en vertoninge, enigzins voor te spreken. o neen; maar gelyk onze Grote Meester, dat volmaakte voorbeeld van eenvoudige nedrigheit en blanke oprégtigheit, van geene menschen op de wereld groter afgryzen heeft getoont dan van zulken; alzo zal ook een waar discipel en navolger van Hem, ik weet niet welke beroeringe van schrik walginge en innerlyk afgryzen, in zyn herte en ingewanden, gevoelen, als hy maar aan zulke menschen denkt. Tot zulke zegge ik, uit den overvloed van myn herte, met de woorden

van

Digitized by Google

van den zo Godyrugtigen als geleerden *Lampe*, wiens nagedagtenisse, de nagedagtenisse van zyn opregt, nedrig, yverig en rontom heilig leven, my tot heden toe nog menigmaal kragtig opwekt:

„ Gy zyt het, tegens welke wy
„ de bitterste klagten moeten voe-
„ ren, vermits gy den aanwas van
„ het Christendom zo hinderlyk zyt
„ geweest. gy wildet voor vrien-
„ den der waarheit aangezien zyn,
„ en gy hebt die in uw herte ge-
„ haat. gy liet u by het gezelschap
„ der vromen vinden, dog maak-
„ tet, datze daardoor verdagt en
„ stinkende wierden. men hoorde u
„ van het Christendom spreken, en
„ men zag u te gelyk in ondeugden
„ leven, die lynregt tegens de na-
„ tuur der ware genade streden.
„ vele zouden misschien Christenen
„ zyn geworden, indien maar deze
„ en gene niet mede voor Christe-
„ nen hadden willen aangezien

„ zyn. denkt vry, huichelaars, in
„ dien gy niet ontwaakt, dat u
„ Gods wrake boven andere zal ver-
„ volgen. want een huichelaar is niet
„ alleen verfoejelyk voor de Enge-
„ len, en den vromen tot een gedu-
„ rige ergernis, maar ook zelfs den
„ godlozen tot een vloek. schoon
„ God al aan alle zondaren genade
„ wilde bewyzen, zo zoude nog-
„ tans voor u de minste hope overig
„ zyn, vermits gy Hem zo stout in
„ 't aangezigt hebt durven bespot-
„ ten. Tot hier toe *Lampe*. Dit is mannen taal. o mogten alle vromen altyd zo hartelyk spreken, en niet alleen de geveinsdheit, maar ook den allerminsten schyn van geveinsheit, verre van zig doen, en zig alle, in alle gelegentheden, betonen, geesfels en blixems voor de geveinsdheit.

Dog, het zy ook, aan de andere zyde, niet min verre van ons, dat wy zulk slag van menschen, die

zeg-

zeggen: *ik gelove in God Vader, Zoon en H. Geest, daarop ben ik gedoopt, ik leve eerlyk en neme myn Godsdienst waar, en wagte daar op het eeuwige leven, zonder verder iets van die innerlyke bevindingen te weten:* voor de beste Christenen zouden houden; maar geestelyke menschen, die waarlyk bevindelyke kennisse hebben, en daarvan ook, op zyn tyd, getuigenis en bewyzen geven, voor geveinsden zonden schelden, schoonze opregte Nathanaels zyn. God behoede ons voor zulk een Belialsstuk! God geve, dat wy onze namen tog niet vinden op die zwarte lyst, 2 Tim. III. 1-5. by die gene *die zonder liefde tot de goede zyn*, maar veel eer op de rolle van Zions ware burgeren Ps. XV. zo *dat ook de verworpene in onze ogen veragt zy, en dat wy eeren die gene die den Heere vrezen*, al waren het ook geringe en min beschaafde menschen, en in *de ogen der gerusten de verachtste fakkels!* waarheit

moet tog waarheit blyven, en kan, door duizend en duizend nabootzers, tot geen leugen worden gemaakt. Het zy dan ook verre van ons, dat wy, onder voorwendzel van alle geveinsdheid en schyn daar van te myden, zouden schromen getuigenis te geven, al ware het ook voor Koningen, van die geestelyke kennisse en bevindinge, of, ons ooit, om den laster van vleeschelyke menschen te ontgaan en hunne gunst te behouden, Christus, of zyner leer, of zyner genade, of zyns volks zonden schamen! dat ware immers ook, aan den anderen kant, een zoort van huichelary en geveinsdheit, gelykende naar Petrus verlocheninge, immers zo berispelyk als zyne veinzinge uyt zwakheit Gal. II. 11-14.

Dog, (om hier van af te stappen en tot een ander stuk over te gaan) indien ons eerste werk moet zyn, in het overdenken van Godswoord,

naar

naar geestelyke kennisse en verstand te zoeken, gegrond in den eigenen zin van Gods woord, van welke tot hier toe opzettelyk is gehandelt, schoon 'er by toeval dingen, die tot de practyk behooren, zyn ingelopen, als op welke, en uit welke, de bevindelyke kennisse volgt: ons twede oogmerk moet zyn get *gelove*, of de toestemminge aan die gekende zaken, in der zelver waarheit niet alleen, maar ook waardigheit, verband, en byzondere betrekkinge tot ons zelven. Moet men zig gedurig vragen: *verstaat gy ook het geen gy leest?* niet minder dan ook: *gelooft gy ook het geen gy verstaat?* Dit geloof is eene grote zaak, daar alle in en uitwendige werkzaamheden van het geestelyke leven van afhangen, en zonder het welke alle practyk maar loutere superstitie is, Rom. XIV. 23. Heb. XI. 6. Jac. I. 6, 7, 8. 2 Cor. IV. 13. Hab. II. 4. Col. II. 18-23.

18-23. Men denkt zo ligtelyk, dat men den Bybel gelooft, maar indien men zig regt beproeft, men bevind haast, dat het 'er verre van daan is. Indien men Gods woord in waarheit geloofde, men leefde ook wel anders, maar uit het leven blykt het ongeloof, of dood geloof. Indien elk, die zegt te geloven het geen in Gods woord staat, eens alleen ging, en optekende de geloofsbeginzels, die in zyn herte zyn, en waar uit hy leeft, het zoude alles zyn, behalven den Bybel. maar een waar Christen moet geloven. De Goddelykheit van het woord staat onbeweeglyk vast, en daarop alleen gelooft hy, hoe hoog en diep het voorwerp ook zy, hoe strydig ook tegen zyn vleeschelyk vernuft en wereldsche begeerlykheden. Zyns herten lust is, de taal te voeren van Ps. CXXXIX. 6. en Job XXXVI. 26. XXXVII. 23. XXXIX. 36, 37, 38. XLII. 1-7. Ps. CXXXI. 1, 2. Prov. XXX.

XXX. 1-6. Rom. XI. 33-36. brengt het vernuft wat in, of enig vyand, het antwoord is: *daar staat geschreven;* dat is genoeg en meer dan duizend getuigen. Is *de Heer in zynen h. tempel; zwygt dan voor zyn aangezigt, gy gansche aarde.* Wat ook de spotters mogen tegenwerpen, hy staat vast in zyne onbeweeglyke gronden, en agt het even zo veel als of enige plompaarts by malkanderen stonden te spotten, in het konst vertrek van een beproefd Konstenaar, met de instrumenten, welkers gebruik zy niet kenden, en als of enige neuswyze menschen belachten de handelingen van een allerwyst Vorst, wiens oogmerken nog verborgen waren. Immers nooit kan de konst van enig Konstenaar hem met meerder zekerheit bekend zyn, of de wysheit van enig Vorst op de wereld, dan hem de Goddelykheit van dit woord is bekent geworden, schoon het weinig kunst,

is

Digitized by Google

is daarmede te ſpotten, en dingen voor te werpen, die wy, om de verborgentheit der eindens, en onze onkunde, niet alle konnen oploſſen. Het zy immers, dat een Godvrugtig liefhebber van Gods woord als in een opſlag zig vertegenwoordige die eenvoudige en gemoedsoverredende bewyzen voor de hiſtoriſche ontwyfelbare zekerheit van zulke hiſtorien, als van J. wonderwerken, opſtandinge enz., die onafſcheidbaar verknogt zyn met de Goddelykheit der openbaringe, hy heeft zo veel, en meer, zekerheit, als hy van enige ontwyfelbare gebeurteniſſe hebben kan; het zy hy zig eens kortelyk by vernieuwinge voor ogen ſtelle alle die doorſlaande blyken van Goddelykheit in de ſtoffe der Openbaringe, het zy in leerſtukken of bevelen, hiſtorien of prophetien, of iets anders, en in den ſtyl zelf, welke blyken hem, met duizenden, onder het lezen, hoe langer hoe

meer

Digitized by Google

meer omstralen, even gelyk in de beschouwinge der wereld de stralen der heerlykheit des groten Makers, hy heeft geen de minste twyfelinge, en zegt wel eens by zig zelven: is dat het eige werk van Galilæers, visschers, slechte en ongeleerde menschen? en moeten daar de allergeleerdste en allerwyste by ter schole komen? spreekt, schryft, of predikt de allerbeste zelf zo veel beter als hy nader aan het voorbeeld van deze menschen komt? flonkeren hunne woorden en spreuken, in de rede van den volmaaksten Redenaar, gelyk de sterren in de donkere nagt? pronken de spotters zelfs wel met hunne Goddelyke schoonheden? en is het met het geen men 'er in berispt, als eenvoudigheit en gebrek aan opgesmukte woorden, niet even eens, als of men, in de schoonste maagd, wilde berispen, datze al te eenvoudig schoon was, en dat 'er blanketzel en hoeren vercierfel aan ontbrak?

brak? Neen voorwaar, dat kan geen eigen menſchen werk zyn, veel min van Galilæers, viſſchers, ſlegte en ongeleerde menſchen, maar buiten allen twyfel is het Goddelyk werk. Let hy ook van nieuws op alle de uitwerkzelen, van welke ik ook boven pag. 32. enz. iets gemeld hebbe, hy moet voorwaar wel dwaas en onwys zyn, die hier de Goddelykheit niet ziet en taſt. maar gevoelt hy daarenboven die uitwerkzelen, met Goddelyke kragt, in zyn gemoed, als dan krygt de overtuiginge hare volmaakte trap. O jammer! dat zo velen dit kragtigſt bewys ontbreekt! Hy dan, van de Goddelykheit in de conſcientie ten vollen overtuigt, en dezelve in zyn herte gevoelende, door de kragtige werkinge des H. Geeſtes, ſtaat onbeweeglyk tegen de argliſtigheit, bedriegeryen en ſpotternyen der godlozen, en ſchrikt om aan iets te twyfelen, en God dus tot een leugenaar min of meer te

maken,

Digitized by Google

maken, als voor een duivelſch, ja in zekeren opzigte meer dan duivelſch quaad, waakt en bid ook inzonderheit tegen zyn argliſtig herte en den Satan, die zyn geloof gedurig aanvegten. Komt hem iets voor, dat hem vreemd ſchynt, hy onderzoekt eerſt grondig, of hy den zin ook wel verſtaat, en dan, of dat wel zo zeker is waar tegen het ſchynt te ſtryden, en, of het 'er waarlyk wel tegen ſtryd; dog vind hy den zin ontwyfelbaar, hy neemt het aan, al ziet hy ook het verband van de eene waarheit met de andere altyd niet even klaar; want, ſpreekt de Heer, zo moet hemel en aarde maar horen. Zyne toeſtemming moet dan aan alles zyn, naar den aard der zaken; die moet ſterk en kragtig zyn, zo dat hy 'er alles op laat aankomen, ziel en zaligheit aan vertrouwt, op ſterven, en 'er zyn bloed, indien God daartoe riep en genade ſchonk, voor opofferen wil. Hier

Digitized by Google

zal derhalven iemand, die, alzo bevende voor Gods woord, het zelve gelooft, de verhaalde gebeurtenissen alzo tragten te geloven, als of hy 'er by tegenwoordig ware geweest; de Prophetien en beloftens, hoe onwaarschynlyk, en, naar schyn, onmogelyk, zo zeker als of hy de vervullinge zage, zynde dat gelove een *vaste grond der dingen die men hoopt en een bewys der zaken die men niet ziet*; en alle de leerstukken van den weg der zaligheit alzo, dat hy die als getrouw en aller aanneminge waardig toestemt, en verzegelt dat God waaragtig is; ook *aan de Goddelyke geboden zal hy tragten niet min te gelooven*, Ps. CXIX. 66. als aan geboden, om die, uit geloofs gehoorzaamheit en liefde, hoe zwaar ook en strydig tegen de begeerlykheden, te betragten; en als hy de vastgestelde straffen niet zo gelooft, als of hy 'er getuige van ware, en den poel des afgronds geopent zag, is hy

hy onvoldaan, worſtelt tegen ongelove, en bid om gelove. Hy zoekt ook alles te geloven in zyn verband, het een met het ander onafſcheidentlyk; hy gelooſt zeer ſterk *den val in Adam, en alle zonde met dood en verdoemenis, overheerſchende aangeborene kragt van verdorventheit, volſlagene onmagt tot eenig waaragtig goed*, de *eeuwige verkiezinge, volkomene voldoeninge, regtvaardiginge om niet alleen om Chriſtus uit genade, kragtige en onweerſtaanbare genade om het allerminſte goed te konnen doen*, by deze dingen leeft hy, en wil het met zyn bloed ondertekenen, dat *hy zonder Chriſtus niets kan doen;* maar hy gelooſt ook niet min ſterk, *zedelyke verpligtinge, het gebod des geloofs, het verband tuſſchen geloof en vergevinge der zonden*, ſchoon geenzins om de waardigheit van het geloof, *verpligtinge om alle naarſtigheit toe te brengen, zig te oeffenen tot God-*

zaligheit, *te werken*, *te ſtryden*, *en te lopen;* hy gelooft het *onverbreeklyk verband tuſſchen werk en loon*, *ſtryd en kroon*, ſchoon uit enkele genade; hy wilde om duizend werelden niet ſcheiden dat God heeft t'zamen gevoegt, onder welken ſchonen ſchyn ook; hy twiſt wel over geen menſchelyk woord *conditie*, maar het Bybelſche *indien*, met alle de heilige onverbrekelyke en onſchendbare verbondsbevelen, laat hy om lief of leed niet varen, om dat 'er Gods eer en de zaligheit aan hangt. Hy gelooft ook inzonderheit de waarheden, in betrekkinge tot zig zelven. doe hy nog onbekeert was, en zonder waar geloof in Chriſtus, begon hy zyn gelove, in dien onbekeerden ſtaat, niet, met te geloven, dat hy voor zyn perzoon in Chriſtus was uitverkoren, dat Chriſtus als zyn Hoofd voor hem was geſtorven en opgewekt en hy in Chriſtus, dat zyne zonden hem ver-

vergeven waren, want dat moest hem dan van God, of door eene uitwendige openbaringe buiten den Bybel, of door eene inwendige inspiratie, zyn geopenbaart, want in den Bybel staat dat niet, schoon het zeker by God bekent is en in zyn verborgen boek geschreven, maar hy geloofde allereerst het geen Gods woord zegt, namentlyk, dat hy is een Kind des toorns, dat hy, zig niet bekerende, moet sterven, en, in Christus niet gelovende, alrede is veroordeelt; word hem Christus in al zyne volheit voorgestelt, om hem voor zig te erkennen voor dien die Hy is, en Hem voor zig aan te nemen, met belofte van vergevinge der zonde en zaligheit, zyn gelove stemt deze waarheit van dat Euangelisch voorstel toe, gelooft derhalven, dat niet alleen anderen, maar ook hem, Christus word gegeven, of aangeboden, Joh. VI. 32, 33. maar, wanneer hy nu

Digitized by Google

Christus dadelyk, op die voorstellinge en aanbiedinge, door kragdadige genade bewrogt, heeft aangenomen, dan verklaard God hem, volgens de toepassinge van het eeuwig testament, door het verbond der genade, in het Euangelie voorgestelt, nu dadelyk eerst, in de uitvoeringe, voor zulk een, als hy te voren dadelyk in de uitvoeringe nog niet was, en derhalven ook nog niet konde verklaart worden, namentlyk voor een verzoende met God, dien de zonden zyn vergeven; wanneer hy zig nu in zyne conscientie ook bewust is, dat hy waarlyk Christus heeft aangenomen, dan gelooft hy dit ook, op Gods woord, dat hy nu waarlyk ook met God is verzoent, en dat hem nu zyne zonden zyn vergeven, maar, wanneer hy zig in zyn gemoed daar van niet bewust is, dat hy Christus in waarheit heeft aangenomen, (schoon zig wel bewust wat in

zyn

Digitized by Google

zyn herte omgaat, maar niet verzekert dat het juist het onvervalscht gelove is) zo kan hy en mag zig ook niet verzekeren, dat hem de zonden vergeven zyn, want dan zoude hy, tegen Gods woord, zig verzekeren. Met een woord; hy gelooft den Bybel, niet met stukken en brokken, maar geheel, en in zyn verband, hy is zeer gezet op eene volle verzekertheit des geloofs, maar houd zulk eene gewaande volle verzekertheit, die de volle texten op de helft afknot, voor een vervloekt en dodelyk leugengeloof, en gelooft daarom ook geen eene belofte, met betrekkinge tot zig zelven, als hem toebehorende, of hy moet zig dat onderwerp vinden, daar juist die belofte aan gedaan is, want anders gelooft hy God niet, maar den leugenaar, en bedriegt zig zelven schandelyk *met een leugen in zyne regter hand*; schoon het nogtans ook zeker is, dat het zyn van zulk of

zulk een onderwerp, daar iets goeds in is, ook enkele genade is, alles vloejende uit het vrymagtig eeuwig testament, en uit de verdiensten van Christus als zyn Verbondshoofd, die de gehele zaligheit voor hem heeft verworven, zonder dat hy iets daartoe heeft gedaan, en in hem verbondswyze toepast, wel zo, dat hy veel, ja zeer veel, moet doen, sprekende geen klein gedeelte des Bybels, dien hy geheel gelooft, van die pligten, eer hy van de eerste tot de hoogste trap der zaligheit komt, dog het welk alles niets verdient, maar genade is, vloejende uit Jesus verdienste, als 't welk zyn Hoofd, zyn Eerstgeborene Broeder en Overste Leidsman, Jesus, dan al in hem werkt, uit kragt van zyne verdiensten, door zynen Geest, waarom hy wel degelyk werkt, ja zo veel meer werkt, en ook duurder verpligt is, als hy meer begenadigt is, en zwaar tegen duure verpligtinge zon-

Digitized by Google

zondigt, als hy Gods bevel niet doet, maar uit gelove werkt, in de kragt van Christus, met een gedurig stil gebed, en aan *het Lam, dat geslagtet is*, alleen toebrengt *de kragt en de rykdom, en de wysheit en de sterkte, en de eer en de heerlykheit en de dankzegginge.* Het is waarlyk grote genade, alles alzo in Gods woord te geloven in zyn onverbreekbaar verbond, met ootmoedig beven, zonder een titel of een jota van Gods getuigenisse te durven af- of toedoen, schoon men dien Godvrugtigen Bibliaan voor een Antinomiaan of Neonomiaan schelde; want hier zyn, aan de eene zo wel als aan de andere zyde, waar men van het regte midden der waarheit afwykt, zielverslindende poelen des verderfs. Elk zie toe: die het Bybelsche Systema volgt, gaat alleen veilig in 't midden; dog vleesch en bloed leert het niet, maar dit gelove heeft veel te worstelen met on-

Digitized by Google

gelovigheit, onder gestadig roepen: ik gelove, kom myne ongelovigheit te hulp, o Heere, nogtans overwint het de vyanden, en de gelovige stryder mag nog wel eens juichende zingen: *Zy hebben my dikwils benauwt van myner jeugd aan, zegge nu het* (gelovig worstelend) *Israel. Zy hebben my dikwils van myner jeugd af benauwt: evenwel hebben zy my niet overmogt. De Heere, die Regtvaardig is, heeft hunne touwen afgehouwen.* O gelukzalige triomf! want te geloven, en in zyn herte te gevoelen, onder het lezen van Gods woord, dat men gelooft al wat men leest, is by my zeer groot, groter dan ik kan uitdrukken, en eene onuitsprekelyke zaligheit.

Wanneer nu een overdenker van Gods woord dit gelove alzo tragt te oeffenen, op te wekken, te voeden en te versterken, in de overdenkinge van Gods woord, gepaart

met

met gedurige gebeden, en dat gelove verscheidentlyk, naar alle de verscheidentheit van de gelezene en overdagte stoffen, in die heilige toestemminge, werkzaam is; zo moeten daar ook, in die stille eenzame overdenkingen en gebeden, mede gepaart gaan allerley heilige werkzaamheden en tedere aandoeningen des herten, in gemeenschapsoeffeninge met God, naar den eigenen aard van het toestemmende gelove. Een natuurlyk mensch is dikwils al wel vergenoegt, wanneer hy den Bybel heeft gelezen, en berust daarin; een ander komt nog wat verder en zoekt den zin te verstaan, en brengt het ook zo ver dat hy dien verstaat, en de waarheit, of immers een deel of brok van de waarheit, ook in 't afgetrokkene toestemt en voor waarheit houd, maar om verdere aandoeningen en levendige werkzaamheden des herten, en ondervindingen van 's Heeren genade,

be-

bekommert hy zig zo veel niet: maar een geestelyk mensch, als hy regt handelt, zoekt ook den waren zin der woorden wel te verstaan, (want, of 'er letterkennisse kan wezen, zonder geestelyk verstand, geen geestelyk verstand kan 'er, volgens Gods gewonen weg, zonder letterkennisse, zyn) maar te gelyk ook, in de woorden der zaken, de zaken zelfs der woorden, door geestelyke verlichtinge, regt te kennen, en te onderscheiden, en vervolgens, op Goddelyk getuigenis, uit Goddelyke overredinge, geheel, in al haar verband, en met betrekkinge tot hem zelven, hertelyk toe te stemmen; maar tragt eindelyk ook in zyn herte, overeenkomende de toegestemde Goddelyke waarheit, door den levendigmakenden Geest, werkzaam te zyn, en de genade te ondervinden, dog in geene andere werkzaamheden of bevindingen, dan die ook waarlyk in de letter der waarheit, of in den waren zin der woor-

den,

Digitized by Google

den, gegrond zyn, waarmede dan deze geestelyke werkzaamheden en bevindingen zig onderscheiden van ongeregelde hertstogten en ydele verbeeldingen. Zal hy, by voorbeeld, bezig zyn met het lezen en overdenken van Jesus Goddelyk woord Marc. VII. 21, 22, 23. *Van binnen uit het herte der menschen komen voort quade gedagten, overspelen, hoereryen, doodslagen, dieveryen, gierigheden, boosheden, bedrog, ontuchtigheit, boze oge, lasteringe, hovardye, onverstand. alle deze boze dingen komen voort van binnen en ontreinigen den mensche.* en zal hy zig niet verwonderen over dit diepverstandige en hoogwyze woord, zal hy dit niet tragten met geestelyk licht diep in te zien, en voor al in zyn eigen herte alzo te zien, met afgryzen, met verfoejinge, met diepe verootmoediginge, en met gelovige aanbiedinge van zulk een herte aan dien groten Priester en Heelmeester?

meester? ongelukkige ziel, die daar, zonder zulke of diergelyke werkzaamheden, zo koel en onverschillig overheen gaat. Zal hy lezen en mediteren over Ps. XXV. 6, 7, 11. of LI. en niet tragten ook in die ootmoedige en verbryzelde zielsgestalte te komen, overeenkomende met zyn staat, al is hy ook niet in die zelve uitwendige zonde gevallen? Zal hy lezen en mediteren over Jes. XL. 12--25. en nog wel te vreden zyn, indien die hoogheit van God niet alzo aan zyne ziele is geopenbaart, en hy niet als een stofje voor God heeft in het stof gelegen? Zal hy lezen en overdenken Zach. XII. 10, 11, 12, 13, 14. XIII. 1. en wel te vrede zyn, ten zy hy ook, overeenkomende met zyn toestand, Hem heeft aanschouwt, dien hy ook doorsteken heeft, over Hem gerouwklaagt en gekermt, en zig dadelyk van nieuws gewasschen in die bloedfonteine? Zal hy lezen, verstaan en toe-

toestemmen Jes. LIII. Rom. V. en diergelyke stoffen, zonder in zyn herte te ondervinden, dat hy ook dadelyk, als een godloze en doodschuldige, met diepe verootmoediginge, met heilige aanbiddinge, en met reine liefde, dat eenig zoenmiddel aanneemt, daarop betrouwt en rust, daarop tot God nadert, en voor Gods aangezigt bestaat, en de vrede met God geniet? voorwaar dan zag het 'er wel droevig uit, en zulk een had wel toe te zien, of zyn gelove niet een dood gelove zy. Zal hy Jes. VI. lezen en overdenken, zonder dat hy ook bidde, die Heerlykheit, als in een spiegel, met ongedekten aangezigte, nu te mogen aanschouwen, en ook met de Seraphim aangezigt en voeten te mogen bedekken, en het driemaal heilig den Heere der heirscharen toe te galmen? dat moest waarlyk een dorre en dode ziel zyn, geen tempel des H. Geestes, nog woonstede Gods

in

in den Geeſt, of immers in een zeer groot verval. Zal hy Joh. XV. overdenken, zonder daarna biddende te ſtaan, om ook dadelyk die innige gemeenſchap met Chriſtus te ondervinden, en zig als een, die bevindelyk weet dat hy zonder Chriſtus niets doen kan, aan Hem innigſt te verbinden, Hem vaſt aan te kleven met zyne ziele, en zyne levenskragt te ondervinden? Zal hy mediteren over Math. V. VI. VII. zonder hertelyke luſt en brandende begeerte te ondervinden, om dat al te betragten, maar uit die zuivere Euangeliſche gronden, die in de zaligſprekingen gelegt zyn? Zal hy Rom. IX. X. en XI. overdenken, maar zo koel en koud, dat zyn gemoed niet gerake in diepe nederbuiginge, heilige verlocheninge, ootmoedige aanbiddinge, en hemelſche loſzangen, met reine zielverrukkende liefde, geboren uit ondervindinge van Gods vrymagtige Liefde en ongehoudene

Barm-

Digitized by Google

Barmhertigheit? voorwaar dat zoude een dood in de ziele zyn. Zal hy mediteren over plaatzen, die de Goddelyke volmaaktheden, in het genaderyk geopenbaart, verheffen, zonder die volmaaktheden, met Goddelyk licht en indruk, te erkennen, die te lieven, te verwonderen, te aanbidden, te roemen, en ook overgedrukt te vinden, naar zyne mate, in zyn gemoed, en die na te volgen? niets hiervan te ondervinden zoude voor een waar Chasid of Godsgezinde als eene helle in 't gemoed zyn. Zal hy lezen en mediteren over Phil. I. 20, 21, 22, 23. zonder heilige werkzaamheden van zyne hope en verwagtinge, in vurige verlangens, stille lydzaamheit, met Goddelyke vertroostinge, waarin zelfs meditatien over de kragt der grondwoorden, gelyk Melanchton op zyn sterfbedde over het woord ἀναλύσαι mediteerde, en met Camerarius zyn vriend daarvan

ſprak, van grote nuttigheit konnen zyn, als de Geeſt van God zyn eigen woord geliefd levendig te maken? Oordeel nu maar, uit dezo weinige ſtaaltjes, bid ik u, of het redelyk of redeloos is, zo te handelen? daar het oordeel naar het licht des verſtands, en de werkzaamheden des herten naar dat oordeel zyn geregelt, is daar geen redelyke Godsdienſt? Of zoude het redelyker zyn veel van zyn groot verſtand en ſterk geloof te denken, zonder daarmede overeen komende werkzaamheden des herten? Het heugt my zeer levendig, ſchoon het wel bykans twintig jaren mag geleden zyn, dat zeker Predikant met twe anders geſtudeerde perzonen wandelde, en, by gelegentheit dat het diſcours vielt en de critique van die twe, op het *ſtuderen door den Geeſt* en *prediken door den Geeſt*, zakelyk, ja genoegzaam woordelyk, zeide: *wat andere doen weet ik niet, maar ik wil*

u wel, als een eerlyk mensch, openhartig zeggen, hoe ik doe, en u laten oordelen, of ik wel of qualyk doe. Myne studie is tweederley. Eerst studeer ik sterk om den waren zin van myn text te verstaan, en ik vrage my zelven wel, of ik in myn gemoed gerust ben, dat ik de meninge des Geestes versta? en ik durve niets voortbrengen, waar van ik die verzekeringe niet hebbe. Daartoe legge ik my op taalkennisse en al wat daar toe dienen kan. Maar daar onder, en daar na, sta ik, al biddende en my voor de bewerkinge des H. Geestes blootstellende, ook daarna, om eene regt levendige kennisse van de zaken, naar haaren aard en gewigt, te hebben, en 'er diep in te dringen, en om ook, naar den aard en het gewigt der zaken, indrukken en aandoeningen te krygen, en 'er zelfs voor God mede werkzaam te zyn. Wanneer ik 'er nu zo geheel van doortrokken ben, en ik mag het met die

zelve indrukken en levendige werkzaamheden, uit den overvloed des herten, zo als van zelfs, op den predikstoel uitbrengen, dan ben ik in myn schik; maar, als het zo alleen blyft by de kennisse der letter, en het ander wil zo niet gaan, dan is het niet wel met my. Waarop de andere volmondig betuigden; datze daar niets tegen hadden, maar het volkomen goedkeurden. Ik twyfele niet, of vele, dit alles lezende, zullen ook in hunne conscientie overtuigd zyn, dat die Bybelstudie, die ik hun aanrade, allezins redelyk is, zo wel in het laatste als in het eerste. Laat mynen raad, ja myne biddingen zmekingen en betuigingen, dan tog ingang vinden, om op deze wyze Gods woord, in 't stille eenzaam, dag en nagt te overdenken. God helpe u! Nu moet ik ook hiervan af, en het kortste zyn over dit laatste stuk, daar ik het allerlangste over hadde gedagt

te

Digitized by Google

te zyn, zelfs denkende enige capittelen te nemen tot voorbeelden om aan te tonen, hoe eene ziele, den zin daarvan onderzogt en verstaan hebbende, daarmede, mediterende en biddende, plege werkzaam te zyn, in verborgene gemeenschap met God, onder de invloeden van Gods Geest, zo dat die dan ook wel moge zeggen: *Hoe lief hebbe ik uwe wet! Zy is myne betragtinge den ganschen dag. Zy maakt my door uwe geboden wyzer dan myne Vyanden zyn, want zy is in eeuwigheit by my. Ik ben verstandiger dan alle myne Leraars, om dat uwe getuigenissen myne betragtinge zyn. Ik ben voorzigtiger dan de Oude, om dat ik uwe bevelen bewaart hebbe. Myne overdenkinge van Hem zal zoete zyn: ik zal my in den Heere verblyden. My aangaande: het is my goed naby God te zyn: ik zette myn betrouwen op den Heere Heere, om alle uwe werken te vertellen. Hoe*

Digitized by Google

kostelyk zyn my, o God, uwe gedagten! enz. Dog het verige heeft zig breder uitgestrekt dan ik gedagt hadde; zo dat ik, om de voorrede niet te veel het boek zelf gelyk te maken, hier by nu moet afstappen van deze, anders allerdierbaarste en alleraangenaamste, stoffe. Hebbe ik u nu ook enigzins getoont, hoe Gods woord, in de stille eenzaamheit, van iemand, die zig afzonderende naar wat begeerlyks tragt, en zig in alle bestendige wysheit vermengt, kan werden overdagt: uit dit eene stuk, betrekkelyk tot het eerste van die twaalf pointen, die ik boven, ter onderzoekinge voor een iegelyks gemoed als in Gods tegenwoordigheit, en naderhand ter verbeteringe, voorstelde, zult gy nu ook wel verder konnen opmaken, hoe in de overige elf te handelen, en inzonderheit ook in het laatste, betrekkelyk tot het gehele leven, waarin dat gene,

dat

dat in het verborgene van God geleert is, nu ook met der daad moet betragt worden. hier gelden Math. VII. 16-29. Joh. XIII. 17. XIV. 21-24. 1 Cor. XIII. 1-7. Rom. VI. 17. Jac. I. 21-27. en Cap. II. en III. 1. Joh. I. 6, 7. II. 3-6. 29. Op. XXII. 11-15. dog ik kan 'er niet van schryven, lees en overdenk gy het; en wilt gy meer, zo overdenk maar veel, met alle biddinge en zmekinge, den CXIXden Pfalm, en gy zult alles hebben dat ik nog bedoelde te schryven, ja veel meer.

Och dat deze zwakke, dog oprogte, pogingen nu enigzins mogten beantwoorden het wenschelyk einde, dat ik 'er my waarlyk, onder al myn gebrek, in voorstelde! wat zoude ik my gelukkig agten, en God danken? helpt my, gy alle die het zelve met my begeert, God bidden om zynen Geest. Ik hebbe niet bedoelt, een enig mensch,

wie hy ook zy, in 't allerminste te beledigen, of met iemand op den gehelen aardbodem te twisten, maar, in eenvoudigheit van myn herte, de liefde tot Gods woord te ontvonken, tot bevorderinge van waarheit, Godvrugtigheit en vrede, het geen ik niet denke dat een mensch, al verschilde hy nog zo veel van myne gevoelens, ooit qualyk nemen kan; en schoon ik vaardig heen, in eenen gemeenzamen styl, geschreven hebbe, zonder elk woordje juist in eene goudschaal te wegen, nogtans weet ik niet, dat ik los heen geschreven hebbe, of iets voortgebragt dat met Gods onfeilbaar woord niet zoude overeenkomen: mogt iemand nogtans lust hebben, iets te berispen of te betwisten, ik zoude het moeten lyden, schoon wy geen *gewoonte hebben te twisten, nog de gemeentens van God.* Maar gy, waarheit Godvrugt en vrede lievende Lezer, zult het wel al te maal regts opvat-

vatten, en 'er uw voordeel mede zoeken te doen. Voldoet u alles niet volkomen, ga dan nu over om *Witsius* te lezen, die onvergelyklyk schryft, en myn gebrek overvloedig zal vergoeden. Voorts, *gy die uit de waarheit zyt, versta de waarheit; geloof de waarheit; heb de waarheit lief; word door de waarheit vrygemaakt, en in de waarheit gebeiligt; sta in de waarheit, uwe lendenen omgord hebbende met de waarheit; wandel in de waarheit; de waarheit blyve in u, en zy met u in der eeuwigheit, door den Geest der waarheit, leidende in alle waarheid.*

Ik weet niet wat rampzaliger is voor de Kerk, een voorgewende geest zonder Gods woord, of Gods woord zonder Geest. Wat ik ooit of ooit gelezen, en wat ik ook in myn korte leeftyd ooit gezien hebbe, altyd hebbe ik gemerkt, het zy in societeiten, het zy in byzondere perzonen, die den geest voorgaven, maar Gods woord klein agteden,

Digitized by Google

dat het op gekheit, en dikwils op godloosheit, vuiligheit en godslastering, is uitgekomen; en ook wederom, hoe zeer men ook snoevde op de kennisse van Gods woord, als men het ware Geesteswerk niet agtede, dat het ook op zotheit en alle vrugten des vleesches is uitgelopen, tot grote smaad van Gods woord zo wel als van den H. Geest. Maar als Geest en woord gepaart gaan naar de belofte Jes. LIX. 21. dan gaat het eerst wel met Gods Gemeente; dan is de Kerk dien gouden kandelaar gelyk, aan Zacharias vertoont, zo heerlyk lichtende, en die daartoe onophoudelyk toevoer van olie kreeg uit die twe olysbomen, die met twe takskens de olyven in de ruimte van de twe goudene kruiken bragten, van waar de uitgeperste olie als goud nederdroop in het oliekruiksken, of de gemene oliebak, en daar uit wederom door zeven pypen in de zeven lampen; zo is de Kerk, zegge

ik,

ik, als woord en Geest t'zamen gaan, een heerlyk en duurzaam lichaam, bestaande uit menschen vol des H. Geestes, ligtende door een levendig geloof, reine kennisse, hemelsche wysheit, glansryke heiligheit, alle welke gaven die menschen krygen van Gods levendigen en eeuwigen Geest, maar zo als die zyn gaven bedeelt, onder verscheidene huishoudingen, door de boeken van het Oude en het Nieuwe Testament, en door den dienst van getrouwe mannen, Gods woord in zig hebbende, dag en nagt overdenkende, en te gelyk den Geest en zyne gaven daarmede gepaart gaande, uit welke dan geest en woord, in den gemenen dienst, de openbare bedieninge des Geestes, wederom geopenbaart, door het horen, lezen, overdenken, bidden, en alle byzondere van God verordende middelen, als door pypen, nederdalen in de herten der gelovigen, die dan, door die

die *toebrenginge*, of gedurige toevoer, des Geestes van Christus, alzo in gelove, kennisse, heiligheit en blydschap, als ligten in de wereld schynen, voorhoudende het woord des levens. Ik bidde u dan ten laatsten, scheid Geest en woord nooit. ik zegge dit misschien wat veel; dog het is, om dat het my zo zwaar op het herte ligt; en ik hope, dat eene herhalinge, die uit eene vernieuwde en sterkere gemoeds beweginge voortkomt, verschoninge zal vinden. ik kan nauwlyks uitscheiden, maar ik moet; wel nu dan: vaar wel in den Heere. De Genade van den Heere Jezus Christus zy met u! Ik ben, in waarheit en in liefde,

Waarheit Godvrugt en Vredelievende Lezer,

Amsterdam den 22 April 1754.

Uw Dienaar om Jesus wille
W. PEIFFERS.

IN-

Digitized by Google

INHOUD

DER

HOOFDSTUKKEN.

I. HOOFDSTUK.

Van de overdraginge der zonden op Christus. Bladz. 9

II. HOOFDSTUK.

Of Christus met regt zoude konnen genoemd worden een zondaar, een echtbreker, een afgodendienaar, enz. en of tusschen Christus, en de uitverkorene ene zekere verwisseling van personen geschied zy? 23

III. HOOFDSTUK.

Wanneer de werping der zonden op Christus, en derzelver draging door Christus is begonnen en ge-eindigd: en of Christus, dragende de zonden der uitverkorene, van God afgescheiden, voor God verfoeilyk, en van den Vader verstoten is geweest? 35

IV.

Digitized by Google

IV. HOOFDSTUK.

Of Christus, door dat hy de zonden der uitverkorenen op zig genomen, en voor dezelve aan de Goddelyke regtvaardigheid voldaan heeft, den uitverkorenen de eeuwige zaligheid volstrekt verdiend hebbe? 58

V. HOOFDSTUK.

Of het regt der eeuwige erffenisse den uitverkorenen worde toegepast; van zyne eerste geboorte af aan; of in zyne wedergeboorte? En of God aan enen uitverkorenen, wanneer hy in ene ongemene wulpschheid leeft, niets meer tot schuld toerekene, dan wanneer hy volmaakt is in de hemelen? 66

VI. HOOFDSTUK.

Of de uitverkorene met Christus vereenigd worden voor het geloof, en of niet alleen de vrugt der geregtigheid, maar zy zelve ook, den Uitverkorenen toegerekent worde? 77

Digitized by Google

VII. HOOFDSTUK.

Van het wezen der Geloofs. 85

VIII. HOOFDSTUK.

Wat voor ene betrekking het Geloof hebbe tot de Regtvaardigmaking? 98

IX. HOOFDSTUK.

Of de zinsverandering voor de vergevinge der zonden voorafgaa? 115

X. HOOFDSTUK.

Verklaring van enige dingen, die vreemd schynen te zyn. 119

XI. HOOFDSTUK.

De beoordeeling van deze vreemd schynende dingen. 128

XII. HOOFDSTUK.

Van het Genadeverbond. 152

Digitized by Google

XIII. HOOFDSTUK.

Vreemd schynende stellingen van de nuttigheid der Heiligheid. 161

XIV. HOOFDSTUK.

De lere der H. Schrift van de nuttigheid der heiligheid. 171

XV. HOOFDSTUK.

Op wat wyze, en in welke ordeninge de prediking der Wet met de predikinge des Evangeliums zy t'zamen te voegen? 199

VOOR.

Digitized by Google

VOORREDE

GERIGT TOT DE BRITANNISCHE GODGELEERDEN.

Waar in de gelegentheid en het doelwit van dit werk wordt open gelegd.

EERWAARDE EN ZEER GELEERDE MANNEN, VEEL GELIEFDE BROEDERS EN MEDEARBEIDERS IN CHRISTUS JESUS ONZER ALLER ALGEMENEN HEER.

IK denk, dat het nooit beter met het Christen volk gesteld is geweest, dan wanneer hetzelve, aan een gelovig omhelzen van het Evangelium en een heilig leven in ware opregtheid zig geheel en al overgevende, en alle Spitsvindigheden van nieuwsgierige vragen latende varen, in de kuische liefde tot God en Christus en de gewisse verwagtinge des eeuwigen levens zig verlustigde. Aldus hadt het oude gelovige volk het Christendom van de Apostelen geleerd, 't welk door eenvoudige en min beschaafde woorden onderwezen zynde, door de ongemene hei-

Digitized by Google

ligheid van die van God tot hen gezondene Leraren bewogen, met enen brandenden yver aangedaan, door verbazende wonderwerken overteed, en door tusschenkomste van de inwendige verlichtinge des Geests Gods kragtig van de waarheid overtuigd zynde, tot Jesus Christus den Zoon Gods als de enige oorzaak der zaligheid den toevlugt nemende, zig aan hem overgaf, om naar zynen wille geleid en bestierd te worden: zo onwetend in scherpzinnige zintwistingen, als toegedaan der Godzaligheid. Toen was het, als het Christelyk geloof alle zyne kragt op de gemoederen der menschen oeffende, en hen meer aanmoedigde om voor Christus den dood kloekmoedig te ondergaan, dan om over die voor andere duistere leerstukken van den Godsdienst met bitterheid te twisten. En uit dien hoofde heb ik dikwils by my zelven gedagt, dat die menschen mogelyk allergelukkigst daaraan zyn, die niets anders kennende dan Jesus Christus, en dien gekruisigd, en naar het voorschrift van het Evangelium matiglyk, regtvaerdiglyk en godzaliglyk levende, van de verschillen der Godgeleerden niet eens van horen zeggen iets hebben vernomen.

En

Digitized by Google

En ik houd het daarvoor, dat het geenzins het minste stuk van ons ongeluk is, of zekerlyk het moeilykste deel van ons amt, dat wy, die voorstanders zyn van het Christendom, dikwils genoodzaakt worden om aan het oplossen der zwarigheden van netelige verschillen enen langdurigen arbeid te besteeden. Zo gaat het in deze Eeuwe: overal hoort men van twisten: zo dat zelf het huis, 't welk van den Here aan den vrede en de eendragt is toegewyd, niet is uitgezonderd. En gewisselyk kan het, in zulk ene ruste, waarin wy onzen leeftyd doorbrengen, in zulk ene verscheidenheid van gemoederen en inborsten, by zulk een eerzugtig jagen naar ene verhevene wysheid, en eindelyk by zulk ene aanprikkeling tot het invoeren van nieuwigheden, naauwlyks anders gebeuren. Het zy gy wilt, of niet wilt, de stryd moet ondergaan worden; en gave God! dat hy altyd was die goede stryd des geloofs, welken Paulus Timotheus heeft aanbevolen! Ondertusschen vereischt de voorzigtigheid der regtvaerdigen, wanneer men den stryd niet kan ontgaan, dat zulke die zig als onverzettelyke trauwanten van de waarheid in de bescher-

Digitized by Google

minge van de regtzinnigheid bewyzen, indagtig zyn, dat zy zig zorgvuldig hebben te wagten voor zulke dingen, die den Priesteren des vredes niet geoorloft zyn. En hiertoe behoort zekerlyk, dat zodanige inzonderheid, wien de verkondiging des Evangeliums is toevertrouwd, zig benaerstigen om in die van God geopenbaarde waarheden een klaar doorzigt te hebben: dat zy dezelve met klare, eigene, en uit de H. Schrift zelve gehaalde woorden verklaren: dat zy zig in de overeenstemminge der gemoederen hartelyk verblyden, en dezelve, zo verre het behoudens de waarheid kan geschieden, bevorderen: dat zy, wanneer zy verschillen, hunne billikheid en zedigheid voor God en menschen betonen, met ene wyze zagtzinnigheid: dat zy van zig zelven laag, van de Broederen hooggevoelende zyn, niet najagende den naam van ene voortreffelykere wysheid, maar de gaven Gods in hunne Naasten op den regten prys stellende: dat zy niemands woorden lasteren, noch hairklovende iemand gevoelens opdringen, van welke hy betuigt vervreemd te zyn: en dat zy eindelyk ook denken, dat het voor de agtbaarheid van enen Godgeleerden

leerden niet paſt zig in ydelen en hatelyken woorden ſtryd in te laten, wanneer 'er over de zake zelve weinig of genoegzaam geheel geen verſchil is. Indien onze verſchilſtukken in Nederland, en de uwe, BROEDERS, in Britannien, met zulk een gemoed, en langs dien weg en orde behandeld waren, zo zoude men beter, zo wel voor de gemene ruſte, als ook voor de Evangeliſche waarheid en godzaligheid gezorgd hebben. Maar elk heeft zyne gebreken. Wat nu onze twiſtingen betreft, waarover wy met innige ſmerte zyn aangedaan, dezelve zy het ons tans geoorloft met ſtilzwygen voorby te gaan: maar van de uwe, die onder de onzalige veldtekenen van ANTINOMIANEN [*Wetbeſtryders*] en NEONOMIANEN, [*Nieuw-wettiſche*,] (welke namen men egter van beide kanten wraakt,) en mogelyk al te hevig, gevoerd worden, hebt gy zelve, BROEDERS, my niet willen laten onkundig zyn. Want ſommige uwer hebben van beide kanten boeken tot my gezonden, en ook myn gering oordeel daarover begeerd: tot welk te geven ik egter niet dan langzaam en ſchoorvoetende heb konnen overgaan.

Digitized by Google

Want voor eerst zo had ik in het onderzoek van deze zake, die ingezwagteld is in vele en fyne spitsvindige redeneeringen, nog eerst vele zwarigheden te overwinnen; die zo veel groter waren, om dat ik uwe taal wat minder dan middelmatig kundig ben. Daarna heb ik daaraan niet weinig moeite moeten besteeden, dat ik die dingen, die ik in dit zo zeer verwarde stuk, ten minsten eniger mate, scheen te verstaan, in ene voegzame ordeninge en met duidelyke woorden, dat voornamentlyk scheen noodzakelyk te zyn, voorstelde. Daarna kon my ook, die geleerd heb van my zelven niet hooggevoelende te zyn, niet onbewust zyn, dat ik met zodanig ene wysheid en gezag niet voorzien ben, om voor enen bekwamen scheidsman van zo groot een verschil geagt te worden. Dewyl my evenwel dit stuk zeer ter harte ging, zo heb ik genen vlyt gespaard om het geen waarover gezintwist wordt, wel te begrypen. En ondervonden hebbende, het geen die Godzalige man en oordeelkundige Godgeleerde, de Heer JOHAN HOORNBEEK voor dezen hadt aangemerkt, dat het somtyds gebeurt, dat het verschil minder is in de zake zelve, dan in

in de ſpreekmanieren en de leerwyze, zo ben ik met meer vrymoedigheid voortgegaan: hopende, te zullen geſchieden, dat, wanneer de verwarring veroorzakende dubbelzinnigheden zyn weggenomen; ſommige verſchilſtukken door de enkele verklaring van de zake zelve zullen beſlist worden, en dat beide in verſchil zynde partyen zullen belyden, dat zy het zelfde, hoewel op ene andere wyze daarvan ſprekende, hebben gevoeld. Ik was ook minder bedugt, dat ik het ongenoegen van de ene of de andere partye zoude wegdragen, hoewel ik aan gene van beiden in alle opzigten myne toeſtemming gaf, dewyl ik de gehele redentwiſting van het perſoneele en woordelyke tot het zakelyke heb overgebragt; niet met de uiterſte ſtrengheid onderzoekende, wat van dezen of genen gezegd, of niet gezegd was, maar wat men hadde behoren te zeggen, of wat, naar myn oordeel, beſt gezegd konde worden. Dit is een misſlag, die van zintwiſtende partyen dikwils wordt begaan, dat de een klaagt, dat de zin kwalyk uitgedrukt, en de ander, dat hy kwalyk begrepen is; waarom het dikwils gebeurt, dat de gehele redenſtryd of daar op, dat men niet

weet, wat 'er eigentlyk in verſchil is, of, dat nog erger is, op onbetamelyke krakkeelingen, uitkomt. Dit heb ik gedagt met allen ernſt te moeten vermyden: het daarop alleen toeleggende, dat ik de waarheid klaar voorſtelde, zonder enigen menſch te beledigen, of partyen te trekken: dat verre van my zy. Gy BROEDERS, neemt deze Hollandſche openhartigheid ten beſten op: en veragt niet de opregte pogingen van enen overzeeſchen man, die de waarheid met de liefde najaagt. Want behalven dat wy enen en den zelfden naam van Chriſtenen en Proteſtanten dragende, het zelfde hemelſche pand, 't welk ons toevertrouwd is, bezitten, zo zyn wy Hollanders en Britten nu door enen naauweren band verbonden, levende onder de Godvrugtige en gelukkige Regeeringe van enen zelfden braven Vorſt Willem III. die wel uw Koning, maar onze Stadhouder is: die, gelyk men weet, niets meer wenſcht, dan dat alle overblyſſelen van verdeeldheden, zo wel in Britannien als Nederland, worden uytgedelgd, en 'er onder Broederen ene altoosdurende vriendſchap worde opgeregt. Doch de Voorrede is al lang genoeg: laat ons tot de zaak zelve komen.

I. HOOFD-

Digitized by Google

I. HOOFDSTUK.

Van de overdraginge der zonden op Christus.

I. *Zes hoofd-verschil-stukken.* II. *Zes verschil-stukken aangaande de verwerving der zaligheid.* III. *De verkiezing tot de zaligheid, zynde* IV. *Vrywillig,* V. *En onveranderlyk.* VI. *Het verdrag tusschen den Vader en den Zoon, over de bezorginge van de zaligheid der uitverkorenen.* VII. *Uit kragt van welk verdrag de zonden der uitverkorenen zyn gelegd op Christus.* VIII. *Gelyk eertyds voorbeeldig op de offerbande voor de zonde.* IX. *Alzo waaragtiglyk op Jesus den Borge.* X. *Gelykze ook zyne zonden worden genoemd.* XI. *Zo nochtans, dat door deze toerekening, noch aan de heiligheid van Christus, noch aan de waarheid van het Goddelyke oordeel enig nadeel worde toegevoegd.* XII. *Want zy zyn Christus niet eigen, dan voor zo verre by den persoon van zondaren voorstelt.* XIII. *Of zy Christus ook worden toegerekend ten opzigte van de smette?* XIV. *Op wat wyze de onze niet die van Christus; en wederom die van Christus niet de onze zyn.* XV. *De*

Digitized by Google

kragtige spreekwyzen der H. Schrift moeten niet met de onze, als of die beter waren, verwisseld worden.

I. Zes hoofdverschilstukken.

I. DE dingen die tans voornamentlyk in verschil zyn, konnen tot zes hoofdstukken gebragt worden. Daar wordt namentlyk gezintwist, I. over den aart en de wyze van de VERWERVINGE der ZALIGHEID. II. Over de TOEPASSINGE der verkregene zaligheid. III. Over de REGTVAERDIGMAKINGE. IV. Over de nature en den AART VAN HET GENADE VERBOND. V. Over de NUTTIGHEID DER HEILIGMAKINGE en der goede werken. VI. Over de verkondiginge der WET en des EVANGELIUMS. Onder welke algemeene hoofdstukken vele byzondere verschilstukken begrepen zyn, die onderscheidentlyk moeten verklaard worden.

II. Zes verschilstukken aangaande de verwerving der zaligheid.

II. Aangaande de *verkryging der zaligheid* worden deze dingen voornamentlyk onderzogt: I. Of alleen de STRAFFEN, die de zonden der uitverkorenen verdiend hebben, ofte of hunne ZONDEN zelve, zo wel ten opzigte van hare *smette*, als hare *schuld*, op Christus als den Borge zyn geworpen? II. Of Christus om de-

ze

Digitized by Google

ze werping der zonden op hem zo wel een ZONDAAR is en genoemd moet worden, als de uitverkorene zelve, ja DE GROOTSTE VAN ALLE ZONDAREN? III. Of 'er door de borgtogt van Christus, ene zekere VERWISSELING VAN PERSONEN tusschen Christus en de gelovigen geschied is? IV. Of die legging der zonden op Christus, en de draging van dezelve door Christus, moet BEGONNEN worden van zyne KRUISIGINGE, en GEEINDIGD in zyne OPWEKKINGE uit de doden? V. Of Christus op dien tyd, wanneer hy de zonden der uitverkorenen voornamentlyk droeg, VAN GOD AFGESCHEIDEN, en Gode HATELYK en VERFOEILYK is geweest; en of God voor dien tyd zynen ZOON HEEFT VERSTOTEN, en daarna wederom voor zynen Zoon erkend, wanneer hy hem uit den dode heeft opgewekt? VI. Of Christus, door dat hy de zonden der uitverkorenen heeft op zig genomen, en voor dezelve aan de Goddelyke regtvaerdigheid voldaan, den uitverkorenen DE EEUWIGE ZALIGHEID VOLSTREKT verdiend heeft; ofte dit alleen, dat zy konnen behouden worden, en dadelyk zullen behouden worden, *indien zy geloven?* Deze vraagstukken zal ik zo in be-

behoorlyke orde verhandelen, dat ik duidelyk zal verklaren, wat ik denk, dat men van een iegelyk mag vaſtſtellen. Doch het luſt my van de eerſte oorzake der zaligheid te beginnen.

III. De verkiezing tot de zaligheid, zynde

III. De almagtige God heeft van eeuwigheid vaſt geſteld, om zig heerlyk en wonderbaar te maken, in de verloſſinge van ſommige menſchen, die by namen daar toe benoemd zyn, van de zonde en den dood, en derzelver eeuwige zaligheid; die verkregen zoude worden door zynen eniggeborenen Zoon, wien hy, gelyk hy het leven heeft in zig zelven, insgelyks gegeven heeft het leven te hebben in zig zelven; en toegepaſt door den Geeſt des levens.

IV. vrywillig,

IV. Vermits God in alle daden van zynen wille geheel onafhanglyk is, en de opperſte beſtierder van alle zaken en perſonen; en teffens de enige oorzaak van al het goede, en derhalven ook van alle geloof, deugd en heiligheid, in de menſchen is, waarvan hy de genade vrywillig ſchenkt, wien hy wil, doende alles naar den raad zyns willens: zo kan geen geloof, gene deugd, noch iets goeds, hoe genaamd, in deze meer dan in gene menſchen voorzien zyn, om welker wille

Digitized by Google

le hy deze voor gene uitverkoren zoude hebben: maar de reden van dit onderscheid is geheel en al te stellen in Gods volstrekte oppermagt en onbepaalde vryheid van zyne heerlyke genade, waarvan hy niemand rekenschap geeft.

V. Nademaal ook de raad Gods bestaat in eeuwigheid: alzo hy van God, die van geen berouw weet, met ene ondoorgrondelyke wysheid geordineerd zynde, de kragt van ene oneindige almagt, die zelf de zielen der menschen, zonder enige krenkinge van hare redelyke vryheid, kan leiden, waarhenen zy wil, tot zynen dienst heeft: zo kan het op generlei wyze geschieden, dat de gene niet zouden zalig worden, die God verordineerd heeft om de zaligheid deelagtig te worden. V. en onveranderlyk.

VI. Opdat God dit voornemen niet alleen zonder eenige verminderinge of verduisteringe van zyne deugden, maar ook met een allerklaarst vertoog van dezelve, ter uitvoer bragte; zo heeft hy wysselyk door het zelfd eeuwig besluit vastgesteld, zynen enigen en eeuwigen Zoon, die hem in alles gelyk is, aan die uitverkorene menschen tot enen Zaligmaker te geven; die op den bepaalden tyd menschelyke natuur en de gestalte eens dienstknegts zoude aannemen, en de uitverkorene VI. Het verdrag tusschen den Vader en den Zoon, over de bezorginge van de zaligheid der uitverkorenen.

voor-

* voorstellende, als Borge, aan de Goddelyke Majesteit en regtvaerdigheid, die door de zonden der menschen is geschonden, door ene volmaakte gehoorzaamheid, en het lyden van den verdienden dood, voldoen zoude; en die als een overwinnaar van alle lydingen, en den dood zelf, tot een hoofd der uitverkorenen zoude gesteld worden in eeuwige heerlykheid. Voorts, dewyl de wille van den Zoon en die van den Vader de zelfde is, zo heeft zig de Zoon vrywillig van eeuwigheid aangeboden om deze borgtogt voor de uitverkorene op zig te nemen, en te volbrengen. En deze overeenstemming deswillens heeft de gedaante van ene zekere onderlinge overeenkominge, of een verdrag.

VII. Uit kragt van welk verdrag de zonden der uitverkorenen zyn gelegd op Christus.

VII. Uit kragt van dit verdrag heeft God zynen Zoon, welken hy genoemd heeft Jesus Christus, ALLE ZONDEN ALLER UITVERKORENEN OPGELEGD: ik zeg, *de zonden.* Want zo spreekt de Schriftuur doorgaans. Jes. LIII: 6. *Wy dwaalden alle als schapen, wy keerden ons een iegelyk naar*

* De Hoog Eerw. Schryver gebruikt hier, en nog dikwils in 't vervolg, het woord *repræsentare:* oordeelt iemand, dat het woord *vertoonen* klaarder zy dan het woord *voorstellen*, of wil hy liever het bastaard woord *representeeren* houden, die mag dan hier en in 't vervolg zo lezen.

Digitized by Google

naar zynen weg: doch de Heere heeft onzer aller ongeregtigheid op hem doen aanlopen. Wederom vs. 11. *Want hy zal hunne* ONGEREGTIGHEDEN *dragen.* En vs. 12. *en hy heeft veler* ZONDE *gedragen.* Voeg daarby 1 Petr. II: 24. *Die zelf onze* ZONDEN *in zyn lighaam gedragen heeft op het hout.*

VIII. Dit is eertyds voorbeeldig afgeschetst door het leggen van de handen en de zonden op het offerdier, het welk in de plaats van den zondaar wierdt gesteld. Want daartoe diende deze plegtigheid, dat daardoor wierdt aangetoond, dat de zonden van de offeraars weggenomen, en op de offerhande gelegd wierden; waarom de offerhande zelve חטאת en אשם *zonde* en *schuld* genoemd wierdt. Ja de offerhande wierdt door de zonde, die haar was opgelegt, zo gerekend verontreinigd te zyn, dat ook de gene die omtrent haar in den heiligen dienst bezig waren, zelve door haar aanraken verontreinigd wierden. Want dit hadt niet alleen plaats in den genen, die den bok der verzoeninge in de woestyne leidde, Lev. XVI: 26. maar ook in de gene die het werk, dat omtrent de rode koe, en de bokken, die buiten het leger verbrand wierden, te doen was, verrigteden.

VIII. Gelyk eertyds voorbeeldig op de offerhande voor de zonde.

Num.

Digitized by Google

Num. XIX: 7, 8. Lev. XVI: 28. Zo dat ook de Priesters, die van zodanige offerhanden aten, dewyl zy daardoor een deel daarvan in hun vleesch en bloed veranderden, gerekend wierden te *dragen de ongeregtigheid der vergaderinge.* Lev. X: 17.

IX. Alzo waarachtiglyk op Jesus den Borge.

IX. Daar is geen twyfel, of dit moet op Christus overgebragt worden: van wien gezegd is Jes. LIII: 10. *Als zig zyne ziel tot een schuldoffer zal gesteld hebben*, of, *als gy* o Jehova! (de aanspraak tot God gerigt zynde,) *zyne ziel tot een schuldoffer zult gesteld hebben.* Daarhenen leidt ons ook Paulus. 2 Cor. V: 21. *God heeft hem, die gene zonde gekend heeft, zonde voor ons gemaakt.* Dat is, gelyk ene offerhande, die volmaakt was, zonder vlek of gebreken, wierdt tot zonde, niets dan schuld, door dat zy voor enen anderen in plaats gesteld wierdt, wanneer God, aan wien voldaan moest worden, gewild heeft, dat 'er zulk ene stelling in de plaats van andere zoude geschieden; alzo heeft ook God Christus, die op zich zelven de allerheiligste, en voor zynen persoon van alle zonden vry was, in de plaats van zondaren gesteld, en gemaakt tot zonde, dat is, tot ene offer-

Digitized by Google

offerhande voor de zonde, dat hy waarlyk de zonde zoude dragen en boeten, gelyk de offerhande voorbeeldig deedt.

X. Gelykze ook zyne zonden worden genoemd.

X. Maar alzo heeft God de zonden der uitverkorenen op de rekening van Christus gesteld, dat zy, schoon zy Christus vreemd zyn, nochtans ZONDEN VAN CHRISTUS genoemd worden. Immers zo spreekt Christus zelf daarvan: Ps. LXIX: 5, 6. *Dat ik niet geroofd heb, moet ik als dan wedergeven. O God, gy weet van* MYNE DWAASHEID, *ende* MYNE SCHULDEN *zyn voor u niet verborgen.* Ik vooronderstel, dat dese Ps. een gebed van den Here Christus behelst: het welk uit de veelvuldige aanhalingen van verscheide stukken uit den zelven in het Nieuwe Testament blykt. Hy klaagt over zyn lyden, en de trotsheid van zyne onregtvaerdige vyanden. Maar hy betuigt, dat hy zig zelven door zyne eigene schuld deze elende niet hadt te wege gebragt; maar dat hy betaalde het geen hy niet geroofd hadt; welken roof hy egter aanstonds *zyne schuld* noemt, dewyl hy den persoon van den Borge voorstelde. Het is, als of hy zeide: Het is waar, myn God, dat ik de schuld heb op my geladen, en een vloek geworden ben; maar gy kent alle

die schulden, voor welke ik zal betalen, tot de minste toe; en dat in alle deze schulden, alle die dwaasheden, die ik, uit kragt van myne borgtogt, de myne noem, ook niet ene enige is te vinden, die my eigen is, waardoor ik uw regt zoude geschonden hebben, zo dat ik zoude betalen het geen ik zelf geroofd hadt. Insgelyks leert ons Paulus, dat Christus Ps. XL. sprekende wordt ingevoerd: maar die persoon, die in dezen Ps. sprekende voorkomt, laat zig vs. 13. aldus horen: *Myne* ONGEREGTIGHEDEN *hebben my aangegrepen, dat ik niet heb konnen zien.*

XI. Zo nochtans, dat door deze toerekening, noch aan de heiligheid van Christus, noch aan de waarheid van het Goddelyke oordeel enig nadeel worde toegevoegd.

XI. Voorts moet deze toerekening van onze zonden aan Christus zo verstaan worden, dat daarby noch de waaragtigheid van het oordeel Gods, noch de zuivere heiligheid van den Here Christus enig nadeel lyde. Want God rekent zo onze zonden aan Christus niet toe, dat hy zoude oordeelen, dat Christus die zonde hebbe begaan, die wy begaan hebben; dat hy dronken zoude geweest zyn, wanneer Noach te veel wyns tot zig hadt genomen; of dat hy met Loth bloedschande, of met David egtbreuk zoude gepleegd hebben: het welk te denken zo onredelyk is, dat ik naauwlyks kan geloven

ven, dat zulk een gevoelen ooit by enigen mensch van een gezond verstand, veel min by enen Christen, en Godvrezenden, zoude konnen gevonden worden. Wy weten, dat al het oordeel Gods naar waarheid is: maar het is volstrekt onwaar, dat Christus zoude begaan hebben het geen van de uitverkorene is begaan. Nooit worden onze zonden als zonden van Christus aangemerkt, of hy blyft daarby altyd heilig, van alle kwaad vervreemd, zonder smette, en afgescheiden van de zondaren.

XII. Want zy zyn Christus niet eigen, dan voor zo ver hy den persoon van zondaren voorstelt.

XII. Doch dewyl uit kragt van dat verdrag, waarvan boven is gesproken, Christus zo wel naar zynen eigenen wille, als naar den wille des Vaders, der uitverkorenen Borge is, en in het gerigte Gods hunnen persoon voorstelt; zo worden de zonden der uitverkorenen hem tot dus verre toegerekend, en door toerekeninge gezegd de zyne te zyn, zo dat hy niet minder voor dezelve onder de schuld is, als of hyze, 't welk verre zy, in eigene persoon hadt gedaan. Wanneer God dit oordeelt, zo oordeelt hy naar waarheid: en dit oordeel steunt op den eeuwigen en allerheiligsten wille des Vaders en des Zoons.

Digitized by Google

XIII. Of zy Christus ook worden toegerekend ten opzigte van de smette?

XIII. Vervolgens moet men in de zonde onderscheidentlyk beschouwen *de smette* en *schuld*. Hoe de zonden der uitverkorenen Christus worden toegerekend ten opzigte van de schuld, zal uit het reeds gezegde, zo ik my niet bedriege, ligt verstaan worden. Maar dit, denk ik, dat ook zeer klaar is; dat de zonden der uitverkorenen geenzins ten opzigte van de *smette* Christus in dien zin zyn toegerekend, dat Christus door die toerekening wezentlyk, of, zo gy wilt, zedelyk, altans door inkleving, op enigerlei wyze zoude besmet worden. Het is egter voor zo verre waar, dat hy van God zo wordt behandeld, als die de plaats en persoon van vuile en onreine menschen vervult: en dat uit dien hoofde *zyn gelaat verdorven was, meer dan iemands: ende zyne gedaante meer dan anderer menschen kinderen.* Jes. LII: 14. In welken zin GREGORIUS *de Nyssener* wel zegt, dat Christus *de smette onzer zonden heeft gedragen.*

XIV. Op wat wyze de onze niet die van Christus;

XIV. Het een zo wel als het ander, dat onze *zonden*, zo veel onzer uitverkoren zyn, *de onze* zyn, en *gene zonden van Christus*, en dat de zelfde zonden *zonden van Christus* zyn, en niet meer de *onze*;

onze; kan in enen gezonden zin gezegd worden. De *onze* zyn zy, dewyl zy van ons zyn begaan, en dewyl wy daardoor de schuld des eeuwigen doods op ons geladen hebben, en voor zo verre zullen zy de onze voor altoos blyven: dat is, het zal altyd waar zyn, dat wy dezelve gedaan, en daardoor den toorn Gods verdiend hebben. Immers het geen gedaan is, kan niet ongedaan worden. En zo zyn zy *gene zonden van Christus*, dewyl Christus dezelve niet begaan, noch daardoor enige personeele schuld op zig gebragt heeft. Ook hebben zy gene zonden van Christus konnen worden, dewyl de natuur der zake niet lydt, dat ene en de zelfde daad, die van ons is gedaan, van Christus gedaan worde. Maar de zonden, die wy begaan hebben, zyn geworden *zonden van Christus*, wanneer zy hem als den Borge zyn toegerekend, en hy dezelve uit kragt van zyne borgtogt op zig genomen heeft, opdat hy voor dezelve, die hy vrywillig en heiliglyk heeft op zig genomen, boete; en zy *houden op de onze te zyn*, voor zo verre wy, om de voldoening van Christus, in de vierschare Gods van wegens dezelve veroordeeld,

en wederom die van Christus niet de onze zyn.

Digitized by Google

of tot de voldoening in eigene persoon verpligt, noch zullen, noch konnen worden. En deze dingen schynen my zo klaar te zyn, dat over de zake zelve onder de Regtzinnige geen verschil kan wezen.

XV. De kragtige spreekwyzen der H. Schrift moeten niet met de onze, als of die beter waren, verwisseld worden.

XV. Dewyl nu deze dingen zo zyn, zo weet ik niet, waarom sommige liever willen zeggen, dat de straffe of schuld van onze zonden op Christus is geworpen, dan de zonden zelve ten opzigte van de schuld: daar dit laatste van de Schrifture zelve wordt gezegd, welker zuivere, wyze, en zeer kragtige spreekwyzen te willen verzagten met onze, ik weet niet welke, zagtere spreekwyzen, is een werk van een gemoed, dat al te keurig is, en de wysheid van de heilige bladen niet op haren regten prys stelt.

II. HOOFD-

Digitized by Google

II. HOOFDSTUK.

Of Christus met regt zoude konnen genoemd worden een zondaar, een egtbreker, een afgodendienaar, &c. en of tusschen Christus en de uitverkorene ene zekere verwisseling van personen geschied zy?

I. *Men moet zig wagten voor harde onschriftuurlyke spreekwyzen, voornamentlyk in het geen Christus betreft.* II. *Welken de Schrift wel zonde, maar nooit enen zondaar noemt.* III. *Of schoon wel enen die met de overtreders geteld is.* IV. *De hardere gezegdens van sommige moeten niet ten kwaden uitgelegd worden.* V. *Enen zondaar hebben Christus genoemd Chrysostomus, Oecumenius.* VI. *Calvinus.* VII. *En Jacobus Alting.* VIII. *Daar is dadelyk ene zekere verwisseling van personen tusschen Christus en de gelovigen geschied.* IX. *Die met zeer verhevene woorden is aangeprezen van Justinus,* X. *Duidelyk verklaard van Turretyn,* XI. *Goedgekeurd van de Engelsche Broederen.*

Digitized by Google

I. Men moet zig wagten voor harde onschriftuurlyke spreekwyzen, voornamentlyk in het geen Christus betreft.

I. Maar van den anderen kant, denk ik, dat het niet goed, noch voorzigtig gedaan is, dat andere, te verre gaande, harde en den H. Geest ongewone spreekmanieren gebruiken: die voor tedere oren niet wel anders dan aanstotelyk konnen zyn. By voorbeeld, wanneer zy zeggen: *dat wy niet meer dan Christus zondaars zyn; die zonde voor ons geworden zynde, zo wel als wy, een zondaar zy: dat onze zonden alzo dadelyk op Christus zyn geworpen, dat wy gene zondaars meer zyn.* En zo dikwils als 'er van enen uitverkorenen wordt gesproken, *hoewel hy overspel, dievery, en afgodery heeft gepleegd; dat hy evenwel niet is die overspeelder, dief, afgodendienaar, maar dat dit veel meer van Christus moet gezegd worden. Dat 'er nooit op aarden zulk een overtreder is geweest, hoedanig een Christus was:* en wat diergelyke dingen meer zyn. Deze dingen worden buiten de Schrift gezegd, die Christus wel *zonde*, maar nergens enen *zondaar* noemt.

II. Welken de Schrift wel zonde, maar nooit enen zon-

II. Ik kan ook zekerlyk den genen myne toestemming niet geven, die van gedagten zyn, dat door die afgetrokkene, en vergrotende spreekwyzen, gelyk zy zeg-

zeggen, de kragt van de t'zamengevoegde spreekmanier bedoeld worde: zo dat het meer zy iemand *zonde* te noemen, dan enen *zondaar*. Paulus, gelyk hy gewoon is, ontleent deze zyne bewoording uit het Oude Testament, en leert; handelende van onze verzoeninge met God door de offerhande van Christus, dat Christus dadelyk zulk ene offerhande is, als die in 't voorbeeld *zonde* en *schuld* genaamd wierdt, gelyk zo even heb getoond. daar noemt.

III. Ook noemt de Profeet Christus genen zondaar, wanneer hy getuigt, dat hy *met de overtreders is geteld geweest.* Jes. LIII: 12. Want dit kan zeer wel tot de onregtvaerdige gerigten van de godloze menschen, die Christus den dood hebben aangedaan, gebragt worden. Deze voorzegging is toen vervuld geworden, wanneer Christus als een moordenaar is gegrepen, weggeleid, van Godslasteringe en het verwekken van oproer is beschuldigd, en eindelyk aan 't kruis is geklonken, in 't midden van de grouwelykste moordenaars. In deze verklaringe hebben wy Marcus altans tot enen voorganger. Marc. XV: 28. III. Of schoon wel enen die met de overtreders geteld is.

IV. Maar doch, hoewel de gene niet IV.

Digitized by Google

gezegdens van sommige moeten niet ten kwade uitgelegd worden.

met de Schriftuur spreken; die Christus enen *zondaar*, enen *zondaar in waarheid*, *den grootsten van alle zondaren*, gewoon zyn te noemen; hoewel ik ook denk, dat het beter is zig te onthouden van zulke harde spreekwyzen, en die zo ligt aan lasteringen onderhevig zyn; zo zie ik doch niet gaern, dat men het geen zo kwaad niet gemeend wordt, ten ergsten opvatt, en ongewone zegswyzen verkeerdelyk uitlegt. Immers de gene die deze spreekwyzen gebruiken, zoeken de onbevlekte heiligheid van Christus zorgvuldig te bewaren, en willen niet, dat men die dingen anders verstaa, dan met opzigt op onze zonden; die gene zonden van Christus zyn, dan door die, voor ons heilzame, toerekening van God den Vader, en dien wille van Christus, waar door hyze heiliglyk heeft op zig genomen; en zy hebben geen ander doelwit, dan om aan te wyzen, dat de toerekening gansch volmaakt, en ter bevordering van onze zaligheid allerkragtigst zy.

V. Enen zondaar hebben Christus genoemd

V. Zy hebben doch ook hunne, en wel grote, Voorgangers. Chrysostomus zegt in de XIde *Leerreden over den 2den br. aan de Cor. Want hy heeft den regtvaer-*

vaerdigen tot enen zondaar gemaakt, opdat hy de zondaars maakte tot regtvaerdige. Ja zo spreekt hy niet eens, maar zegt nog veel meer: want hy heeft niet de heblykheid gebezigd, maar de hoedanigheid zelve: want hy zegt niet, hy heeft hem tot enen zondaar gemaakt, maar tot zonde; opdat wy wierden, hy zegt niet regtvaerdige, maar regtvaerdigheid, en wel regtvaerdigheid Gods. Voeg daarby OECUMENIUS *over het IXde Hoofdst. van den br. aan de Hebr.* p. 845. CHRISTUS WAS EEN GROOT ZONDAAR, *nademaal hy de zonden der gantsche waereld op zig genomen, en de zyne gemaakt hadt.* Chrysostomus, Oecumenius.

VI. Deze Oudvaders heeft CALVINUS, hoewel met zedigheid gevolgd, over Gal. III: 13. *Omdat hy onzen persoon vertoonde, zo was hy een zondaar, en onder den vloek; wel niet zo zeer voor zig zelven, als wel voor ons: maar nochtans zo, dat hy nodig hadt dit in onzen naam te verrigten.* En by MARLORATUS *in Collectan. ad* 2. Cor. V: 21. vind ik deze woorden. *Christus is niet alleen voor ons gestorven, maar hy is ook gestorven als een die van God vervloekt, en de* ALLERONDEUGENDSTE ZONDAAR *was.* VI. Calvinus.

VII. Allerklaarst spreekt daarvan JACOBUS ALTING, *Diss. Theol. Hept.* II. *Dis.* I. VII. En Jacobus Alting.

§ 4,

§ 4, 5, 6, 7, 8. *Dat Christus in 't gerigt is verschenen, en aldaar veroordeeld, dat is, voor enen godlozen, of schuldigen, verklaard, blykt daaruit, dat de benaauwdheid* (angst) *met het gerigte wordt verenigd. Jes. LIII: 8. Dat gerigte, door welks uitspraak hem de benaauwdheid is opgelegd, is geen menschelyk geweest, het welk onregtvaerdig kan zyn; maar een Goddelyk, en daarom allerregtvaerdigst. Maar dewyl Christus in de Goddelyke vierschare tot die benaauwdheid is veroordeeld, zo moet hy noodzakelyk* STRAFSCHULDIG *geweest zyn, alzo in God als Regter gene onregtvaerdigheid plaats heeft, of hebben kan; die hy egter zoude begaan hebben, indien hy den regtvaerdigen en onschuldigen hadde veroordeeld. Doch was Christus een godloze en schuldige; niet volstrekt, maar betrekkelyk, voor zo verre hy Borge was: die, gene eigene schuld hebbende, ene vreemde schuld draagt, en uit dien hoofde hy den schuldeischer en Regter* EEN STRAFSCHULDIGE *en* GODLOZE *is.*

VIII. Daar is dadelyk ene zekere verwisseling van personen tus-

VIII. Ofschoon ik deze spreekwyzen niet in alle opzigten goedkeur, zo moet men evenwel aanmerken, dat Christus zig zo in de plaats der uitverkorenen gesteld, en hunnen persoon voorgesteld heeft,

heeft, dat 'er ene zekere *verwisseling van personen* is geschied; en gelyk Christus de plaats der uitverkorenen bekleed heeft, terwyl hy hunne schulden heeft op zig genomen, en niet minder voor hun betaald heeft, als of hy zelf schuldig was geweest, dat zy zo ook wederom worden geoordeeld in den Borge betaald te hebben, niet minder dan of zy in eigene persoon betaald hadden. Ik geloof doch niet, dat 'er ooit een Godgeleerde is gevonden, ja zelf maar een mensch van gezonde hersenen, die zulk ene verwisseling van personen zoude gedroomd hebben, waardoor de Zaligmaker zoude gebragt zyn in den staat der gener die gezaligd zullen worden, of waardoor deze zouden worden de Zaligmaker. Zo onzinnig dat is, zo regtzinnig is dit, het geen ik zal zeggen: dat gelyk Christus, de uitverkorene voorstellende, zonde voor hun geworden is; zo ook de uitverkorene, in den persoon van Christus beschouwd zynde, wederom worden regtvaerdigheid Gods in hem: en dat die geregtigheid van Christus zo wel hunne geregtigheid is, als hunne zonden zyn geweest zonden van Christus; beide door toerekening. Maar door zulk

schen Christus en de gelovigen geschied.

ene

ene kragtige toerekening, dat gelyk Christus heeft moeten gestraft worden om die hem toegerekende zonden der uitverkorenen, zo ook de uitverkorene moeten behouden worden om die hun toegerekende geregtigheid van Christus. Deze dingen schynen my toe zulke zekere en welgegrondde, ja fondamenteele geloofs-stukken te zyn, dat zy by alle Regtzinnige ongetwyfeld moeten zyn. Maar over woorden te twisten, is ons werk niet.

IX. Die met zeer verhevene woorden is aangeprezen van Justinus.

IX. Deze persoons-verwisseling heeft JUSTINUS MARTYR *in den brief aan Diognetus* met enen verhevenen styl beschreven, zeggende: *Wat heeft anders onze zonden konnen bedekken, als zyne geregtigheid? In welken anderen konnen wy onregtvaerdige en godloze voor regtvaerdige gehouden worden, als alleen in den Zoon Gods?* O ZOETE VERWISSELING! *O onnaspeurelyk konststuk! O onverwagte weldaden! dat de ongeregtigheid van vele in enen regtvaerdigen wordt bedekt; maar de geregtigheid van enen vele onregtvaerdige regtvaerdigt.*

X. Duidelyk verklaard van Turretyn.

X. Breedvoerig en heerlyk heeft TURRETINUS daarover gehandeld *van de waarheid der voldoeninge van Christus.* II. Deel, § 34. Ik geloof, dat het niemand

Digitized by Google

mand tot verdriet zal zyn, zyne woorden hier ook te lezen. Gelykerwyze wy gezegd worden regtvaerdigheid te worden in Christus door toerekening, dewyl onze schuld, waaronder wy in het gerigte Gods lagen, hem als onzen Borge is opgelegd, opdat hy die daardoor verdiende straffe droege. Voortreflyk schryft AUGUSTINUS *in zyn handboekje* (*Enchiridium*) *aan Laurentius.* C. XLI. *Hy* [is geworden] *tot zonde, en wy tot regtvaerdigheid: en niet onze, maar Gods: en niet in ons, maar in hem. Gelyk hy is gemaakt tot zonde; niet zyne eigene, maar onze, noch ook in hem zelven, maar in ons.* Zo heeft hy namentlyk DOOR ENE WONDERBARE VERWISSELING onze elenden op zig genomen, om ons zyne goederen te schenken; hy heeft den jammer op zig genomen, om de barmhartigheid te schenken; den vloek, om ons zynen zegen deelagtig te maken; den dood, om ons het leven te wege te brengen; en de zonde, om ons de geregtigheid mede te delen. Maar hoewel deze twederlei toerekeningen daarin met malkanderen over een stemmen: voor eerst dat in beide iets vreemds naar het Goddelyk oordeel op zekeren persoon

wordt

wordt overgebragt; welke overbrenging niet is ene dwaling van het oordeel, maar die schikking, waardoor aan iemand, om iets dat van enen anderen is gedaan, iets wordt toegeschreven, als of hy self die persoon was, van welken zulks is gedaan. Om onze zonden is Christus de dood opgelegt, als of hy zelf hadde gezondigd, en om de geregtigheid van Christus is ons het leven en de erfenis geschonken, als of wy regtvaerdige waren, en de wet hadden vervuld. Daarna ook, dat aan beide kanten een naauwe band tusschen deze personen heeft moeten wezen: want noch onze zonden hadden Christus konnen toegerekend worden; ten ware hy zo door den band van de zelfde nature, als door de vrywillige borgtogt met ons verenigd was geweest; noch de geregtigheid van Christus zoude ons toegerekend worden, ten ware wy met hem tot een lighaam waren geworden. Doch daarin verschillen zy verre van malkanderen, dat aan Christus de toerekening is geschied naar den eisch der regtvaerdigheid, maar aan ons, uit barmhartigheid. Op hem wordt de zonde overgedragen; doch die uitgedelgd; op ons de geregtigheid,

heid, maar die bewaard zal worden; op hem de vloek, doch die verslonden; op ons de zegening, maar die onderhouden zal worden; op hem de onreinigheden, doch die in de diepte der zee geworpen; op ons het nieuwe kleed des eerstgeborenen, maar dat aangedaan zal worden. Dat is de reden, dat wy waarlyk regtvaerdige en kinderen Gods konnen genoemd worden; maar Christus daarom geen zondaar, of een kind des toorns genoemd kan worden: dewyl hy uit zig zelven gene zonde heeft gehad, en de toorn Gods ook niet op hem gebleven, maar alleen over hem henen gegaan is. Dus verre TURRETINUS: welk gezegde ik, als niet minder bondig als sierlyk zynde, met harte en penne onderteken.

XI. Goedgekeurd van de Engelsche Broederen.

XI. Nadat ik deze dingen zo geschreven hadt, zyn my van Londen gezonden schriften over de vereniginge, in welke ik met grote blydschap van myn gemoed zodanige dingen heb gevonden, die ik oordeel zeer bekwaam te zyn tot de herstelling van de enigheid onder de Broederen. Niet zonder reden hadt de onvoorzigtige stelling, *dat 'er gene verwisseling van personen tusschen Christus en de gelovigen zy*, aan sommige aanstoot

Digitized by Google

gegeven. Dezen aanstoot ruimen de verenigers weg met deze verklaring: *Nademaal wy van gedagten zyn, dat de lere van de* regtvaerdigmakinge, *en van de* voldoeninge van Christus, *waarvan de eerste afhangt, niet behoorlyk verklaard of verdedigd kan worden, als de verwisseling van personen tusschen Christus en de gelovigen word geloochend: daarom zo betuigen wy, dat die stelling in haren algemeenen zin by ons afgekeurd wordt; en verklaren ons gevoelen aldus. Het is klaar, dat 'er gene wezentlyke verwisseling kan wezen, waardoor Christus en de geloovigen, naar hunne* zelfstandigheid, *de een in den anderen zoude veranderd worden: noch ook ene zedelyke, waardoor Christus* door inkleeving *ondeugend en met zonde besmet, maar de gelovigen* onmiddelyk *onschuldig, onnozel en onbesmet zouden worden. Maar doch* TWYFELEN WY NIET, OF DAAR IS ENE VERWISSELING VAN PERSONEN IN ENEN WETTISCHEN ZIN, *zo dat Christus, uit kragt van een verdrag tusschen den Vader en hem, heeft op zig genomen den* PERSOON, *en gekomen is* in de plaatse van zondige menschen: *niet opdat hy voor hun zig zoude bekeeren, en geloven, dat door het Evangelium ge-eischt wordt, (hoewel hy te wege*

ge-

Digitized by Google

gebragt heeft; dat de uitverkorene op zynen tyd daartoe zouden bekwaam gemaakt worden,) maar opdat hy voor hun ZOUDE VOLDOEN AAN DE VERPLIGTING VAN DE OVERTREDENE WET DER WERKEN. *Voor hun tot zonde gemaakt zynde, hoewel hy geen zonde gekend heeft, opdat zy zouden worden regtvaerdigheid Gods in hem. En het geen tegen deze verklaring strydt, oordeelen wy dwalende en valsch te zyn.* Dit zyn de woorden van die Geleerde Mannen. En wat mensch, die naar redelykheid oordeelt, zal meer begeeren?

III. HOOFDSTUK.

Wanneer de werping der zonden op Christus, en derzelver draging door Christus is begonnen en ge-eindigd: en of Christus, dragende de zonden der uitverkorene, van God afgescheiden, voor God verfoeilyk, en van den Vader verstoten is geweest?

I. *De overdraging der zonden wordt beschouwd, of in het besluit, of in de uitvoeringe.* II. *Deze is begonnen met de aanneminge van de menschelyke nature, ge-eindigd in den dood.* III. *Kwalyk wordt dezelve geloofd begonnen te zyn aan het kruis, en ge-eindigd in de opstandinge.* IV. *Of Christus, onze zonden dragende, van God afgescheiden zy geweest?* V. *In enen goeden zin kan men dat toestemmen.* VI. *Doch is by ten tyde van zyne laatste lydingen ook niet van alle ondervindinge van de vertroostende genade versteeken geweest.* VII. *Of Christus om de zonden, die by op zig heeft genomen, voor God verfoeilyk zy geweest.* VIII. *Calvinus, en enige van de Oude zeggen, dat by verdoemd is geweest.* IX. *Het is beter, aan de spreekwyzen der H. Schrift zig te houden, dan door andere te gebruiken, de verschillen te vermeerderen.* X. *Het formulier van enigheid.* XI. *Of God de Vader zynen Zoon ooit heeft verstoten?* XII. *Christus heeft ook in zyne uiterste benaauwdheden God voor zynen Vader erkend.* XIII. *Hand.* XIII: 33. *wordt niet geleerd, dat Christus in de opwekkinge uit de doden wederom gegenereerd is.* XIV. Ἀνάλυψις *beteekent de erkenning, in tegenstellinge van de verstotinge.* XV. *Het was niet nodig, dat Christus bepaaldelyk de zelfde straffen onderging, die de verdoemde zullen lyden.* XVI. *Daar is een groot onderscheid tusschen beide.* XVII. *Waar-*

Digitized by Google

Waardoor egter aan den rantzoen-prys van Christus niets wordt te korte gedaan.

I. Laat ons nu in de derde plaatse onderzoeken, *of de overbrenging der zonden op Christus, en derzelver draging door Christus te* BEGINNEN *zy van zyne* KRUISIGINGE, *en te* EINDIGEN *in de* OPWEKKINGE *uit den doden.* Op welke vraag ik dus antwoord: De overdraging onzer zonden op Christus kan twezins beschouwd worden; of zo als zy plaats heeft in het *besluit*, en dan zegt zy niets anders als de gewisheid van die zake, die eens op zekeren bepaalden tyd zal geschieden; of zo als zy plaats heeft in de *uitvoeringe*, die toen is begonnen, wanneer de Zoon Gods, de menschelyke natuur en de gestaltenis eens dienstknegts aangenomen hebbende, in dien staat is geweest, dat hy dadelyk aan de Goddelyke regtvaerdigheid voor de uitverkorene konde voldoen.

I. De overdraging der zonden wordt beschouwd, of in het besluit, of in de uitvoeringe.

II. De aanneming van de menschelyke nature zelve was ene erkentenis van die van den Zoon Gods overgenomene schuld onzer zonden: en door het bloed zyner besnydenisse is het handschrift getekend. Die gansche *gedaante van enen dienst-*

II. Deze is begonnen met de aanneminge van de menschelyke natu-

re, geeindigd in den dood.

dienstknegt, en die *gelykheid des zondigen vleeschs*, die van den beginne van het leven van Christus tot aan zynen dood heeft geduurd, is een bewys, dat de zonde op hem geworpen is. Want in al dien tyd, welken hy in den geringen en veragten staat heeft doorgebragt, is hy nooit *gezien zonder zonde*, gelyk Paulus zegt Hebr. IX: 28. En in deze geringheid en elenden was niet alleen ene belydenis van de schuld, maar ook een deel der voldoeninge te vinden. Want gelyk de dood, welken God den mensche, als hy zoude zondigen, bedreigd heeft, in alle zyne ruimte mede behelst die elende, aan welke de zondaar zyn geheele leven lang onderhevig is, die ten minsten een gedeelte zyn van dien op hem liggenden vloek, zo was het behoorlyk, dat Christus, ter betalinge van die op zig genomene schuld, een leven leidde, dat aan velerlei afwisselingen van elenden onderhevig was, hoedanig een het leven des zondaars is. Maar gelyk God den zondaar veelzins uitstel van zynen toorn vergunt, en de bitterheden des levens met enige zoetigheid zyner verdraagzaamheid matigt, tot dat de dag des toorns en der regtvaerdige vergeldinge is aangekomen,

wan-

Digitized by Google

wanneer de ganſche laſt des Goddelyken vloeks den verdoemden zondaar zal drukken: zo is ook Chriſtus in den ſtaat zyner dienſtbaarheid zo niet altyd door den laſt der zonden gedrukt, of hy is nog ſomtyds door een ongemeen gevoel van de Goddelyke genade verkwikt geworden, tot dat het uur en de magt der duiſterniſſe is gekomen, wanneer hy voor de vierſchare geroepen zynde, al wat grouwzaam is, heeft moeten ondergaan. Toen is voornamentlyk onze ongeregtigheid ge-eiſcht, toen is Chriſtus allermeeſt geſlagen; toen is de voldoening volbragt tot op den laatſten kwadrant penning. Om het met een woord te zeggen: gelyk alle elenden by malkanderen genomen de ſchuld der zonden zyn; zo heeft ook Chriſtus, op welken alle ſchuld der uitverkorenen gelegd is, terwyl hy een leven heeft geleid aan elenden onderhevig, welke by zynen dood allerzwaarſt zyn geweeſt, met alle deze elenden t'zamen genomen, en den vervloekten dood zelf, aan de Goddelyke regtvaerdigheid voldaan. Zo dat alle deze dingen t'zamen genomen uitmaken dien rantzoenprys, die voor onze zonden moeſt betaald worden.

III. Kwalyk wordt dezelve geloofd begonnen te zyn aan het kruis, en ge-eindigd in de opstandinge.

III. Derhalven beginnen dien tyd, in welken onze zonden op Christus hebben gelegen, al te vroeg, en strekken denzelven daarna te verre uit, de gene die denzelven beginnen van het kruis, en eindigen in de opstandinge. Want dat die smerten, die Christus voor de kruisiginge naar ziel en lighaam heeft geleden, tot de straffen van onze zonden behooren, en dat daarin een bewys van den Goddelyken toorn is geweest, is elders van my wydlopiger bewezen. Maar dat Christus nog na den dood met onze zonden beladen en bezoedeld zoude gebleven zyn, komt niet overeen met dat zo zeer bekende HET IS VOLBRAGT; noch ook met de lere van Paulus, die beweert, dat het *handschrift*, *dat tegen ons was*, *aan het kruis genageld*, en zo *weggenomen* is, en dat Christus, *uitgetogen en in 't openbaar ten tone gesteld hebbende* alle vyandlyke *Overheden en Magten*, *door het kruis over hun getriumfeerd heeft:* Col. II: 14, 15. noch eindelyk ook met andere grondstellingen van deze Geleerde Mannen, die wy straks ter toetse zullen brengen. Want men kan niet begrypen, hoe Christus van God verlaten en verstoten, en voor hem verfoeilyk zoude ge-

Digitized by Google

geweest zyn, wanneer de Vader den Geest van Christus in den hemel opnemende lieffelyk omhelst heeft, en het in 't graf liggende lighaam heeft aangemerkt als het lighaam van *zynen Heiligen*, die hem beminde, en van hem bemind wierdt: waarom ook *zyn vleesch zeker gewoond* heeft. Ps. XVI: 9, 10.

IV. Immers hierover zie ik ook, dat in de vierde plaatse wordt gezintwist, of Christus gedurende al dien tyd, wanneer hy voornamentlyk onze zonden droeg, VAN GOD ZY AFGESCHEIDEN GEWEEST, en God van Christus: of Christus om de grouwelykheid der ongeregtigheden, die op hem gelegd waren, GODE HATELYK en VERFOEILYK geweest zy; of God voor dien tyd ZYNEN ZOON hebbe VERSTOTEN, en wederom voor zynen Zoon erkend, wanneer hy hem heeft opgewekt uit de doden?

IV. Of Christus, onze zonden dragende, van God afgescheiden zy geweest?

V. My, om openhartig te spreken, komt het zo voor, dat het ongewone en harde, dat in deze woorden is, en waarvan zig derzelver Autheur, naar zynen hem byzonder eigenen inborst gaern bedient, zulk enen schrik in degene dieze horen, verwekt, dat zy

V. In enen goeden zin kan men dat toestemmen.

Digitized by Google

meer verbaast staan over zulk ene onverwagte taal, dan dat zy bekwaam zouden gemaakt worden om de zaak zelve behoorlyk te overwegen. Maar ik zal dat tragten zonder driften te doen. En wat het eerste betreft, terwyl men het daarin eens is, dat de personeele vereniging nooit heeft opgehouden; en van beide beleden wordt dat in de Chalcedonische Kerkvergaderinge vastgestelde, *onafscheidelyk* en *onverdeeld*, en men ondertusschen weet, dat de Zoon is *verlaten* geweest van den Vader, die toen *verre was van zyne verlossinge, van de woorden zyns brullens*, Ps. XXII: 2. met betrekkinge namentlyk op den invloed van zyne verblydende en vertroostende genade, zo nochtans, dat God niet heeft opgehouden met zyne almagtige kragt de lydende menschelyke natuur, die anders niet in staat was geweest om den last van zulk enen vloek te dragen, te ondersteunen? zo zie ik niet, wat 'er voor een wezentlyk verschil zoude overblyven.

VI. Doch is hy ten tyde van zyne laatste lydingen ook niet van al-

VI. Men mogte dan in omvrage brengen, of de ziel van Christus door al dien tyd van zyn laatste lyden nooit met enig gevoel van de vertroostende ge-

genade verkwikt zy geworden? Dat ik my waarlyk niet zoude verstouten te zeggen. Christus droeg zekerlyk onze zonden, wanneer hy in den hof begon *droevig, verbaast, en zeer beangst te worden, ja geheel bedroefd tot den dood toe*, en evenwel heeft hy op dien zelfden tyd dien van den hemel gezondenen hem versterkenden Engel gehad. Wanneer hy zyn lighaam *gaf den genen die hem sloegen, en zyne wangen den genen die hem het hair uitplukten*, wanneer hy *zyn aangezigt niet verbergde voor smaadheden ende speeksel*, zo heeft hy den Here God tot zynen helper gehad: daarom *stelde hy zyn aangezigt als enen keisteen*, om dat hy wist, dat hy *niet zoude beschaamd worden*: dewyl de gene, die *hem zoude regtvaerdigen, naby* was. Jes. L: 6, 7, 8. En het schynt niet waarschynelyk te zyn, dat het gemoed van Christus, zelf aan 't kruis, altyd zo gehegt zoude geweest zyn aan de Goddelyke gramschap over onze zonden, dat hem het geloof niet somtyds zoude hebben voorgesteld, welk ene aangename offerhande hy den Vader bragt, en welk enen voor God, voor zig zelven, en voor de uitverkorene, heerlyken loon hy, na het uitstaan van

le ondervindinge van de vertroostende genade versteeken geweest.

zwa-

Digitized by Google

zware, doch maar enen korten tyd durende, pynen zoude wegdragen. Het kan zekerlyk niet anders zyn, of die gedagten hebben aan zyn zeer bedroefd gemoed gene geringe verkwikking toegebragt. En dit denk ik, dat Paulus beoogd heeft, wanneer hy de Hebreen vermanende, om de loopbaan, die hun was voorgesteld, met lydzaamheid te lopen, in dat gelovig vertrouwen, dat God een beloner zal zyn der gener die hem zoeken, het voorbeeld van den Here Jesus hun voor ogen stelt: *ziende*, zegt hy, *op den Oversten leidsman en voleinder des geloofs, die voor de vreugde, die hem was voorgesteld, het kruis verdragen heeft.* Hebr. XII: 2. Dat is, hy is door het zien op, en de verwagting van de beloofde vreugde kragtig tot het verdragen van het kruis, en in het verdragen van het kruis, aangemoedigd geworden. En dat nog meer is, op dat zelfde ogenblik, waarin Jesus klaagde verlaten te zyn, bragt hy zig te binnen, dat God *zyn* אל [*Eel*] *sterke God*, *zyn* אלהים [*Elohîm*] *verbonds God*, was: verzekerd zynde, dat hy door de sterkte zyns Gods zoude ondersteund worden, en dat alle verbonds beloften hem en den zynen zouden

Digitized by Google

den zyn ja en amen.

VII. Laat ons nu komen tot het twede vraagstuk, of men met regt kan zeggen, *dat Christus om de grouwelykheid onzer misdaden ook* AFSCHUWELYK *en* HATELYK *gemaakt is, en in zulk enen staat gesteld, dat God van hem enen* AFKEER *heeft gehad.* Alwaar dit wederom buiten verschil is, dat Christus om zyne volmaakte heiligheid God den Vader altyd zeer aangenaam en bemind is geweest: en dat het 'er zo verre van is, dat deze liefde Gods tot Christus, daarom dat hy de zonden vrywillig op zig geladen heeft, enigzins zoude verminderd zyn, dat hy in tegendeel den Vader nooit meer behaagd heeft, dan wanneer hy hem gehoorzaam is geweest tot den dood, ja den dood des kruises. Want deze is die ongemeene, onvergelykelyke, en byna ongelooflyke gehoorzaamheid, die de Vader met den verdienden loon van enige oneindige heerlykheid beloond heeft. Maar ook dit wordt van beide toegestemd, dat Christus, niet om de op zig neming der zonden, welke daad heilig is, en Gode zeer aangenaam, maar om de zonden, die hy op zig genomen heeft, en om de personen van zondaren,

VII. Of Christus om de zonden, die hy op zig heeft genomen, voor God verfoeilyk zy geweest.

Digitized by Google

ren, die hy heeft voorgestelt, niet alleen is afgeschetst onder het zinnebeeld van een *lam*, voor zo verre het een *dwaas* dier is, en tot *afdwalingen* geneigd, maar ook van enen onkuischen, stotigen, en stinkenden *bok*, Lev. XVI: 7. ja ook van ene vervloekte slange; Joh. III: 14. en dat hy uit dien hoofde ook verfoeilyk en vervloekt, ook voor God, is geweest. Immers dit beweert Paulus uitdrukkelyk: Gal. III: 13. over welke plaats Calvinus schryft: *Hy zegt niet, dat Christus vervloekt is geweest, maar een vloek; dat meer is: want hy geeft te kennen, dat de vloek van alle in hem is opgesloten. Indien iemand dit hard toeschynt, die schame zig ook des kruises van Christus zelve, in wiens belydenis wy roemen.*

VIII. Calvinus, en enige van de Ouden zeggen, dat hy verdoemd is geweest.

VIII. Sommige van de Leraren der Roomsche Kerke hebben met ene grote scherpheid van styl doorgestreken het geen van Calvinus *in de Xde afdeelinge van zynen Catechismus* is gezegd van die tot de voldoening behorende smerten en straffen van Christus, dat hy namentlyk *in zulk ene verdoemenisse gesteld* is. Maar van de onzen is geantwoord, dat Tertullianus de zelfde spreekwyze heeft gebruikt, *tegen Marc.* III. Boek,

Boek, c. II. *De geboorte zal niet onwaardiger zyn dan de dood, en de schande dan het kruis, en de* VERDOEMENIS *dan het vleesch.* CYPRIANUS *van het lyden van Christus.* HY IS VERDOEMD, OP DAT HY DE VERDOEMDE VERLOSSE. En GREGORIUS DE GROTE in zyne *Zedekundige Schriften*, III. Boek, II. hoofdst. *Die den Vader gelyk is naar de Godheid, is om onzentwille gekomen tot de geesselslagen naar den vleesche, het welk deze geesselslagen niet zoude ontvangen hebben, indien hy niet de gestaltenis van enen* VERDOEMDEN *mensch, de verlossing volbrengende, had aangenomen.*

IX. Dewyl dan de Apostel deze waarheid met de allerkragtigste woorden heeft uitgedrukt, zo weet ik niet, waarom iemand van ons lust zoude krygen, om andere in derzelver plaats te stellen, of daarby te voegen, en dezelve mogelyk meer dan Paulus woorden zelve te bezigen. Wat hebben wy doch voor ene behoorlyke reden, waarom wy zouden zeggen, dat Christus *den Vader hatelyk* en *verfoeilyk* geweest zy, wanneer het ons vergund is by de woorden des Heiligen Geests te blyven, die zegt, dat hy *een vloek Gods* is geworden?

IX. Het is beter, aan de spreekwyzen der H. Schrift zig te houden, dan door andere te gebruiken, de verschillen te vermeerderen.

Digitized by Google

worden? Maar ik wilde dat ook wel weten, wat 'er in deze woorden van menschelyke uitvindinge zy, (behalven dit, dat zy van menschen zyn uitgevonden,) waarom andere zig zo daaraan stoten? Als wy tot de zaak zelve willen komen, is 'er een zo veel grotere nadruk, of gewigt, in de woorden *grouwelyk*, *hatelyk*, *afschuwelyk*, als in de woorden *vervloekt*, of *verfoeilyk?* Waarom twisten wy over woorden, die men immers kan weglaten, als men gewaar wordt, dat zy aanstoot geven? Maar men moet ook aan onschuldige gezegdens genen verkeerden zin geven.

X. Het formulier van enigheid.

X. Enen bekwamen weg tot eensgezindheid schynt het te voren aangehaalde verenigings geschrift my toe gevonden te hebben, met dit formulier. *Dewyl 'er ene verwisseling van personen is tusschen Christus en de gelovigen, en de schuld onzer ongeregtigheden op Christus is gelegd, zo is de Vader* OP HEM KWAAD *en* TOORNIG *geweest. Niet dat hy ooit tegen hem met enige* DRIFT *is beweegd, dat in 't algemeen tegen de volmaaktheid der Goddelyke nature, hoe men het ook beschouwt, strydt: noch ook, dat hy enigzins op hem toornig,*

Digitized by Google

toornig, veel min van hem afkeerig zoude geweest zyn, voor zo verre hy beschouwd wordt OP ZIG ZELVEN, *want zo was hy ganschelyk zonder zonde. Maar voor zo verre hy beschouwd wierdt met opzigte op ons, als die onze* BORGE *was, die onze zonden in zyn lighaam droeg, zo heeft de Here Christus, als men door een vyandig en toornig gemoed verstaat den heiligen* WILLE OM TE STRAFFEN, *gevoeld de vyandschap Gods, en den last zyns toorns, in de straffe onzer zonden, die op hem overgedragen zyn. Want het heeft den Vader behaagd hem te verbryzelen, terwyl hem onzer aller ongeregtigheden opgelegd zyn.* Als deze dingen, gelyk het behoort, van beide kanten toegestemd worden, wat blyft 'er dan voor verschil over?

XI. Meer zwarigheid is 'er in de VERSTOTINGE, gelyk zy spreken, VAN DEN ZOON GODS, durende tot op zyne opwekking uit de doden. Want deze spreekwyze, of ene andere, die het zelfde betekent, vind ik nergens in onze heilige Schriften. Hier wordt zekerlyk niet gevraagd, of de eeuwige Zoon Gods, terwyl hy onze zonden droeg, heeft opgehouden Gods Zoon te zyn? Die dat leert, zy ene vervloeking.

XI. Of God de Vader zynen Zoon ooit heeft verstoten?

king. Maar ook dit wordt niet gevraagd, of niet de Vader toen het amt van enen Regter heeft aangenomen, die met den Middelaar Christus, die zig in de plaats van oproerige dienstknegten hadt gesteld, als zodanig enen, naar alle strengheid heeft gehandeld? Want dat is ook ene onwedersprekelyke waarheid. Dit zoude mogelyk in onderzoek konnen gebragt worden; of God, wanneer hy den persoon van enen Regter tegen Christus heeft aangenomen, den persoon van enen Vader zo hebbe afgelegd; dat hy Christus alleen als enen schuldigen aangemerkt en gestraft hebbe, zonder enigzins in aanmerkinge te nemen, dat deze schuldige zyn alleronschuldigste Zoon was. In welk geschil de ontkennende party, naar myn oordeel, voor de beweerende te verkiezen is.

XII. Christus heeft ook in zyne uiterste benaauwdheden God voor zynen Vader erkend.

XII. Want op welke wyze Christus in 't midden van de hoogste benaauwdheden zynen Regter voor zynen Vader heeft erkend, op de zelfde wyze heeft ook God de Regter Christus voor zynen Zoon erkend. Want het een vloeit voort uit het ander. Maar Christus heeft met ene herhalinge en byzondere gemoeds aan-

Digitized by Google

aandoeninge gezegd, *Abba, Vader!* en aan 't kruis hangende *in de handen des Vaders* zynen Geest bevolen. En het is een blyk van de Vaderlyke liefde, dat hy, gelyk ik ook te voren heb aangemerkt, zynen Engel heeft gezonden om hem te versterken; (dit zal zekerlyk den verworpenen niet gebeuren;) dat hy Christus magt heeft gegeven, toen wanneer hy allermeest elendig en nooddruftig was, om te zeggen, *Ik ben wel zodanig een, maar de Here denkt aan my*; Ps. XL: 18. en eindelyk, dat hy de ziel, als zy het lighaam verliet, in zyn vaderlyk huis heeft opgenomen.

XIII. Ik zie wel, dat hier aangehaald wordt, dat Paulus de woorden uit den 2den Ps. *Gy zyt myn Zoon, heden heb ik u gegenereerd*, tot de opwekking van Christus brengt: Hand. XIII: 33. als of God in de opwekkinge van Christus zynen zoon als op nieuws gegenereerd hadde; en het zoonschap door den dood te niete gedaan zynde, door de opwekking vernieuwd was. Maar dit behoort elders te huis. Door de opstanding is Christus zekerlyk kragtiglyk bewezen te zyn de Zoon Gods, niet alleen dewyl hy, door zyne eigene kragt zig weder leven-

XIII. Hand. XIII. 33. wordt niet geleerd, dat Christus in de opwekkinge uit de doden wederom gegenereerd is.

dig daarstellende, bewezen heeft, te hebben het leven in zig zelven; maar ook dewyl de Vader, hem opwekkende, op die wyze heeft vrygesproken van die Godslasteringe, die hem, omdat hy zig de waardigheid van enen Zoon Gods hadt toege-eigend, was aangewreven: eindelyk dewyl toen de gestaltenis des dienstknegts is afgelegd, waardoor tot hiertoe de heerlykheid als des eniggeborenen van den Vader niet weinig verduisterd was, en dat *Gode gelyk zyn* zo openbaar niet was geweest. Maar als wy wel opmerken, zo doet Paulus iets anders Hand. XIII: 33. Hy bewyst de Opwekking van Christus niet uit Ps. II: maar uit Jes. LV: 3. en Ps. XVI: 10. wanneer hy v. 34. alzo spreekt, *dat hy hem uit de doden heeft opgewekt, &c. heeft hy aldus gezegd, &c.* Opdat ik het kortelyk zegge, zo is dit de mening van Paulus: dat God de belofte, die den Vaderen is gedaan, vervuld heeft aan hunne zonen, wanneer hy Jesus heeft *verwekt*, dat is, in 't vleesch geopenbaard: want deze kragt heeft ook de zelfde spreekwyze op andere plaatsen. Hand. II: 30. III: 26. VII: 37. Maar wie is de gene, welken God beloofd hadt te zullen te voorschyn doen komen?

Digitized by Google

komen? Dit kan men uit Pſ. II. opmaken, alwaar hy aan de Kerke belooft, dat hy haar dien tot enen Koning zoude geven, die zyn Zoon was, op ene byzondere wyze van eeuwigheid gegenereerd. Daaruit blykt derhalven, dat die aanhaling niets tot dit verſchil doet.

XIV. Ik wil evenwel, uit opregtheid, niet ontveinzen, dat 'er iets anders is, het welk enigzins daarhenen kan gebragt worden: doch ook maar enigzins. De Schrift, handelende van de hemelvaart van Chriſtus, gebruikt dikwils het woord ἀνάληψις, *aanneming*, *wederaanneming*. Luc. IX: 51. Marc. XVI: 19. Hand. I: 11. en 22. 1 Tim. III: 16. Maar ἀναλαμβάνειν beteekent, gelyk BUDÆUS heeft aangemerkt, *wedernemen*, *wederaannemen*; en ἀναλαμβάνειν τὸν παῖδα, *enen zoon wederaannemen*, wordt by DEMOSTHENES *tegen Neæras* tegengeſteld tegen ἀποκηρύττειν, enen zoon *verſtoten*, en hem *openbyk voor genen zoon verklaren*, gelyk by de Latynen *agnitio* liberorum, de *erkenning* van kinderen, is het tegengeſtelde van *abdicatio*, de *verſtoting* van kinderen, en *ontzetting van al hun regt*. Hy oordeelt daarom, dat ἀνάληψις beteekent *de erkenning van Chriſtus*,

XIV. Ἀνάληψις beteekent de erkenning, in tegenſtellinge van de verſtotinge.

stus, die van den Vader te voren gelyk als verstoten was. BEZA verwerpt dit als ene ydele spitsvindigheid. Maar CLOPPENBURGIUS pryst het: en ik heb voor dezen al betuigd, hetzelve gretig te omhelzen; nademaal hetzelve met den aart der tale overeenkomt, en ene nuttige lere uitlevert. De Zoon was van den Vader in deze beneden-waereld gezonden, om het werk der verlossinge in de gestaltenisse eens dienstknegts te volbrengen; in zulk ene geringe en veragte gedaante, dat hy veel eer een worm als een mensch, ik laat staan de allerheerlykste Zoon Gods, scheen te zyn, behalven dat 'er nu en dan enige stralen van zyne Godheid uitblonken: maar in de verhoginge van Christus tot de hemelsche heerlykheid heeft de Vader voor alle verklaard, dat hy hem voor zynen Zoon erkende, en met die ere, die zulk enen groten naam waardig is, wilde versieren. Maar daaruit volgt zulk ene strenge verstoting niet, die van die Geleerde Mannen wordt aangedrongen, die van de kruisiginge begonnen zynde, met de opstandinge juist zoude 'ge-eindigd zyn.

XV. Het was

XV. Ik weet niet, of niet die styf-zinni-

zinnige hardigheid van woorden, die zy gaern in de uitlegginge van het lyden van Christus bezigen, daaruit voortkomt, dat zy denken, dat Christus zo in de plaats van zondaren gesteld is, dat hy bepaaldelyk de zelfde straffen heeft moeten ondergaan: die onze zonden anders verdiend hadden, en die de verdoemden in hunne personen zullen lyden. Welk gevoelen OUWENUS *in de Voorrede voor zyne Verklaringe over den brief aan de Hebreen*, IIde Deel, p. 80. enz. wydlopig verdedigt. Maar ik belyd het met die Godgeleerden te houden, die geloven, dat de Vader van den Zoon wel een genoegzaam en voor zyne beledigde Majesteit betamelyk rantzoen-geld hebbe ingevorderd; zo nochtans, dat niet alle zagtmoedigheid daarby verbannen zy geweest, noch ook dat alles, 't geen in de regtvaerdige straffen der verworpelingen zal plaats hebben, in het lyden van Christus hebbe plaats gehad. Want men moet in het lyden van Christus het een en het ander aanmerken uit de onbevlekte heiligheid van Christus, uit het verdrag tusschen hem en den Vader, en uit de waardigheid van een Goddelyk persoon, dat in de eeuwige

niet nodig, dat Christus bepaaldelyk de zelfde straffen onderging, die de verdoemde zullen lyden.

Digitized by Google

elende der verdoemden niet kan gevonden worden.

XVI. Daar is een groot onderscheid tusschen beide.

XVI. Daar de godlozen morrende en knersetandende; en met ene duivelsche razernye tegen de Goddelyke regtvaerdigheid woedende, genoodzaakt worden om die hun opgelegde straffen te ondergaan, die zo veel te zwaarder zyn, omdat zy zig door te vergeefs te wederstreven elendig afslaven, en omdat zy door dien nooit stervenden worm van een kwaad geweten, het welk hun hunne grouweldaden gedurig verwyt, geknaagd worden: zo heeft Christus uit ene heilige liefde tot Gods ere zyne smerten, schoon zy zeer zwaar waren, vrywillig ondergaan, hy heeft den beker, die voor hem ingeschonken en gemengd was, met stille onderwerpinge aan den wille des Vaders uitgedronken, en wetende, dat hem niets om zyne eigene misdaden overkwam, heeft hy de aangename kalmte van een goed geweten genoten. De strengheid van ene harde wet, en het beslissend vonnis van enen onverbiddelyken Regter, waardoor zy tot onvermydelyke en eeuwige straffen veroordeeld zyn, dat hem gedurig voor de ogen zweeft, vermeerdert den godlo-

zen

zen de verſchrikkelykheid der pyniginge op ene onbeſchryflyke wyze met ene yſſelyke vertwyffelinge. Maar het beſtendige en door alles henen dringende geloof van Chriſtus, het welk zig de onwankelbare beloften des Vaders van het oneindig gewigt der eeuwige heerlykheid, 't welk op die wel zeer verſchrikkelyke, doch maar enen korten tyd durende ſmerten, aanſtonds volgen zoude, geduriglyk voorſtelde, heeft hem enen moed gegeven om dezelve volvaerdig te verdragen, terwyl hy in 't midden van den hevigſten ſtryd van de overwinninge verzekerd was.

XVII. Waardoor egter aan den rantzoen prys van Chriſtus niets wordt te korte gedaan.

XVII. Wanneer wy ook deze dingen, die de klaarſte waarheden zyn, beweeren, verminderen wy daardoor de waardy van het lyden van Chriſtus in het minſte niet; dat niet enkel naar deszelfs verſchrikkelykheid, of langdurigheid, maar ook naar de waardigheid van den lydenden perſoon moet geſchat worden: aangezien in zodanige ſmerten van onzen Goddelyken Zaligmaker een voldoend, en tegen de ſchulden der uitverkorenen opwegend losgeld te vinden is.

Digitized by Google

IV. HOOFDSTUK.

Of Christus, door dat hy de zonden der uitverkorenen op zig genomen, en voor dezelve aan de Goddelyke regtvaerdigheid voldaan heeft, den uitverkorenen de eeuwige zaligheid volstrekt verdiend hebbe?

I. *De kragt der toekomende voldoeninge van Christus, en die der volbragte, is, wat de zaligheid der uitverkorenen betreft, de zelfde.* II. *Verkeerdelyk wordt gezegd, dat Christus de zaligheid hebbe verdiend, onder ene voorwaarde, die van menschen zal gedaan worden.* III. *Dewyl hy de zaligheid den uitverkorenen volstrekt verdiend heeft, met al wat daartoe vooraf vereischt wordt.* IV. *Het welk bewezen wordt uit* 2. *Cor.* V: 19. V. *En uit het regt, 't welk Christus zig over de uitverkorene heeft te wege gebragt.* VI. *En uit den magtigen wille om zig dezelve toe te eigenen.* VII. *Eindelyk ook daaruit, dat hy en de vergeving der zonden, en het geloof en de heiligmaking voor de zyne verdiend heeft.*

I. Ik

Digitized by Google

I. De kragt der toekomende voldoeninge van Christus, en die der voldragte, is, wat de zaligheid der uitverkorenen betreft, de zelfde.

I. Ik ga nu over tot het vyfde verschilstuk, verkeerende omtrent die vraag, *wat Christus door die overdraging onzer zonden op hem, en derzelver op zig neming voor de uitverkorene verworven heeft?* De vrugt en uitwerking van deze zake kan twezins beschouwd worden, of voor, of na dat de Zaligmaker onze zonden gedragen heeft in zyn lighaam op het hout. Doch men moet vasthouden, dat de kragt dezer overdraginge zo groot is geweest, dat zy ook heeft verstrekt *tot verzoening der overtredingen, die onder het eerste Testament waren*, Hebr. IX: 15. en dat alleen met opzigt op dezelve gezaligd zyn, zo vele als 'er in alle de voorgaande eeuwen de zaligheid verkregen hebben. Want dewyl God wist, dat zyn Zoon een Borge was, die zyn woord niet kon nalaten te houden, en de dadelyke betaling naar den alwyzen raad van Gods wille tot op den tyd der volheid was verschoven; zo is de betaling, die in 't toekomende gewis zoude geschieden, van de zelfde kragt geweest ten opzigte van de zaligheid der uitverkorenen, en de genade, die tot de zaligheid noodzakelyk was, als de betaling, die dadelyk is geschied, nu is. En zo verre

verre is 'er, als wy op de hoofdsomme der zake, en, gelyk wy tans gewoon zyn te spreken, haar wezen, zien, in de verscheidenheid van tyden geheel geen onderscheid: de zelfde eeuwige zaligheid zyn de gelovigen van aloude tyden zo wel om de enige voldoening van Christus deelagtig geworden, als de gene, die nadat Christus alles volbragt hadt, hebben geleefd. Hoewel, wanneer wy de genade, die in dit leven geschonken wordt, gade slaan, naar hare uitgestrektheid en hoegrootheid, en andere omstandigheden, *God wat beters over ons voorzien heeft, opdat zy zonder ons niet zouden volmaakt worden.* Hebr. XI: 40.

II. Verkeerdelyk wordt gezegd, dat Christus de zaligheid hebbe verdiend, onder ene voorwaarde, die van menschen zal gedaan worden.

II. Dewyl egter de heil aanbrengende genade van Christus breedvoeriger en klaarder geleerd wordt in het Evangelium der vervullinge, als dat der belofte, welaan zo laat ons zien, wat nuttigheid uit de volbragte borgtogt van Christus tot de uitverkorene voortvloeit. Hier nu hebben myne toestemming geenzins, die daarvoor zyn, dat Christus door de opneming van onze zonden, en betaling voor dezelve, onze verzoening met God, en derhalven ook de eeuwige zaligheid, alleen verdiend zoude hebben onder die voor-

Digitized by Google

voorwaarde, dat deze verdienste dan eerst in ons hare uitwerking zoude hebben, wanneer wy geloven; zodat de mogelykheid van onze zaligheid van Christus zoude verdiend zyn, maar de zaligheid zelve van God, als den hoogsten Opperheer, den genen, wien het hem behaagde, en onder die voorwaarden, die het hem behaagde, zoude medegedeeld worden.

III. Dewyl hy de zaligheid den uitverkorenen volstrekt verdiend heeft, met al wat daartoe vooraf vereischt wordt.

III. Ik, bewogen door het gezag der Heilige Schriften, en enen waardigeren prys stellende op het losgeld van Christus, geloof dit: dat door de voldoening van Christus allen uitverkorenen op eenmaal het regt tot alle de goederen van het genade testament is te wege gebragt, zo dat God, behoudens het verbond, dat hy met zynen Zoon heeft gemaakt, niemand van de uitverkorenen aan het verderf kan overgeven, of van de bezittinge der zaligheid uitsluiten; ja dat hy verklaard heeft, dat, nadat de voldoening van den Zoon volbragt, en van hem aangenomen is, niets voor de uitverkorene te lyden of te doen overblyft, waardoor zy zig zelven de ontslaging van de straffe, of het regt tot het leven zouden te wege brengen: maar dat dit

enige

Digitized by Google

enige overblyft, dat zy, een iegelyk van hun op zynen tyd, het regt, dat hun van Christus verworven is, en de bezitting, uit kragt van dat regt, zullen genieten.

IV. Het welk bewezen wordt uit 2. Cor. V: 19.

IV. En dit is het geen de Apostel zegt 2. Cor. V: 19. *God was in Christus de waereld met zig zelven verzoenende, hare zonden haar niet toerekenende.* Dat is, wanneer God de offerhande zyns Zoons, die zig voor de zyne in den dood overgaf, aannam, zo heeft hy op dien zelfden tyd tot genaden aangenomen, niet alleen het overblyffel Israëls, dat naar de verkiezing is: maar ook alle volken en geslagten der aarde, die anders in het boze lagen, zonder onderscheid; verklarende, dat hem voor hunne zonden zy voldaan, en dat dezelve hun voortaan niet zullen toegerekend worden tot verdoemenis, of uitsluiting van zyne zaligmakende genade.

V. En uit het regt, 't welk Christus zig over de uitverkorene heeft te wege gebragt.

V. Daar moet geen twyfel zyn, of Christus heeft zig het regt verworven over alle uitverkorene, het welk hem de Vader ook vrywillig en wel verdiend schenkt. Ps. II: 8. *Eisch van my, ende ik zal de Heidenen geven tot uw erfdeel.* Dit is *de werkloon* van Christus *by zynen God*, dat hy niet alleen *de bewaarde in*

Israel

Digitized by Google

Israël zoude wederbrengen, maar dat ook *het heil Gods zy tot aan het einde der aarde.* Jes. XLIX: 4, 6. Zekerlyk naar de belofte Jes. LIII: 10. *Als zyne ziel zig tot een schuldoffer gesteld zal hebben, zo zal hy zaad zien.*

VI. Het kan niet geschieden, dat Christus dit zyn regt, dat hy met zulk enen dieren prys verworven heeft, niet zoude willen gebruiken. Want waarom zoude hy zig niet dadelyk toe-eigenen, die hy voor zulk enen hogen prys gekogt heeft? Ten ware men dit verzon, dat hy zulks niet kan ter uitvoer brengen, behoudens de vryheid van den vryen wille des menschen. In der daad deze klip is door den schipbreuk van vele zeer berugt. Maar wy weten, dat de Geest van Christus ene zielen neigende en hart veranderende kragt heeft, welke kan te wege brengen, dat deze, die tot hiertoe lyfeigene des Duivels zyn geweest, nu Christus vrywillig voor hunnen Heer aannemen; en hem met ene vrywillige en bestendige toestemminge des willens aankleven. Laat ons Christus zelf horen. Joh. X: 16. *Ik heb nog andere schapen, die van dezen stalle niet zyn:* DEZE MOET IK OOK TOEBRENGEN:

VI. En uit den machtigen wille om zig dezelven toe te eigenen.

Digitized by Google

GEN: *ende zy zullen myne stem horen.* Dewyl die schapen met regt de zyne waren, zo betaamde het hem zig dezelve dadelyk toe te eigenen. En hy wist, dat hy dit doen zoude door zyne vrywilligmakende genade, *zy zullen myne stem horen.*

VII. Eindelyk ook daaruit, dat hy en de vergeving der zonden, en het geloof en de heiligmaking voor de zyne verdiend heeft.

VII. Daarby komt nog dit, dat hy voor zyne uitverkorene wordt gezegd verkregen te hebben niet alleen de mogelykheid van de vergevinge der zonden, maar ook de vergeving zelve, Matth. XXVI: 28. Eph. I: 7. en niet alleen onder die voorwaarde, indien zy geloven, maar ook de trekking des Vaders, en de genade dat zy geloven. God zegent ons zekerlyk met gene geestelyke zegeninge dan in Christus, Eph. I: 3. dat is, om de verdienste van Christus. En dewyl de schenking des geloofs ene van de voortreflykste zegeningen is, Phil. I: 29. zo is het noodzakelyk, dat ons dezelve ook om de verdienste van Christus moet te beurte vallen. *Hy heeft zig zelven voor onze zonden gegeven, opdat hy ons trekken zoude uit deze tegenwoordige boze waereld, naar den wille onzes Gods ende Vaders.* Gal. I: 4. Hy heeft den uitverkorenen de zaligheid verdiend, niet onder

Digitized by Google

onder die voorwaarde, wanneer het hun zoude behagen zig der heiligheid gedurig te benaerstigen; maar hy heeft ook de heiligmaking zelve verdiend, als een deel der zaligheid, en die voor derzelver voltoojinge noodzakelyk voorafgaat. *Hy heeft zig zelven voor ons gegeven, opdat hy ons zoude verlossen van alle ongeregtigheid, en zig zelven een eigen volk zoude reinigen, yverig in goede werken.* Tit. II: 14. Voeg daarby Eph. V: 25, 26, 27. *Christus heeft zyne Gemeente lief gehad; en heeft zig zelven voor haar overgegeven, opdat hy haar zoude heiligen, — opdat hy haar zig zelven heerlyk zoude voorstellen.* Maar dewyl ik deze zaak elders opzettelyk heb verhandeld, zo zal de Lezer my vergunnen, dat ik hem daarhenen wyze, en hy zie *de Huishouding van Gods Verbonden.* II. Boek, hoofdst. 7.

Digitized by Google

V. HOOFDSTUK.

Of het regt der eeuwige erffenisse den uitverkorenen worde toegepast, van zyne eerste geboorte af aan; of in zyne wedergeboorte? En of God aan enen uitverkorenen, wanneer hy in ene ongemene wulpschheid leeft, niets meer tot schuld toerekene, dan wanneer hy volmaakt is in de hemelen?

I. *Onder enen verworpenen en uitverkorenen is voor de wedergeboorte dadelyk geen onderscheid.* II. *Dan dat dezen naar het voornemen der genade vergund worden de middelen der zaligheid, die te zyner tyd tot de wedergeboorte zullen dienen.* III. *In welke eerst de dadelyke toepassing der zaligheid geschiedt.* IV. V. VI. VII. VIII. *De ordening van de zaligmakende toepassinge.* IX. *Een uitverkorene is voor zyne wedergeboorte in enen verdoemelyken staat.*

I. Aan-

Digitized by Google

I. Aangaande de toepassing van die door Christus verkregene zaligheid wordt daar over gezintwist. 1. Of het regt der eeuwige erffenisse den uitverkorenen worde TOEGEPAST VAN DE EERSTE GEBOORTE AF AAN: en het tyd-beginsel van de toepassinge zy te stellen in DE NATUURLYKE GEBOORTE, waardoor zy *menschen* worden, niet in de BOVENNATUURLYKE WEDERGEBOORTE, waardoor zy CHRISTENEN worden. 2. Of God niets hebbe, dat hy den uitverkorenen tot schuld toerekene ook dan wanneer zy IN ALLE BUITENSPORIGE GODLOOSHEID EN WULPSCHHEID LEVEN: niet meer dan nadat zy waarlyk GEHEILIGD, ja al volmaakt, en IN DEN HEMEL OPGENOMEN zyn. 3. Of de uitverkorene MET CHRISTUS VEREENIGD WORDEN VOOR HET GELOOF. 4. Of niet alleen DE VRUGTEN DER GEREGTIGHEID VAN CHRISTUS, maar zy ZELVE ook, den uitverkorenen worde toegerekend, zodat zy door die toerekening NIET MINDER REGTVAERDIGE EN HEILIGE worden, dan Christus zelf is.

I. Onder enen verworpenen en uitverkorenen is voor de wedergeboorte dadelyk geen onderscheid.

Digitized by Google

II. Dan dat dezen naar het voornemen der genade vergund worden de middelen der zaligheid, die te zyner tyd tot de wedergeboorte zullen dienen.

II. En deze verschillen, schoon zy met den eersten opslag zeer groot schynen te zyn, vertrouw ik, dat door de eenvoudige en duidelyke verklaring der waarheid zullen konnen beslist worden. En wel wat het eerste betreft, wat hindert ons de zaak zo te begrypen? Nadat Christus aan de Goddelyke regtvaerdigheid heeft voldaan, zo heeft God ook in 't algemeen verklaard, dat het nooit zoude gebeuren, dat hy van iemand der uitverkorenen de voldoening in eigene persoon zoude eischen: en zo is het regt der ontheffinge voor alle uitverkorene te gelyk verkregen. Maar doch dit algemeene regt aller uitverkorenen baat niemand in 't byzonder, tot dat het hem wordt toegepast. Door de verkiezing, als zodanige, geschiedt gene toepassing. Want de verkiezing is ene inblyvende daad Gods, wier eigentlyke uitwerking is de zekerheid der uitkomste. Zo is het met alle besluiten Gods gelegen, dat zy op zig zelven gene verandering te wege brengen in het onderwerp: maar het dadelyk aanwezen van alle zaken wordt gewrogt door de almagtige uitvoering van het besluit. De uitvoering van het besluit is de voortbrenging van de beslo-

tene

tene zake: welke geschiedt uit kragt van dien eeuwigen wille, waardoor God bevolen heeft, dat die zake in dien tydpunt aanwezig zy; terwyl de eeuwige wille zig dan eerst uitt in die daad, waardoor die zaak aanwezig wordt. Derhalven volgt uit de verkiezinge tot genade en heerlykheid dit alleen, dat de mensch, alzo uitverkoren, op den bestemden tyd tot het deelgenootschap der genade en der heerlykheid worde toegelaten. Eer die volheid des tyds, die tot de uitvoering is bestemd, gekomen is, zo maakt de verkiezing Gods gene wezentlyke verandering in den uitverkorenen: die voor zyne wedergeboorte, zo wel als alle overige stervelingen, zo vele als 'er zyn, is in de tegenwoordige boze waereld, in het koningryk en de magt der duisternisse, dood in zonden en misdaden, vervreemd van het leven Gods, een kind des toorns gelyk als de andere, een vyand Gods, in den strik dès Duivels gevangen naar zyn welbehagen, door vreze des doods der dienstbaarheid onderworpen, zynde onder den vloek der wet, vreemdelingen van de verbonden der belofte, zonder Christus, zonder God, zonder hope in de waereld, gelyk de Schriftuur

overal leert. En tot hiertoe is 'er dadelyk geen onderscheid tusschen den uitverkorenen en verworpenen, dan dat de uitverkorene, gelyk gezegd, uit kragt van de verkiezinge Gods, en de voldoeninge van Christus voor hem, uit dien elendigen staat op den bestemden tyd gewisselyk zal verlost worden; terwyl de verworpene, wien de zaligheid noch van God toegedagt, noch van Christus verworven is, eeuwiglyk in hunnen elendigen staat zullen blyven.

III. In welke eerst de dadelyke toepassing der zaligheid geschiedt.

III. Maar de uitvoering der verkiezinge kan twezins beschouwd worden. En wel voor eerst met opzigt op enige uitwendige daden, die wel uit de nature der zake geen vast verband met de zaligheid hebben, en daarom ook wel omtrent de verworpelingen geoeffend worden, maar naar Gods bepaling omtrent dezen of genen mensch in 't byzonder gerigt zyn, om allengs in hem het werk der genade te bevorderen. Want dewyl God de uitverkorene bemint met ene liefde van ene byzondere goedgunstigheid, die agtervolgd zal worden met de liefde van een welbehagen, zo vergunt hy hun de middelen der zaligheid, en maakt, dat zy horen de verkondiging

des

Digitized by Google

des Evangeliums, de afmaningen van de ondeugden, de vermaningen tot de pligten der deugd, en de onderwyzing in de zaligmakende waarheden, die zy door hun natuurlyk verstand enigzins begrepen hebbende hun geheugen inprenten, en die hun daarna heilzaam zyn tot heiligmaking. Daarby komt ook nog ene inwendige verlichting des verstands, en aansporing van den wille tot het goede, hoewel die beide verganglyk, en nog niet zaligmakende zyn. En dit alles geschiedt met dat oogmerk, dat zy eens te zyner tyd door die middelen kragtiglyk bekeerd worden. Alle deze dingen, dewyl zy voortkomen uit het voornemen der genade, worden ook te regt tot de uitvoering van de verkiezinge gebragt: en dewyl zy vrugten zyn der verdiensten van Christus, zo behoren zy enigzins tot de toepassing der verkregene genade; en zy zyn gelyk als enige ondernemingen van den genen die het geen zyn is, zig begint toe te eigenen. Hoewel zy niets anders dan enige geringe beginselen van de toepassinge zyn, waardoor de uitverkorene Christus nog niet worden ingelyfd.

IV. Daarop volgt ene meer volmaakte uitvoering van de verkiezinge tot de ge-

IV. De orde-

ning van de zaligmakende toepassinge.

genade, en ene bondigere toepassing van die door Christus verkregene genade, op dat ogenblik, waarin de uitverkorene, kragtig geroepen zynde, uit het onverganglyk zaad des levenden en eeuwig blyvenden woords Gods, door de medewerking van den Geest des levens, wedergeboren worden, een beginsel van een nieuw en Geestelyk leven ontvangen, met Christus dadelyk verenigd worden, en getrokken uit de magt der duisternisse, worden overgezet in het Koningryk van den geliefden Zoon Gods.

V. V. De ordening van deze inwendige en waarlyk zaligmakende toepassinge, die in de volwassene, van welke wy nu alleen spreken, van haar eerste begin af langs verscheide trappen tot de volmaakte gelukzaligheid voorgaat, stellen ons die van God geopenbaarde schriften byna op deze wyze voor. Zo haast het uur der genadige bezoekinge, voor enen iegelyken der uitverkorenen door Gods onveranderlyke bepaling vastgesteld, is gekomen, Zo wordt den uitverkorenen, die onder de verkondiginge van het Evangelium leeft, haastiglyk door de aanklopping, of den invloed van den Geest van Christus, die op ene verborgene

wy-

wyze de ziel met zig verenigt, ingestort een beginsel des geestelyken levens, wiens werkzaamheid zig allereerst begint te uiten in het verstand, dat met een ongewoon licht bestraald wordt. Want gelyk als in de aloude scheppinge, zo wordt ook in deze vernieuwde, het beginsel gemaakt van het licht. *Want God, die gezegd heeft, dat het licht uit de duisternisse zoude schynen, is de gene die in onze harten geschenen heeft, om te geven verlichting der kennisse.* 2. Cor. IV: 6.

VI. Zo haast als een uitverkorene die verlichte ogen des verstands opent, zo begint hy wel in 't algemeen te zien de waarheid van de Evangelische leerstukken, maar ook meer byzonder op zig zelven agt slaande, bevindt hy, hoe groot de schandelykheid en grouwelykheid van zyne ontelbare zonden zy, hoe groot de strengheid van de Goddelyke regtvaerdigheid is, hoe gering zyn en aller schepselen vermogen is om zig uit hunne elende op te beuren, ja hoe zy daartoe geheel geen vermogen hebben. Het kan niet anders zyn, of daaruit moet voortkomen ene doorsteeking van de ziele, ene droefheid over de begane zonden en den vertoornden God, ene ver- VI.

werping van alle vertrouwen op zig zelven en de overige schepselen, en eindelyk die angstvallige wensch, *ik elendig mensch! wie zal my verlossen!*

VII. VII. Aan ene op zulk ene wyze beangste ziele vertoont zig nu de weldoende Zaligmaker Jesus, met den overvloed van alle zyne genade en heerlykheid, die hy vrywillig en mildadig aan alle, dieze begeeren, aanbiedt; ende hy biedtze niet alleen aan, maar hy nodigt ook zeer vriendelyk om dezelve aan te nemen, en doet dien aangaande zeer kragtige betuigingen, ja trekt ook, door ene verborgene kragt van zynen Geest het binnenste van het harte doordringende, het verstand en den wille teffens door een aangenaam geweld: waardoor het geschiedt, dat de ziel door den glans van dit hemelsch licht bestraald, en daardoor aangelokt, Jesus met alle kragten voor haren Zaligmaker aanneemt, en dit onwaardeerbare geschenk door deze hare aanneming vast en onherroepelyk maakt. Dit is dat geloof van Gods uitverkorenen, 't welk de H. Schriften dikwils zeer hoog pryzen.

VIII. VIII. Dewyl nu hetzelve in de aanneminge van Christus bestaat, zo is het open-

openbaar, dat Christus dan eerst niet alleen door het regt, maar ook door de bezitting de onze is, wanneer wy hem door het geloof hebben aangenomen. Hem aannemende nemen wy te gelyk aan, en maken door de aanneming de onze, alle die geregtigheid, die hy voor ons vervuld heeft: die wel te voren door den verborgenen raad Gods op onze rekening is gesteld, maar dadelyk in de kragtige roepinge ter bezittinge wordt aangeboden, en nadat zy door het geloof is aangenomen, met hare zaligmakende vrugtgevolgen wordt bezeten.

IX. Een uitverkorene is voor zyne wedergeboorte in enen verdoemelyken staat.

IX. Vervolgens zo haast als die geregtigheid van Christus door het geloof de onze is geworden, zo worden wy om dezelve geregtvaerdigd; dat is, God verklaart met ene byzondere toe-eigeninge tot onze personen, dat wy nu uit den staat des toorns zyn overgegaan tot den staat der genade, en dat wy, in plaatse dat wy vooraf vyanden waren, nu met hem verzoend, en vrienden geworden zyn; zullende voortaan zyne heilzame gunst genieten. Deze is die ordening der toepassinge, die de heilige schriften en de baarblykelykheid der zake zelve leren. Waaruit dan volgt, dat een uitverkorene,

Digitized by Google

ne, voor zyne wedergeboorte, wanneer hy zig aan de overdaad, wellust, en alle kwade begeerlykheden overgeeft, op den weg van een rampzalig verderf is, en in deze zyne misdaden Gode voorkomt als hatelyk, verfoeilyk, en allen toorn en vloek waardig, en dat hy op generlei wyze dien hem over het hoofd hangenden toorn zoude konnen ontvlieden, indien hy op dien weg der zonden hardnekkig zoude voortgaan. Het is dan zekerlyk veel veiliger en heiliger deze en diergelyke dingen den mensche, al is hy uitverkoren, ernstig in te scherpen, opdat hy door dien schrik des Heren bewogen worde tot het geloof, dan hem te overreden, dat 'er, indien hy maar uitverkoren is, al was het, dat hy nog zo godloos leefde, evenwel niets is, dat hem God meer zoude toerekenen, als indien hy reeds van God in den hemel was opgenomen. Ik zal het kortelyk zeggen: zulk een uitverkorene is in der daad in enen verdoemelyken staat; niet alleen in de vierschare van zyn geweten, maar ook in de vierschare Gods, waartegen de vierschare des gewetens nooit moet stryden. Hy wordt dan eerst, wat zynen persoon betreft, van de ver-

doe-

Digitized by Google

doemenisse vrygesproken, wanneer hy begint te zyn in Christus, niet naar de voorkennis Gods, maar door de dadelyke vereniginge door den Geest. Tot op dien tyd is hy geweest onder de wet der zonde en des doods; dan begint hy te zyn onder de wet des Geests des levens in Christus Jesus. Rom. VIII: 1, 2. Deze is de vaste en bestendige lere der Heilige Schrift, van welke men zelf niet met eenigen schyn van woorden moet afwyken.

VI. HOOFDSTUK.

Of de uitverkorene met Christus vereenigd worden voor het geloof, en of niet alleen de vrugt der geregtigheid, maar zy zelve ook, den Uitverkorenen toegerekend worde?

I. II. III. IV. *Verscheide wyzen of trappen van vereenigingе der uitverkorenen met Christus, voor en na het geloof.* V. *De geregtigheid van Christus zelve wordt den gelovigen toegerekend.* VI. *Gelyk de zonde*

de van Adam zynen nakomelingen. VII. *Ook de beiligheid van Christus wordt toegerekend.* VIII. *In enen goeden zin kan men zeggen, dat de gelovigen volmaakt regtvaerdig en beilig zyn in Christus.* IX. *En dat zy, dewyl zy regtvaerdig zyn door de geregtigheid van Christus, even zo regtvaerdig zyn als Christus zelf.* X. *Waarvan de Heidelbergsche Catechismus niet verschilt.*

I. Verscheide wyzen of trappen van vereeniginge der uitverkorenen met Christus, voor en na het geloof.

I. Wanneer men op deze dingen wel agt slaat, zo zal het niet moeilyk zyn te verklaren, of, en op wat wyze de Uitverkorene voor het geloof met Christus al, of niet vereenigd zyn. Zy zyn namentlyk met Christus vereenigd 1. in Gods eeuwig raadbesluit; dat egter niets anders zegt, dan, dat de dadelyke vereeniging eens op zynen tyd zal geschieden: gelyk te voren bewezen is.

II. Daarna ook door ene eeuwige verbondmaking, waardoor Christus van den Vader is gesteld tot een hoofd van alle die zalig zullen worden, hunne personen zullende voorstellen, waardoor het geschied is, dat wanneer Christus aan de bevelen van zynen Vader gehoorzaam is geweest, en voor hun geleden heeft,

zy

zy zelve van God gerekend worden in Christus gehoorzaam te zyn, en geleden te hebben. Doch alle deze dingen verhinderen niet, dat zy op zig zelven bebeschouwd zynde, voor hunne wedergeboorte, verre van God en Christus geweest zyn. Eph. II: 13.

III. Zy worden door ene ware en wezendlyke vereeniging, maar die aan hunnen kant alleen lydelyk is, vereenigd met Christus, wanneer de Geest van Christus hen te allereerst onder zyne magt brengt, en het beginsel van een nieuw leven hun instort: welks levens begin van elders niet kan zyn, als uit de vereeniginge met den Geest van Christus; die dat aan de ziele, doch op ene veel heerlykere wyze, doet, het geen de ziel doet aan het lighaam, ten opzigte van het dierlyke en menschelyke leven. Gelykerwyze derhalven de vereeniging der ziele en des lighaams naar de orde der nature voor het leven van den mensch voorafgaat; zo gaat ook de vereeniging van Christus Geest en ziele voor het leven van enen Christen vooraf. Voorts, dewyl het geloof is ene daad voortvloeijende uit het grondbeginsel des geestelyken levens, zo is het openbaar, III.

dat

Digitized by Google

dat men in enen gezonden zin kan zeggen, dat een uitverkorene waarlyk en wezentlyk met Christus vereenigd zy voor het dadelyke geloof.

IV. IV. Maar de onderlinge vereeniging, die ook van de zyde des uitverkorenen werkzaam is, waardoor de ziel tot Christus komt, zig tot hem voegt, tot hem den toevlugt neemt, en hem op ene betamelyke en behoorlyke wyze aankleeft, zonder ergens door afgetrokken te worden, geschiedt eerst door het geloof. En daarop volgen in hunne ordening de overige goederen des genade verbonds, de regtvaerdigmaking, vrede, aanneming tot kinderen, verzegeling, bewaring, enz. Welke dingen, wanneer zy op die wyze en naar die orde geschikt worden, zo weet ik niet, of 'er in deze zake iets dat aan verschillen onderhevig is, onder de Broederen overblyve.

V. De geregtigheid van Christus zelve wordt den gelovigen toegerekend.

V. V. Van *de toerekeninge der geregtigheid van Christus tot ene volmaakte regtvaerdigheid*, heb ik deze dingen uit de Schrifture geleerd. Gelykerwyze onze zonden Christus zyn toegerekend, dat wy boven bewezen hebben, zo wordt de geregtigheid van Christus zelve, of de gehoor-

Digitized by Google

hoorzaamheid, die hy den Vader heeft bewezen in de volmaakte heiligheid des levens, en vrywillige lydingen, ons toegerekend. Het is klaarblykelyk, dat *de geregtigheid van Christus* in de Schriften *onze geregtigheid* wordt genoemd. Maar zy zoude de onze moeten zyn, of *door inkleving*, door ene zekere overstorting, waardoor de heblykheden der heiligheid en geregtigheid van Christus heblykheden van onze ziele worden, hoedanig ene overstorting van heblykheden ongerymd en onmogelyk is; of *door navolging*, dat wy zelve ene hem gelykvormige geregtigheid volbragten: maar in dien zin stelt Paulus dezelve de onze tegen; Phil. III: 6. of eindelyk *door toerekening*, zo dat zy niet minder, voor de onze wierdt gehouden, als wanneer zy van ons was gedaan. Dewyl nu de twe eerste manieren, waardoor de geregtigheid van Christus de onze konde worden, tegen alle reden stryden, zo blyft de derde alleen over: zodat *God den mensche de regtvaerdigheid toerekent zonder werken.* Rom. IV: 6.

VI. Gelyk de zonde van Adam zy-

VI. Het is, zo ik my niet bedrieg, by alle regtzinnige ene uitgemaakte zaak, dat de geregtigheid van Christus den ge-

Digitized by Google

nen nakomelingen.

gelovigen zo tot regtvaerdigmaking wordt toegerekend, gelyk als de zonde van Adam den menschen wordt toegerekend tot verdoemenis: doch deze wordt zo toegerekend, *dat alle in hem* worden gezegd, *gezondigd te hebben.* Zo worden wy ook gezegd niet alleen regtvaerdige te zyn, maar ook enkel *regtvaerdigheid*, en niet alleen regtvaerdigheid, maar ook REGTVAERDIGHEID GODS *in Christus.*

VII. Ook de heiligheid van Christus wordt toegerekend.

VII. Voorts bestaat de geregtigheid van Christus ten dele in de volmaakte heiligheid des levens, ten dele in het lyden en den dood. Maar de gehele geregtigheid van Christus moet de onze zyn, als zy ons genoegzaam zal wezen tot regtvaerdigmaking. Derhalven is de heiligheid van Christus ook de onze; in dat opzigt voor zo verre de volmaakte heiligheid wordt vereischt tot het regt der gelukzaligheid. In Christus zyn wy derhalven regtvaerdig en heilig, niet door onze personeele en inklevende geregtigheid en heiligheid, maar door die van Christus, die de onze wordt door toerekening.

VIII. In enen goeden zin

VIII. Dewyl vervolgens die geregtigheid en heiligheid van Christus in alle de-

Digitized by Google

delen volmaakt, en de zelfde ook de onze is, zo wordt met opzigt op dezelve niet kwalyk gezegd, dat wy in Christus volmaakte regtvaerdige en heilige zyn, en waarom zoude men niet mogen daarby voegen? niet minder dan Christus zelf. Hoewel Christus alleen de roem van ene betoonde volmaakte heiligheid toekomt; ons geenzins, die van nature verlorene zondaars zyn, en door hulpe van de genade niet dan van verre naar de volmaaktheid streven.

kan men zeggen, dat de gelovigen volmaakt regtvaerdig en heilig zyn in Christus.

IX. De dingen, die tot de regtvaerdigmaking behoren, moeten van de gene die tot de heiligmaking behoren, wel onderscheiden worden. Indien iemand voorgaf, dat hy zo verre in de oeffeninge van deugd en heiligheid gevorderd was, dat hy den hoogsten top daarvan niet minder dan Christus zelf hadde beklommen, die zoude met regt van alle, niet alleen van leugen en enen onverdraaglyken hoogmoed, maar ook van onzinnigheid en Godslasteringe beschuldigd worden. Maar het geen de gelovigen geenzins op zig zelven zyn, dat zyn zy in Christus. Daar is gene geregtigheid, die de strengheid van den Goddelyken regterstoel kan uitstaan, dan

IX. En dat zy dewyl zy regtvaerdig zyn door de geregtigheid van Christus, even zo regtvaerdig zyn als Christus zelf.

die in alle delen gantſch volmaakt is. Zodanig ene is alleen de geregtigheid van Chriſtus: die uit kragt van zyne borgtogt voor de uitverkorene gelovige, en uit kragt van de vereeniginge der uitverkorenen met hem, de geregtigheid der uitverkorenen wordt. Dewyl nu alle uitverkorene daaraan op gelyke wyze deel hebben, zo is het noodzakelyk, dat zy ook alle door de zelfde volmaakte geregtigheid van Chriſtus volmaakt regtvaerdige zyn, zo wel als Chriſtus zelf; daar de geregtigheid der uitverkorenen is de eigenſte geregtigheid van Chriſtus: alleen met dit onderſcheid, dat de gene die Chriſtus geregtigheid is, omdat zy van hem is volbragt, dezelve de onze is, dewyl zy ons is toegerekend.

X. Waarvan de Heidelbergſche Catechismus niet verſchilt.

X. Gewiſſelyk Paulus ſchroomt niet te zeggen, *dat wy in Chriſtus volmaakt zyn.* Col. II: 10. Over welke plaatſe DAVENANTIUS aanhaalt dat van CHRYSOSTOMUS uit de XVIIde *Leerreden over Rom. X. Indien gy in Chriſtus zult geloofd hebben, zo hebt gy ook de wet vervuld, en veel meer als zy bevolen hadt, nademaal gy al ene veel grotere geregtigheid hebt ontvangen.* De woorden van CHRYSOSTOMUS, die wy wat uitvoe-

voeriger zullen aanhalen, zyn eigentlyk deze. *Vrees dan niet, zegt hy, als een overtreder der wet, wanneer gy in den gelove zyt tot hem gekomen: want dan overtreed gy dezelve, wanneer gy om haar Christus niet zult geloven, wanneer gy dan hem zult geloven, zo hebt gy dezelve volbragt, en veel meer als zy bevolen heeft: want gy hebt ene, veel grotere regtvaerdigheid ontvangen.* En daarmede stemt ook overeen *de Paltsische Catechismus* in het antw. op vr. LX. *Zo wordt my de volkomene genoegdoening, geregtigheid en heiligheid van Christus geschonken en toegerekend,* EVEN ALS HADDE IK NOOIT ZONDE GEHAD, NOCH GEDAAN. *Ja als hadde ik ook* ALLE GEHOORZAAMHEID VOLBRAGT, DIE CHRISTUS VOOR MY VOLBRAGT HEEFT.

VII. HOOFDSTUK.

Van het wezen des Geloofs.

I. *Vier verschilstukken over de regtvaerdigmakinge.* II. *De staat van het eerste verschil.* III. *De onderscheiding des geloofs;*

Digitized by Google

of zo als het is in het denkbeeld, of zo als het is in het onderwerp. IV. *In het denkbeeld, is hetzelve ene vaste overtuiging van myn regt aan Christus en alle zyne heilzame weldaden.* V. *In dien zin wordt hetzelve beschreven van den Paltfischen Catechismus.* VI. *Doch dat vertrouwen is veel meer een trap van het bevestigde geloof, als des zelfs wezen.* VII. *Als 't wel niet altyd in alle gelovigen wordt gevonden.* VIII. *Dat ook de gene belyden, die het geloof door ene verzekering van de ontvangene vergevinge der zonden beschryven.* IX. *Chamierus aangehaald.* X. *Molineus.* XI. *Perkinsius.* XII. *En Davenantius.*

I. Vier verschilstukken over de regtvaerdigmakinge.

I. Door dezen weg nu bevinden wy, dat wy allengskens tot de lere van de regtvaerdigmakinge gebragt zyn: Waaromtrent ik zie, dat onder de Broederen, waarmede wy tans te doen hebben, deze dingen voornamentlyk in verschil zyn. I. Of het wezen van het regtvaerdigmakende geloof bestaa in ene inwendige en vaste *overtuiginge*, of *volle verzekerdheid*, DAT CHRISTUS DE MYNE ZY, en dat alle myne zonden my gewisselyk door Christus vergeven zyn. II. Of het geloof in de regtvaerdigmakinge worde beschouwd als *een teken* en bewys van de

de REGTVAERDIGMAKINGE, die reeds GESCHIED IS, of als ene VOORWAARDE, die van God TOT DE REGTVAERDIGMAKING VOORAF VEREISCHT WORDT, of als een WERKTUIG, waarmede men de geregtigheid van Christus aanneemt. III. Of de SMERTE over de begane zonden, de BOETVAERDIGHEID en het BEROUW, als ene zekere IN ORDE STELLENDE VOORWAARDE, voor de vergevinge der zonden *voorafgaan.* IV. Of ALLE ZONDEN, niet alleen DE VOORLEDENE, maar ook DE TOEKOMENDE, den gelovigen in de regtvaerdigmakinge te gelyk en eens vooral vergeven worden, dat God in de geregtvaerdigde *gene zonde* meer *zie*, dat gene *wangestalte* der zonde, gene *schuld*, gene *last* op hun ligge, dat gene, of schoon grote, zonde HUN WAARLYK SCHADE, dat God door gene misdaad van hun WORDE BELEEDIGD, dat zy noch ene *vernedering*, noch *belydenis*, noch *gebeden*, van noden hebben om de vergeving van de versch begane zonde te verkrygen; en eindelyk, dat zy AANSTONDS NA DE BEGANE ZONDE ZO WEL VERZEKERD ZYN VAN

Digitized by Google

DE VERGEVINGE, ALS NA DE ALLERNAAUKEURIGSTE VERNEDERING.

II. De ſtaat van het eerſte verſchil.

II. Laat ons beginnen van het eerſte verſchil; en onderzoeken, waarin *het wezen van het regtvaerdigmakende geloof* beſtaa. Daar zyn 'er, die hetzelve beſchryven door *ene inwendige en vaſte overtuiging, dat Chriſtus de myne zy, en dat alle myne zonden my zekerlyk om Chriſtus wille vergeven zyn.* Dit ſchynt anderen toe als niet voorzigtig en naaukeurig genoeg gezegd te zyn.

III. De onderſcheiding des geloofs; of zo als het is in het denkbeeld, of zo als het is in het onderwerp.

III. Myne gedagten zyn deze: dat het geloof twezins kan beſchouwd worden, of zo als hetzelve is *op zig zelven* en in het denkbeeld, gelyk zy ſpreken, of zo als het is *in het onderwerp.* In het eerſte opzigt is hetzelve de allervoortreflykſte deugd door het Evangelium afgeſchetſt, naar welker volmaaktheid het enen iegelyken Chriſten betaamt te ſtreven. In het laatſte opzigt wordt hetzelve dikwils in de gelovigen zeer zwak en in dikke nevelen ingehuld gevonden.

IV. In het denkbeeld is het zelve ene vaſte

IV. Als wy op het geloof in het denkbeeld agt geven, zo is het beſtendig en met de Schriften overeenſtemmend gevoelen der Hervormde Kerke, dat

dat hetzelve niet alleen beſtaat in de *volle verzekerdheid* en vaſte overtuiginge van de waarheid des Evangeliums in 't algemeen, maar ook in 't byzonder van myn regt aan Chriſtus en alle heilzame weldaden. En dat daarom een iegelyk Chriſten zig moet benaerſtigen, dat hy zig zelven kenne als in den gelove en in Chriſtus zynde, en met Paulus konne zeggen: *Chriſtus leeft in my; ende het geen ik nu in 't vleeſch leef, dat leef ik door het geloof des Zoons Gods, die my heeft lief gehad, en zig zelven voor my heeft overgegeven: Ik weet, wien ik geloofd heb, en ik ben verzekerd, dat hy magtig is myn pand by hem weggelegd te bewaren tot dien dag: Want ik ben verzekerd, dat noch dood, noch leven, noch enig ander ſchepſel ons zal konnen ſcheiden van de liefde Gods, die in Chriſtus Jeſus is onzen Here.*

overtuiging van myn regt aan Chriſtus en alle zyne heilzame weldaden.

V. In dien zin hebben de opſtellers van den Heidelbergſchen Katechiſmus, met ontelbaar vele andere Godgeleerden van onze Kerke, gezegd, dat het geloof *niet alleen is een zeker weten, ofte kennis, waardoor ik het alle voor waaragtig houd, dat ons God in zyn woord geopenbaard heeft, maar ook een zeker vertrouwen,*

V. In dien zin wordt hetzelve beſchreven van den Paltſiſchen Catechiſmus.

't welk de Heilige Geest door het Evangelium in myn harte werkt, dat niet alleen anderen, maar ook my, vergeving der zonden, eeuwige geregtigheid en zaligheid, van God geschonken zy, uit louter genaden, alleen om de verdiensten van Christus wille.

VI. Doch dat vertrouwen is veel meer een trap van het bevestigde geloof, als deszelfs wezen.

VI. Maar hoewel zulk een vertrouwen gantschelyk tot het geloof behoort, zo houd ik het egter daarvoor, dat het veel meer is de hoogste trap des geloofs, dien men niet dan door middel van vele voorafgaande daden des geloofs beklimt, dan dat daarin het wezen des geloofs zelf zoude te stellen zyn. Want deze schynt, om zo te spreken, de natuurlyke voortgang des geloofs te zyn, dat ene gelovige ziel de verborgentheid van God en Christus in het licht der genade beschouwe, en daarop hare waarheid, om het gezag van dien daarvan getuigenden God, met volle toestemminge erkenne; daarna, dat zy die waarheid beminne, daarin zig verblyde, en God verheerlyke: dat zy ook naar de gemeenschap van Christus zeer begeerig zy, opdat die dingen, die waaragtig zyn in Christus, haar ook waaragtig zyn tot zaligheid; dat zy daarom Christus, wanneer, en op welke wyze

hy

Digitized by Google

hy haar in het Evangelium wordt aangeboden, met de uiterste gewilligheid aanneme, op hem steune en zig leune, aan hem zig overgeve en toe-eigene: en eindelyk na dit alles, nu gewaar geworden zynde hare wederzydsche vereeniging met Christus, roeme, dat Christus de hare zy, in hem zig op het alleraangenaamste verlustigende.

VII. Wie twyfelt, of deze zy ene begeerlyke volmaaktheid van een zeer versterkt geloof, waardig, dat wy alle daarna met ons gansche gemoed en uit alle kragten streven, en welke de Apostelen en Apostolische Mannen, en van God beminde bloedgetuigen, en andere, welken ene uitnemendere mate des Geests is vergund, in der daad verkregen hebben, en van welke ook zelf in onzen tyd gene voorbeelden ontbreken: ja welke het gelooflyk is, dat God, spaarzamer of ruimer, aan de meeste van zyne uitverkorene, ten minsten somtyds, in dit leven schenkt. Want het gebeurt geenzins allen gelovigen, dien trap van den aangenaamsten en heiligsten roem zo te beklimmen, dat zy altoos gerust en blyde zynde hun leven zouden doorbrengen. Het welk egter zoude

VII. Als 't welk niet altyd in alle gelovigen wordt gevonden.

Digitized by Google

zoude moeten geſchieden, indien in de vrymoedigheid en volle verzekerdheid van dat vertrouwen het wezen des geloofs beſtondt: het welk ik liever in de aanneminge van Chriſtus als den Zaligmaker en Heer, en den toevlugt der ziele tot hem, zoude ſtellen. Zeer wel zegt de Engelſche belydenis van 't jaar 1645. *De voornaamſte daden van het geloof zyn Chriſtus aangrypen en aannemen, en in hem alleen beruſten tot regtvaerdigmaking, heiligmaking, en het eeuwige leven, uit kragt van het genade verbond.*

VIII. Dat ook de gene belyden, die het geloof door ene verzekering van de ontvangene vergevinge der zonden beſchryven.

VIII. Die Godgeleerden zelve, die het geloof beſchryven door zodanig ene verzekering van de vergevene zonden, merken nochtans aan, dat de zelve niet in alle gelovigen altyd worde gevonden.

IX. Chamierus aangehaald.

IX. CHAMIERUS is een van de gene die leren, dat de gelovigen weten door het geloof, niet alleen door ene algemene, of ene zekere onbepaalde kennis, dat ſommige zullen zalig worden, of dat de gene die geloven, zalig zullen worden, maar ook door ene byzondere, dat zy zalig zullen worden, dewyl zy geloven. En dat daarom deze toepaſſing ons opgeeft het geen, waarin

het

Digitized by Google

het ware zaligmakende van het geſchiedkundige geloof onderſcheiden is. Hy voegt daarby, dat deze kennis gepaard gaat met ene gewisheid; maar wier mate gene andere zy, dan die des geloofs. Derhalven dat de gewisheid van een volmaakt geloof volmaakt zy; die van een onvolmaakt geloof, onvolmaakt; *Maar gelykerwyze wy*, zegt hy, *beſchryvende de natuur des geloofs, niet moeten blyven hangen in de gebreken van byzondere perſonen; zo ook niet in deze gewisheid. Gelyk wy dan verklaren, dat tegen het geloof tegengeſteld wordt niet alleen de valſchheid der geloofde zake, maar ook de twyfeling der gelovende perſoon, hoewel 'er niemand, zo lange hy in dit leven is, zo verre gevorderd is, dat hy deze bede niet nodig zoude hebben*, *Marc.* IX. Ik geloof, Here, kom myne ongelovigheid te hulpe: *zo ook op de zelfde wyze in dit ſtuk. Het komt enen gelovigen toe, met zekerheid vaſt te ſtellen, dat hy door het geloof zal zalig worden; en dat 'er geen gelovige is, ten zy hy dit vaſtſtelle: hoewel het waaragtig is, dat door de gedagten des vleeſchs en der eigene onmagt andere gevoelens worden ingegeven, waardoor die gewisheid ondermynd wordt; zodat zy ſomtyds*

tyds in een ongeloof schynt verkeerd te zyn. Maar doch ook in deze, gelyk als in andere verzoekingen, zyn wy meer dan overwinnaars. Dit zegt die Eerwaardige Godgeleerde, die, na weinige woorden tusschen beiden in gevoegd te hebben, daarop laat volgen: *Het zy verre, dat wy van de menschelyke zwakheid zo onkundig zouden zyn, die wy loochenen, dat ooit geheel zoude ophouden in iemand, al hoewel hy wedergeboren is, dat wy het geloof zouden stellen buiten alle gevoel van verzoekinge. Hetzelve gevoelt, ja gevoelt waarlyk, en niet zelden, wonderlyke bewegingen van de eigene onwaardigheid, van de waereld, van den Satan: en hetzelve gevoeltze zo, dat het niet anders kan zyn, of het moet daardoor aangedaan worden, en daarom wankelen, en byna aan een vertwyfelend gelyk zyn. Maar hetzelve een tydlang geworsteld hebbende, ontworstelt eindelyk. Derhalven vertwyfelt hetzelve nooit. Ik heb ruimer gesproken, het geen de Papisten zelve niet ontkennen. Ik zeg daarom nog meer: nooit gelooft hy niet: nooit gelooft hy niet met gewisheid, dat zyne is de zaligheid; namentlyk omdat hy gelovende strydt, gelovende overwint.* Zo spreekt CHAMIERUS *Panstr.* Tom. III. l. XIII. c. 1.

X. By

X. By CHAMIERUS worde gevoegd PETRUS MOLINÆUS, die nadat hy wydlopig hadde gehandeld van die verzekeringe, waardoor zig iemand de beloften des Evangeliums toepast, gelovende, dat hem de zonden om Christus wille zyn vergeven, drukt hy zig zeer fraai met deze woorden uit. *Doch deze dingen gaan niet daarhenen, dat uit de naamrolle der gelovigen zouden uitgedelgd worden, zo vele als 'er tot deze volle verzekerdheid des geloofs nog niet zyn gekomen, die God niet geeft aan alle op den zelfden tyd, noch in de zelfde mate. Maar dat wy geleerd worden, dat dit vertrouwen van God wordt aanbevolen, en van hem ernstig moet geboden worden, en dat men met alle kragten daarover moet uit zyn, dat hetzelve door gebeden en goede werken versterkt worde en toeneme. Voeg daarby, dat ook aan het zwak, maar niet aan het geveinst geloof, zyne plaats wordt vergund: ook met druipende ogen ziet men den weg. En die door het aanschouwen van de kopere slange genezen wierden, waren niet alle even sterk ziende.* Ziet MOLINÆUS *Disput. de Fid. Just.* P. II. Thes. 39. X. Molinæus.

XI. Wysselyk merkt ook PERKINSIUS aan in zynen *Catholyksche Gere-for-* XI. Perkinsius.

formeerden, Verschilstuk XVI. *Van het ingewikkeld geloof*; dat de onderwyzing van sommige Catechismussen wel moet verklaard worden, die het geloof in den hoogsten en volmaaktsten trap schynen te beschryven, wanneer zy hetzelve zeggen te zyn ene gewisse verzekering des gemoeds van de liefde Gods en zyne gunste tot ons in Christus. *Want offschoon*, zegt hy, *alle geloof uit zyne nature is ene gewisse verzekering, zo is nochtans de enige volmaakte verzekering het sterk en bevestigd geloof. Derhalven moest het geloof beschreven worden, niet alleen naar zyne voornaamste soort en hoogste trappen; maar ook deszelfs verscheidene trappen en mate moest verklaard worden, opdat ook de gene die zwak zyn, waarlyk en regt van hunnen staat zouden konnen onderwezen worden.* En ik twyfel niet, of die Broeders zelve, die anders in de uiterste dingen schynen te verkeeren, en de harde en vergrotende spreekmanieren te beminnen, zullen dit belyden.

XII. En Davenantius.

XII. Ik eindige met de woorden van DAVENANTIUS, die zo zyn, dat 'er naauwlyks iets klaarder en naauwkeuriger zoude konnen gezegd worden, en in welke ik van harten wenschte, dat alle

alle mogten overeenstemmen. *Het woord vertrouwen*, zegt hy, *betekent twe dingen. De daad van op Jesus Christus te steunen en hem aan te kleven zelve, waarmede wy Christus als met beide handen omhelzen, en door die daad de vergeving, genade en heerlykheid van God den Vader pogen te verkrygen: en deze daad denken wy te zyn de gene, waarop altyd volgt de regtvaerdigmaking, dat is, de vryspreking van zonden; en de aanneming tot genade en in de gunste Gods: het zy dat de zondaar op dat zelfde eerste ogenblik de volle verzekerdheid van de verkregene vergevinge ontvange, of ook niet. Somtyds betekent het vertrouwen ook wel het geen op de uitwerking van het regtvaerdigmakende geloof volgt, namentlyk de volle overtuiging, en om zo te spreken, het levendig gevoel van de ontvangene vergevinge en verkregene Goddelyke gunste. Wy staan toe, dat dit vertrouwen niet is het regtvaerdigmakende geloof, maar de dogter van dat geloof: waartoe de ziel niet dan na vele oeffeningen des geloofs en der heiligheid pleegt te geraken.* Dit zegt die Eerwaarde en Hoog Geleerde Sarisburische Bisschop, die wel eer een voornaam lid van onze Dordregtsche Synode is ge-

Digitized by Google

weest, in het boek, wiens opschrift is, *Bepalingen van enige Godgeleerde vragen.* Vraag. XXXVII.

VIII. HOOFDSTUK.

Wat voor ene betrekking het Geloof hebbe tot de Regtvaerdigmaking?

I. *Of het gelooof zy ene van de oorzaken der regtvaerdigmakinge, of een bewys, dat zy reeds geschied zy.* II. III. IV. V. *De regtvaerdigmaking heeft verscheide tyds gewrigten, waarvan sommige voor het geloof voorafgaan.* VI. *Andere op het geloof volgen.* VII. *Gewoonlyk beschryft de Schrift de regtvaerdigmaking als ene vrugt des geloofs.* VIII. *Of het geloof in de regtvaerdigmakinge zy ene voorwaarde, die de plaats van de volmaakte geboorzaambeid vervult.* IX. *Dat gevoelen maakt van het Evangelium ene nieuwe wet.* X. *Deszelfs vier dwalingen.* XI. *Het gevoelen van D. W.* XII. *En van de gene die zyn Boek ondertekend hebben.* XIII. *Waardoor de weg gemaakt wordt tot enigheid.*

I. Van

Digitized by Google

I. Van hier konnen wy nu bekwamelyk overgaan tot die vraag, *wat voor ene betrekking het geloof hebbe in 't werk der regtvaerdigmakinge*; of als ene *oorzaak, die dezelve doet geschieden*, of als een *teken* en bewys, dat zy *reeds geschied zy*. Deze dingen schynen veel van malkanderen te verschillen, wanneer men op den klank der woorden lett; maar het verschil zal zig veel kleinder vertonen, wanneer de zaak zelve, nadat de dubbelzinnigheid der woorden ontvouwd is, zig naakt voor de ogen zal stellen, en het zal te gelyk blyken, welker spreekmanieren met den styl der Schrifture best overeenkomen. Het welk ik op deze wyze zal zoeken in 't werk te stellen.

I. Of het geloof zy ene van de oorzaken der regtvaerdigmakinge, of een bewys, dat zy reeds geschied zy.

II. De regtvaerdigmaking is ene vryspreking van zonden. De vryspreking van zonden is ene verklaring, dat aan de Goddelyke regtvaerdigheid voor dezelve van den Borge zy voldaan. Deze verklaring brengt te wege, dat de zonden, voor welke voldaan is, den uitverkorenen zondaren niet worden toegerekend tot verdoemenis, maar de voldoening des Borgen hun worde toegerekend tot regtvaerdigheid. De toerekening van

II. De regtvaerdigmaking heeft verscheide tyds gewrigten, waarvan sommige voor het geloof vooraf gaan.

Digitized by Google

de geregtigheid des Borgen heeft verscheide tyds gewrigten: en wordt gebragt, of tot alle uitverkorene in een geestelyk lighaam vergaderd in 't algemeen, of tot elk in 't byzonder. Want gelyk nu al enige malen is ingescherpt, wanneer Christus stierf, heeft God de gantsche waereld zyner uitverkorenen met zig zelven verzoend, en heeft verklaard, dat hy hun hunne misdaden niet zoude toerekenen, en dat om de volmaakte voldoening van Christus. 2. Cor. V: 19. Ik mag het daarom wel lyden, dat deze daad Gods, de algemeene regtvaerdigmaking der uitverkorenen worde genoemd. In der daad is Christus geregtvaerdigd, wanneer God hem uit de doden heeft opgewekt, en enen kwytbrief (kwitantie) van die door Christus volbragte, en van hem aangenomene betalinge heeft gegeven. En die zelfde Christus is opgewekt tot onze regtvaerdigmamaking. Rom. IV: 25. Want wanneer hy geregtvaerdigd wierdt, wierden de uitverkorene te gelyk in hem geregtvaerdigd, als welker persoon hy voorstelde.

III. III. Het lust my hier af te schryven de uitlegging van CHARNOKUS over het zo even aangehaalde vaers van Paulus

lus: in zyne Engelsche werken, IIde deel, p. 321. *Wanneer Gode het lyden van Christus op den berg Calvaria zeer behaagde, zo vergat hy genadiglyk onze zonden: en verklaarde ons uit rebellen voor erfgenamen. In deze vryspreking van Christus is die* FONDAMENTEELE [*tot enen grondslag liggende*] REGTVAERDIGMAKING *der gener die eens zullen leven en geloven te vinden; die egter de behoorlyke gedaante niet heeft, noch dadelyk is, voor dat zy geloven. Gelyk in den val van Adam is geweest de fondamenteele verdoemenis van alle de gene die in zyne lendenen waren opgesloten; niet de dadelyke, tot dat zy zelve aanwezig waren, de zelfde nature met hem deelagtig geworden zynde: op de zelfde wyze, terwyl Christus als Borge wierdt vrygesproken, hebben alle de gene, welker persoon hy voorstelde, en welker zonden hy droeg, in deze zyne vryspreking de fondamenteele vryspreking van alle lydingen, die als straffen zyn aan te merken. Wanneer hy als een algemeen persoon, veler zonden in de opofferinge van zig zelven droeg, en voor der zelver schuld voldeedt, zo heeft hy als het hoofd ontvangen de vryspreking van die alle, welker schuld hy op zig had genomen; opdat zy niet te eniger tyd onder*

Digitized by Google

den last binnen zonden zouden bezwyken, of in de straffen, die door de wet bedreigd zyn, zouden vervallen. Dit zy genoeg uit CHARNOKUS: want wat daarop volgt, is te wydlopig. Laat ons tot ons oogmerk wederkeeren.

IV. IV. Op deze algemene, of, gelyk ze CHARNOKUS noemt, *fondamenteele*, regtvaerdigmaking volgt ene andere byzondere, en meer dadelyke, die aan enen iegelyken uitverkorenen hoofd voor hoofd wordt toegepast. En deze gaat wederom of daarhenen, dat den mensche, om de voldoening van Christus voor hem, het eerste beginsel van de zaligmakende genade en het geestelyk leven worde medegedeeld; of dat hy verklaard worde reeds te zyn in den staat der genade. Het kan zekerlyk niet geschieden, dat God den zondaar met zyne eerste genade werkinge zoude willen begunstigen, en hem het begin des geestelyken levens schenken, dan met opzigt op de verdienste van Christus, die hy verklaart dezen mensche in 't byzonder toe te behoren, wanneer hy hem begint te schenken die dingen, die Christus door zyne gehoorzaamheid en dood verkregen heeft. En voor zo verre kan ge-

Digitized by Google

gezegd worden, dat die mensch in zyne eerste wedergeboorte worde geregtvaerdigd, dat is, verklaard te zyn een van die, voor welke het regt tot het leven van Christus is verworven; door de kragt van welk regt hy nu uit den geestlyken dood tot het leven wordt opgewekt.

V. Het is klaar, dat alle deze tydgewrigten van de toerekeninge der geregtigheid van Christus voor het dadelyk geloof vooraf gaan, en, indien men aan dezelve den naam van de regtvaerdiginge wil geven, (waaraan ik egter twyfel, of het wel in navolginge van de Schrift zoude konnen geschieden,) zo is het geloof zekerlyk in dit opzigt een gevolg, vrugt, kenteken en bewys der regtvaerdigmakinge. V.

VI. Anderzins betekent de regtvaerdigmaking doorgaans naar den styl der H. Schrift die daad van God, waardoor hy verklaart, dat de mensch reeds uit den staat des toorns en der vyandlykheid is overgegaan tot den staat der genade en der vriendschap, en geniet het voorregt van de vergevinge der zonden, en de hope der heerlykheid, die niet beschaamd maakt. Maar deze regtvaerdigmaking is uit het geloof en door het geloof, VI. Andere op het geloof volgen.

loof, gelyk Paulus overal leert: en by gevolg een gewrogte en vrugt des geloofs, een gevolg der wedergeboorte en der kragtige roepinge. *Die hy geroepen heeft, heeft hy ook geregtvaerdigd. Zodanige waart gy sommige, maar gy zyt afgewasschen, maar gy zyt geregtvaerdigd. Met het harte gelooft men tot regtvaerdigheid. Wetende, dat de mensch niet dan door het geloof in Jesus Christus wordt geregtvaerdigd, zo hebben wy ook in Christus Jesus geloofd, opdat wy geregtvaerdigd wierden uit den gelove in Christus.*

VII. Gewoonlyk beschryft de Schrift de regtvaerdigmaking als ene vrugt des geloofs.

VII. Deze spreekwyzen der H. Schriften zyn al te klaar, eigentlyk en kragtig, dan dat zy door gezogte uitleggingen tot iets anders zouden overgebragt worden. Het kan zekerlyk niet ontkend worden, dat de gene spreekt naar de gewone, zo niet naar de bestendige manier der Schrift, die het geloof telt onder de oorzaken van die regtvaerdigmakinge, waar omtrent de gehele redeneering van Paulus verkeert. Maar Paulus zintwistede niet van de enkele openbaringe der regtvaerdigmakinge, maar van haar zelve. Veel meer gaat het geloof voor het gevoel van de regtvaerdigmakinge en de vermakelykheden van den

zoet-

Digitized by Google

zoetsten vrede en vriendschap met God vooraf.

VIII. Maar indien het geloof onder de oorzaken der regtvaerdigmakinge te tellen is, voor hoedanig ene oorzake is zy dan te houden? of voor ene *voorwaarde der regtvaerdigmakinge*, *die het* Evangelium vereischt *in plaatse van die volmaakte geboorzaamheid*, die de wet voormaals vereischte, of voor een *werktuig*, waardoor men Christus en zyne geregtigheid, die in het Evangelium wordt aangeboden, aangrypt.

VIII. Of het geloof in de regtvaerdigmakinge zy ene voorwaarde, die de plaats van de volmaakte geboorzaamheid vervult.

IX. My waarlyk, om rondborstig te spreken, komt dat eerste gevoelen voor als ene invoering van ene nieuwe wet, waardoor die zo zoete, genadige, en voor Christus heerlyke aart des Evangeliums niet weinig verdorven wordt. Ik houd my nu niet op met Socinus, die de voldoening van Christus en toerekening van zyne geregtigheid ontkennende, het gantsche Evangelium verdraait. Ik heb te doen met sommige Broederen, die voor de voldoening van Christus eerbied hebben, en zyne geregtigheid voor de enige verdienende oorzaak onzer zaligheid godvrugtig erkennen, doch van het geloof wat onvoorzigtig spreken.

IX. Dat gevoelen maakt van het Evangelium ene nieuwe wet.

Digitized by Google

X. Deszelfs vier dwalingen.

X. Deze, denk ik, dat daarin dwalen: I. Dat zy onder den name des geloofs mede verstaan de hope der kwytscheldinge en de liefde Gods, als ook de droefheid over de zonde, en het voornemen van een nieuw leven, en, met een woord, alle daden, die tot de ware en opregte bekeering vereischt worden; en de gehoorzaamheid, die met een opregt harte uit den gelove aan het Evangelium wordt bewezen: en dat zy willen, dat alle deze dingen zyn iets noodzakelyks, en dat gantschelyk vooraf vereischt wordt, opdat iemand in de genade Gods worde aangenomen, en van hem daarna voor enen geregtvaerdigden worde gehouden. Tegen welke stelling ik onlangs myne bedenkingen heb tegengesteld: waarby ik nu nog dit doe, dat de Hooggeleerde Hoogleraars van onzen Godsdienst in Nederland hebben geoordeeld, dat de Remonstranten, de zelfde lere met evengelyke woorden uitleggende, *met opgeschroene gordynen aan het geloof ene Socinianisch-Paapsche reden om te regtvaerdigen toe-eigenen.* Het welk zy met bondige redenen bewyzen. Ziet *het oordeel [Censura] van de Leidsche Professoren.* cap. X. § 2, 3. Zo verre is het

'er

'er af, dat onze Kerk deze lere ooit voor de hare zoude hebben erkend. II. Dat zy willen, dat dit geloof zoude komen in de plaats van die volmaakte gehoorzaamheid, die het wettisch verbond vereischte. Want in derzelver plaats wordt in 't genade verbond gesteld de volmaakte gehoorzaamheid van Christus, waardoor het regt der wet vervuld is. III. Dat zy het geloof in dien zin en betekenisse beschouwen als *ene daad, die uit kragt van een voorschrift geschiedt*, en die door de genade Gods van ons volbragt wordt, met opzigt op welke God ons wil schenken de geregtigheid van Christus, en de vergeving der zonden, uit ene zekere genadige bestellinge. IV. Dat zy willen, dat die voorwaarde *door het Evangelium* van ons *vereischt* worde, opdat wy by God voor regtvaerdige en onschuldige gehouden worden. Want de voorwaarde der regtvaerdigmakinge, als wy eigentlyk zullen spreken, is gene andere dan ene volmaakte gehoorzaamheid. Deze vereischt de wet. En het Evangelium stelt in derzelver plaats gene andere. Maar hetzelve leert: dat aan de wet voldaan zy door den Borge Christus: daarna dat het werk des geloofs is, de vol-

voldoening, die haar wordt aangeboden, aan te nemen, en door het aannemen tot hare eigene te maken: en dat zo naar de genadige bestelling Gods, die door het Evangelium is geopenbaard, alle gelovigen uit den gelove geregtvaerdigd worden. En dit is het egt gevoelen van de Hervormde Kerke, elders breedvoeriger van my bewezen.

XI. Het gevoelen van D. W.

XI. Nu zullen wy den vrede en de enigheid betragten, nadat wy voor de waarheid gezorgd hebben, van welke dat niet alle de gene in dit stuk afwyken, die anders by sommige onder den naam van *Neonomianen* bekend staan, gelyk Britannien weet, wilde ik ook dat aan ons Nederland niet zoude onbekend zyn. Immers laat de opregtheid niet toe, noch de Godzaligheid vergunt, dat wy de overeenstemming van Broeders, wie zy ook zyn, in de regtzinnigheid, ongemerkt zouden laten voorby gaan. Ik heb waarlyk met een groot genoegen gelezen, die klare en onderscheidene onderwyzing van de regtvaerdigmakinge en het regtvaerdigmakend geloof, waarmede de Eerwaarde Heer DANIEL WILHELMIUS zyne gedagten heeft verklaart, *in de verdediginge der Evangelische waar-*

heid.

Digitized by Google

heid. p. 13. Hem zelven en het gemeen is daaraan gelegen, dat de hoofdsomme daarvan hier worde opgegeven. Hy belydt dan, en leert: dat ons onze zonden vergeven worden alleen om de verdienste en geregtigheid van Christus, die ons wordt toegerekend. Dat ons geloof niet zy die geregtigheid, om welke, of met opzigt op welke, wy de vergeving erlangen. Dat God het geloof, of enige onvolmaakte gehoorzaamheid, niet, door ene zekere genadige schatting, aanneme in plaatse van die volmaakte gehoorzaamheid, die de wet vereischt, als ene geregtigheid, met opzigte van welke God ons waardig oordeelt der vergevinge der zonden en des eeuwigen levens, als of hy tot dien einde om Christus wille de wet hadde afgeschaft: want dat op deze wyze de verdiensten van Christus, als de enige verwervende oorzaak der vergevinge der zonden en des eeuwigen levens, worden uitgesloten. Dat noch het geloof, noch enige andere zaak, die in den mensch is, ene oorzaak der vergevinge zy: als welke zy ene vrye en mildadige genade Gods. Dat God niet alleen besloten, of Christus verdiend hebbe, dat de uitverkorene tot het ver-

kry-

Digitized by Google

krygen van de vergevinge zouden bekwaam zyn, indien zy geloven zouden; maar ook dat zy zekerlyk zouden geloven, en de vergeving onfeilbaar erlangen. Dat dat geloof, waaraan God de vergeving toe-erkent, zy dat vertrouwen op Christus den gekruisten, mynen Zaligmaker, waardoor ik den gehelen Christus aanneem, met uitsluitinge van alle andere voorwerpen des vertrouwens, tot regtvaerdigmaking, heiligmaking, en heerlykheid: steunende op zyne verdiensten, volheid, magt, en zorge om dat alles langs enen hem welbehagenden weg te volbrengen, het geen hy zelf beloofd heeft, en het geen ik nodig heb. Dat wy de vergeving wel niet ontvangen eer dat wy Christus aannemen; maar dat wy Christus zelven met alle zyne weldaden aannemen: zo nochtans, dat ik eerst gelove, dat de vergeving der zonden in hem te vinden zy, voor my zo wel als voor andere zondaren, als ik hem maar in den gelove aanneme. Dat de nuttigheid des geloofs tot de verkryging der vergevinge deze zy, niet dat het dezelve verdiene, toebrenge, of op enigerlei wyze uitwerke, maar dat hetzelve beantwoorde aan den eisch van het

Evan-

Digitized by Google

Evangelium, volgens welken het Gode behaagd heeft de geregtigheid van Christus ons toe te passen, zo nochtans, dat het geloof zelf onder de vrugten van Christus dood te tellen zy. Dat wy derhalven door het geloof geen regt ontvangen tot de vergeving om Christus wille: maar dat de belofte Gods ons het regt geeft tot de vergeving om de verdiensten van Christus, wanneer wy geloven. Ondertusschen wil hy het geloof liever ene voorwaarde der vergevinge noemen, als een middel om dezelve te verkrygen: dewyl hy denkt, dat door het denkbeeld van zulk een middel aan het geloof ene al te grote kragt om te veroorzaken worde toegeschreven; zo nochtans, dat hy de gene die dit woord wilden gebruiken, gaern zoude ontschuldigen, terwyl hy gelooft, dat zy niets anders verstaan dan een zedelyk middel, het welk even zo veel zegt als ene voorwaarde: waarom de Regtzinnige deze woorden zonder onderscheid gewoon zyn te gebruiken. Hy voegt daarby, dat het amt des geloofs zy, dat hetzelve zie op Christus en zyne geregtigheid, op dezelve steune, en dezelve aanneme tot vergeving: en dat het daarin

op

op ene byzondere wyze met het geloof, voor alle andere inklevende genade, gelegen zy. Doch dat dit, dat wy door het geloof de vergeving ontvangen, niet zo zeer daarvan daan komt, dat wy door het geloof Christus aannemen, als wel dat dit de schikking van God is, dat enen iegelyken, die Christus door het geloof aanneemt, de zonden vergeven worden.

XII. En van de gene die zyn Boek ondertekend hebben.

XII. Ik doe nog daarby de voortreflyke woorden van het verenigins geschrift, 't welk my uit Engeland is toegezonden: *Wy verklaren, dat hoewel de wedergeboorte, bekeering tot God, het geloof in onzen Here Jesus Christus, en een heilige wandel, door het uitdrukkelyke woord Gods worden vereischt, als zonneklaar tot de zaligheid van den zondaar noodzakelyk; nochtans niets daarvan, het zy enig werk, dat van den mensche is gedaan, of door den Geest Gods in hem voortgebragt, zy, onder het denkbeeld van ene onderschikkinge, of onder enige andere benaminge, een deel van die geregtigheid, om welke, of ten opzigte van welke, God vergeeft, regtvaerdigt, en de zondaars in genaden aanneemt, of het regt tot het leven hun toe-erkent; daar dit alleen zy de geregtigheid van Jesus Christus buiten*

Digitized by Google

ten hen, die hun is toegerekend, en van hun alleen door het geloof is aangenomen. Zo ſpreken de Engelſche Godgeleerden, die het boek van DANIEL WILHELMIUS hebben ondertekend.

XIII. Waardoor de weg gemaakt wordt tot enigheid.

XIII. Deze dingen, wanneer zy in opregtheid gezegd, en getrouwelyk vaſtgehouden worden, gelyk de liefde, die niet ligtvaerdig enen argwaan opvatt, gebiedt te geloven; zo zie ik waarlyk niet, wat 'er nog zo zeer in dit ſtuk in verſchil zoude blyven. Men moet aan de deugd gene eigenzinnigheid toeſchryven: en de liefde moet niet gekrenkt worden onder den ſchyn van de waarheid te verdedigen. Het is een werk van ene meeſteragtige ſtrengheid de woorden van alle naar menſchelyke ſpreekmanieren te beoordeelen. Welke voetyzers van ſtrenge Tugtmeeſteren, die zy geloven, onwettig verkoren te zyn, edelmoedige gemoederen zig niet laten aandoen. Daar de Schrift, beſchryvende de betrekking des geloofs tot de regtvaerdigmaking, dezelve noch een werktuig, noch ene voorwaarde zegt te zyn; zo kan hy zo wel een regtzinnige zyn, die geen van beide deze woorden, dan die een van beiden, of beide ge-

Digitized by Google

bruikt. Ik houd het daarvoor: die de geregtigheid van Christus voor de enige erkent, waardoor wy voor God bestaan; en dat zy door het geloof aangenomen worde, opdat zy de onze zy, en dat wy zo door het geloof geregtvaerdigd worden, niet door enige waardigheid des geloofs, of oorzakelykheid, gelyk zy spreken, veel min door hare verdienste, of stelling in de plaats van de volmaakte gehoorzaamheid; maar uit kragt van ene genadige schikking van God, waardoor hy heeft vast gesteld, dat hy om de geregtigheid van Christus de gelovigen zoude regtvaerdigen; zulk enen Godgeleerden, beware my God, dat ik daarom van onregtzinnigheid zoude beschuldigen, omdat hy mogelyk het geloof liever *ene voorwaarde* der regtvaerdigmakinge wilde noemen, en ik *een werktuig*.

IX. HOOFD-

Digitized by Google

IX. HOOFDSTUK.

Of de zinsverandering voor de vergevinge der zonden vooraf gaa?

I. *De Staat van verschil.* II. *Dewyl de daden des geloofs en der zinsveranderinge te gelyk op enen tyd daar zyn, zo gaat deze op de zelfde wyze als het geloof voor de vergevinge der zonden vooraf.* III. *De zinsverandering, het zy dezelve als een genade goed, of als ene pligt beschouwd worde, is 'er voor de dadelyke vergevinge.*

I. Maar dit verdient ook overwogen te worden, of de droefheid over de zonden, boetvaerdigheid en zinsverandering, of het voornemen om naar den wille Gods te leven, de regtvaerdigmaking en vergeving der zonden, als ene in orde brengende voorwaarde, die in het onderwerp voor vereischt wordt, vooraf gaa. En hier houd ik veel meer van de eenvoudigheid der Schrifture, als van alle spitsvindighe- I. De Staat van verschil.

den der Scholen; *welke meer twistvragen voortbrengen, dan stichtinge Gods, die in den gelove is.* Namentlyk dit is de zaak.

II. Dewyl de daden des geloofs en der zinsveranderinge te gelyk op enen tyd daar zyn, zo gaat deze op de zelfde wyze als het geloof voor de vergevinge der zonden vooraf.

II. Zo haast als het beginsel van het nieuwe leven in enen volwassenen mensch door den Geest der genade gelegd is, zo spruiten uit dat grondbeginsel aanstonds voort geestelyke werkzaamheden van allerlei soorten, terwyl die daden zo door malkanderen doorgaan, en de ene de andere voortbrengen, en in de oeffeninge vermengd zyn, dat zy in de betragtinge zelve naauwlyks konnen onderscheiden worden, of bepaald, welke ten opzigte van den tyd eerder, of later zy. Het kan gewisselyk niet anders zyn, of ene ziel, die door den Geest is levendig gemaakt, moet by dat bovennatuurlyke licht, waardoor zy bestraald is, en zig zelven zien, door ontelbaar vele zonden grouwelyk en in den grond verdorven, en ook Christus, als vol van genade, waarheid en zaligheid. Deze beschouwing moet noodzakelyk maken, dat zy en aan zig zelven met beschaamdheid en smerte een mishagen hebbe, en met ene zeer grote begeerte naar Christus toegedreven worde. Daaruit ontstaat de aanneming en toe-eigening

ning van Christus, opdat zy van de grouwelykheid en de schuld harer zonden bevryd worde. Maar zy kan Christus niet aannemen tot regtvaerdigmaking, ten zy zy hem teffens aanneme tot heiligmaking: en zy kan hem niet aannemen als enen *Priester*, die de zonden verzoent, ten zy zy hem teffens aanneme als *Koning*, aan wien zy zig tot gehoorzaamheid onderwerpe. Waaruit volgt, dat die daad des geloofs, waardoor wy Christus aannemen tot regtvaerdigheid, niet kan geoeffend worden zonder ene, of vooraf gaande, of altans daarmede gepaard gaande, zinsveranderinge, en een voornemen van een nieuw leven. Indien derhalven het geloof voor de regtvaerdigmakinge voorafgaat: gelyk wy zo even hebben vastgesteld: zo is het zelfde te denken van de zinsveranderinge, die te gelyk met het geloof uit het zelfde grondbeginsel des geestelyken levens voortspruit.

III. Vervolgens kan deze boetvaerdigheid en zinsverandering twezins beschouwd worden: of zo als zy is een goed van het genade verbond, of ene vrugt van Christus verdiensten, en gaat dus naar de Goddelyke bestelling, ten min-

III. De zinsverandering, het zy dezelve als een genade goed,

of als ene pligt beschouwd worde, is 'er voor de dadelyke vergevinge.

sten volgens de ordening der nature, voor een ander genade goed der personeele regtvaerdigmakinge, en der dadelyke vergevinge der zonden vooraf: of zo als dezelve is ene *pligt* des menschen, en zo wordt zy van God vereischt als ene daad, die van den mensch moet betragt worden om de vergeving te erlangen, niet die de vergeving op enigerlei wyze verdiene, of iemand regt geve tot de vergeving, maar die ten minsten bewyze, dat de mensch in zulk enen staat zy, waaraan alleen de vergeving is beloofd, dat is, kragtig geroepen en wedergeboren.

IV. IV. Hier zoude ik dan liever willen staan blyven, dan my zelven en anderen met onnutte spitsvindigheden van netelige zintwistingen veel te doen geven. Want op deze wyze wordt best gezorgd voor de vrye genade Gods en de Evangelische godzaligheid, en voor de lasteringe de weg afgesneden.

X. HOOFD-

Digitized by Google

X. HOOFDSTUK.

Verklaring van enige dingen, die vreemd schynen te zyn.

I. *In welken zin gezegd worde, dat alle zonden te gelyk vergeven worden, ook de toekomende.* II. *Dat God gene zonden in de gelovigen zie.* III. *Dat in hun gene zondelyke wangestalte zy.* IV. *En dat 'er van hun gene schuld door nieuwe misdaden worde gemaakt.* V. *Dat zy gene zonden hebben, die het geweten verwoesten: en dat David niet naar waarheid over den last der zonden, die op hem lag, geklaagd hebbe.* VI. *Dat de zonde hun geen nadeel toebrenge.* VII. *Noch dat God door enige van hunne misdaden beledigd worde.* VIII. *Dat de belydenis niet noodzakelyk zy ter verkryginge van de vergevinge.* IX. *Gelyk als ook niet het gevoel van de zonde, of de verootmoediging der ziele.* X. *Of de dagelyksche gebeden.*

I. Nu is de laatste twistvraag nog overig, waarin vele dingen voorkomen, die ongewoon zyn om te horen, maar die, opdat zy niet kwalyk ver- I. In welken zin gezegd worde, dat alle zon-

den te gelyk vergeven worden, ook de toekomende.

verstaan worden, ene nadere verklaring nodig hebben. En wel het eerste, van *de vergevinge van alle zonden te gelyk*, de *voorgaande* en *tegenwoordige* niet alleen, maar ook de *toekomende*, is op zig zelven klaar genoeg. Want dewyl in 't geheel alle zonden der uitverkorenen op Christus zyn overgebragt, en van Christus voor alle voldaan is, zo brengen die Geleerde Mannen overeenkomstig met hunne grondstellingen in, dat in de regtvaerdigmakinge, die ene toepassing van de voldoeninge van Christus is, den gelovigen die verklaring gedaan worde, dat voor alle hunne zonden voldaan zy, en by gevolg, dat 'er ganschelyk gene zy, of voorgaande, of toekomende, die hun zoude toegerekend worden tot verdoemenis.

II. Dat God gene zonden in de gelovigen zie.

II. Dat God *niet aanschouwt de ongeregtigheid in Jakob, en niet aanziet de boosheid in Israël*, heeft Bileam met even zo veel woorden gezegd. Num. XXIII: 21. In dezen zin, naar hunne gedagten: God *ziet* zekerlyk door zyne *alwetendheid*, al wat van enen iegelyken wordt misdaan. Hy *ziet* ook de zonden der gelovigen, als *zonden der gelovigen*, voor zo verre zy van hun zyn begaan: want

al

Digitized by Google

al wat waar is, dat ziet God, dat het waar is. Maar hy *ziet* ook *niet* de zonden der gelovigen *als zonden der gelovigen*, voor zo verre zy niet meer de hunne zyn, voor welke zy zelve zouden moeten betalen; maar zonden van Christus, wien zy zyn toegerekend, en die nu voor dezelve heeft voldaan.

III. Zy leren, dat de *smette* en wangestalte der zonde twezins konne beschouwd worden; of met opzigt op de *heiligmaking*, of met opzigt op de *regtvaerdigmaking*. Ten eersten opzigte leren zy, dat de gelovigen daardoor zo besmet worden, dat hunne beste pligtsbetragtingen, wanneer zy met de naauwkeurigheid van Gods wet worden vergeleken, niets dan drek zyn. Maar ten laatsten opzigte, daar Christus alle zonden van de uitverkorene op zig genomen, en dezelve Gode aangenaam en welbehagelyk gemaakt heeft, ontkennen zy, dat de gelovige door enige grouwelykheid hunner misdaden voor God afschuwelyk zyn, of uit zyne regtvaerdigmakende gunste uitvallen.

III. Dat in hun gene zondlyke wangestalte zy.

IV. Dat een geregtvaerdigde, wanneer hy in ene zeer grote zonde valt, *ene nieuwe schuld* make, stellen zy in ze-

IV. En dat 'er van hun gene

schuld door nieuwe misdaden worde gemaakt.

zeker opzigte, en ontkennen het in een ander opzigt. Zy beweeren dit, voor zo verre het *de daad* betreft, zodat hy in zyn geweten overtuigd zy, en gehouden zy om voor God te belyden, dat hy zulk ene misdaad hebbe begaan; tot welke te ontkennen, of enigermate te ontschuldigen hy niets zoude konnen bybrengen; en waardoor hy, naar de bedreiging der wet, het eeuwig verderf hebbe verdiend. Zy ontkennen het, voor zo verre het betreft *de uitspraak* van den regtvaerdigenden *God*, door welke dewyl hy van alle zyne zonden is vrygesproken, zo kan het niet geschieden, dat hem een veroordeelend vonnis om deze nieuwe zonde zoude treffen. Zy beweeren het derhalven, opdat ik een in de Scholen gebruikelyk woord bezige, van de *schuld* in *de eerste daad;* zy ontkennen het van *de schuld* in *de tweede daad*: En zy helderen hunne gedagten op met het voorbeeld van enen mensch, die aan oproer en misdaad van gekwetste majesteit schuldig zynde, de schuld, en dat hy de straffe hebbe verdiend, voor de regtbank belydt, maar ondertusschen enen vrybrief, die hem door de genade van den Vorst is gegeven, by zig heeft.

V. Het

V. Dat zy gene zonden hebben, die het geweten verwoesten: en dat David niet naar waarheid over den last der zonden, die op hem lag, geklaagd hebbe.

V. Het schynt een schrikkelyk zeggen te zyn, het welk zy met deze woorden hebben uitgedrukt: *dat het de stem zy van den leugen geest, die den gelovigen zegt, dat zy zonden hebben, die het geweten verwoesten, en die op hun liggen als een last, die zwaarder is dan dat hy zoude konnen gedragen worden; en dat David, wanneer hy zig daarover beklaagde, niet naar waarheid hebbe gesproken.* Doch zy verklaren hun gevoelen dus, dat Christus den last onzer zonden op zig hebbe genomen, gedragen, en dragende weggenomen; zo dat niemand onder de gelovigen daarmede zoude konnen bezwaard worden, tot verderf, of tot vertwyfeling, en zyn geweten zo verwoest worden, dat hy in waarheid zoude betuigen, dat God hem niet genadig zy. Dat in David, Asaph, Heman, Job, en andere Heiligen, onderscheiden moete worden het geen zy in 't felste van de verzoekinge, uit ene zekere bezwykinge des geloofs, niet al te voorzigtig van Gods goedheid spreken, van het geen zy, nadat zy zig wel bezonnen hebben, uit het grondbeginsel van een levendig geloof betuigen. Van welke zake de gene die in de Schriften ervaren zyn,

zo

zo vele voorbeelden voor handen hebben, dat deze dingen gene verdere uitbreiding behoeven.

VI. Dat de zonde hun geen nadeel toebrenge.

VI. Van de *schade* en het *nadeel*, die de zonde veroorzaakt, spreken zy dus. De zonde, wanneer zy *in hare nature* wordt beschouwd, is de wortel van alle boze vrugten, en hare bezolding is de dood, en gene zonde moet zo klein geagt worden, dat zy niet de eeuwige hellenstraffen zoude verdienen. Het is ook betamelyk, dat zy den gelovigen in die gedaante voorkome, zo dikwils als zy hen door hare versierde en leugenagtige liefkozingen tot het begaan van haar aanlokt: want dan is zy de allerverschrikkelykste zaak, als die onzen allerbeminnelyksten Here Jesus aan 't kruis heeft geklonken. Maar de zonden der gelovigen, wien God een verzoende Vader is, brengen hun geen *waar nadeel* toe, en zy hebben geen reden om daarvoor te vrezen. Want een waar nadeel is *ene eigentlyk gezegde straffe*, en een deel van de verdoemenisse, die Christus geheel van de zyne heeft weggenomen. De zelfde heeft de zonde, alle hare verschrikkelykheid dragende, gedood, en gemaakt, dat de gelovige van haar niets

meer

Digitized by Google

meer te vrezen hebben, dan van enen doden leeuw. Het welk zy betuigen geenzins te zeggen van de zonde, wanneer zy vleidt en verlokt; maar van de begane zonde, die het geweten der gelovigen drukt, en hen verzoekt om de vrye genade en liefde Gods, mitsgaders de algenoegzaamheid van Christus verdiensten, te verloochenen.

VII. Wanneer zy ontkennen, dat God *door enige*, hoewel zeer grote, *zonde van enen geregtvaerdigden worde beledigd*, zo willen zy dat wederom verstaan hebben ten opzigte van die allervolmaaktste verzoeninge, die Christus heeft te wege gebragt, en die den gelovigen wordt toe-erkend in de regtvaerdigmakinge. Want zy stellen het in dezer voegen in. God wordt niet beledigd zonder oorzake. Daar is gene oorzaak van belediginge behalven de zonde. Alle zonden der gelovigen, en al het regtvaerdig misnoegen Gods over dezelve, heeft Christus gedragen en weggenomen. En niet alleen een zeker deel van die belediginge, maar alle, ganschelyk alle. Derhalven blyft 'er gene over, die de gelovigen zoude drukken. Tot deze

VII. Noch dat God door enige van hunne misdaden beledigd worde.

Digitized by Google

deze zegt God, *Grimmigheid is by my niet.* Jes. XXVII: 4.

VIII. Dat de belydenis niet noodzakelyk zy ter verkryginge van de vergevinge.

VIII. Van de *belydenisse der zonden* gevoelen zy dit, dat dezelve regtvaerdig, betamelyk en noodzakelyk zy daar toe, op dat God verheerlykt worde, Jos. VII: 19. als de enige Heiland van elendige menschen; en opdat de noodzakelykheid, waardigheid, en kragt der verdiensten van Christus erkend worde. Doch ontkennen zy, dat de belydenis der zonden ene oorzaak zy, waardoor de vergeving worde bevorderd, of ook hare gewisheid. Die waarlyk gelovig is, heeft even zo veel grond om zyn gemoed over de vergevinge zyner zonden gerust te stellen voor de belydenisse, als daarna. De enige grond der verzekeringe is het woord der genade: *Ik, ik ben 't, die uwe zonden uitdelg om myn-ent willen.* De waarheid en kragt van dat woord, 't welk eens in de regtvaerdigmakinge is uitgesproken, is altoos durend. Het is de pligt des geloofs hetzelve aan te grypen, en zig toe te passen, om daarop te vertrouwen; niet op ene plegtige belydenis, als iets dat voorafvereischt wordt, hetzelve te verwag-

wagten. Want de belydenis zelve, zo zy niet uit het geloof van dit woord voortkomt, kan Gode niet aangenaam zyn.

IX. *Het gevoel van de zonden* tot ene heilige verootmoediging der ziele en opregte boetvaerdigheid, erkennen zy voor *ene pligt van ene gebrekkige godzaligheid:* maar zy willen staande houden, dat dezelve veel gemakkelyker en beter voortkome uit *het geloof* van de reeds *verkregene vergevinge*, als van elders. Want wanneer Christus zig aan ene zondige ziele vertoont met alle de aangenaame goedgunstigheden van zyne genade, en haar de vergeving van zo vele en zo grote misdaden uit eigene beweginge schenkt, zo zal zy wonder veel ligter en heiliger wegsmelten in overvloedige tranen van opregte boetvaerdigheid, dan wanneer zy te worstelen heeft met ongelove en vertwyfelinge.

IX. Gelyk als ook niet het gevoel van de zonde, of de verootmoediging der ziele.

X. Van de *dagelyksche smekingen om vergevinge der zonden* hebben zy deze dingen geleerd. De algemene vergeving der zonden is geschied in de regtvaerdigmakinge. Voor dezelve als reeds gedaan zynde moet men God danken. Maar de vergeving der zonden betekent

X. Of de dagelyksche gebeden.

som-

ſomtyds hare *openbaring aan het geweten*, in de gedurige ſchenkinge van nieuwe genade, in de lieffelykheden van de Goddelyke liefde, in de beſchouwinge van het licht zyns aanſchyns, en in de beſtralinge der ziele, welke geſchiedt door de ſtralen, die uit de zonne der geregtigheid uitſchieten, en genezing toebrengen. Deze dingen zyn waardig, dat men door dagelykſche gebeden daarom ſmeke. Zo nochtans, dat wy geloven, dat wy dezelve met alle geeſtelyke weldaden in Chriſtus bezitten; en dat wy ze uit zyne volheid, niet om onze gebeden, van God zullen ontvangen. Tot hiertoe heb ik het gevoelen der Broederen, met alle mogelyke getrouwheid, naauwkeurigheid, en duidelykheid, uitgelegd.

XI. HOOFDSTUK.

De beoordeeling van deze vreemd ſchynende dingen.

I. II. III. IV. V. VI. VII. *Het is waar, dat den gelovigen in de regtvaerdigmakinge*

Digitized by Google

kinge de uitſpraak gedaan wordt van de volkomene verzoeninge van alle zyne zonden, zonder uitzonderinge. VIII. *Calvinus aangebaald.* IX. *En Charnokus.* X. XI. XII. *De tegenwerpingen worden beantwoord.* XIII. *God ziet de zonden in de geregtvaerdigde niet tot verdoemenis: maar by zietze met een heilig misbagen,* XIV. *en toorn, wel niet van enen ſtrengen Regter, maar van enen moeilyk zynden Vader.* XV. *Job, Heman, enz. hebben in hunne klagten niet altyd de regte mate gehouden; maar zy hebben ook niet zonder reden geklaagd.* XVI. *De zonde doet groot nadeel, ook aan de geregtvaerdigde.* XVII. *Chamierus aangebaald.* XVIII. *En de droefheid, boetvaerdigheid, belydenis, en het gebed, zyn hun zeer noodzakelyk ter verkryginge van de vergevinge der nieuwe misdaden.* XIX. *Ja ook der oude, ſchoon voor dezen al vergeven.* XX. *De bewysredenen daartegen ingebragt worden tegengegaan.* XXI. *Men moet zig ontbouden van ſpreekmanieren, die aan laſteringen ligt onderbevig zyn.*

I. NU zy het my vergund myn gevoelen daar op te laten volgen: het welk, met agterlatinge van alle zeldzame woorden, uit den klaren bron der H. Schriften door ene aaneenſchakeling van zagte woorden zal voortvloeijen.

I. Het is waar, dat den geloviigen in de regtvaerdigmakinge de uit-

spraak gedaan wordt van de volkomene verzoeninge van alle zyne zonden, zonder uitzonderinge.

En wel voor eerst is het by alle Regtzinnige ene uitgemaakte zaak, het geen wy nu al enige malen tot enen grondslag gelegd hebben, dat onze Here Jesus Christus gantschelyk voor alle zonden der uitverkorenen aan de Goddelyke regtvaerdigheid volkomelyk hebbe voldaan: welke voor zo verre zy zelve ook toekomende waren, zo kwamen ook hunne zonden als toekomende zonder enig onderscheid Gode en Christus voor: en zo zyn zy, als Christus stierf, te gelyk op enen dag uitgedelgd; en aan den opstaanden Christus is een kwytbrief, tot een getuigenis van de volkomene betalinge, opentlyk en plegtiglyk gegeven.

II. II. Maar in de regtvaerdigmakinge wordt aan elken gelovigen, niet een deel, maar het gehele regt, dat van Christus is verkregen, toe-erkend: de gehele geregtigheid van Christus wordt toegerekend, tot ontlasting van alle verdoemenisse, en de zekere verwagting der eeuwige zaligheid. En by gevolg worden niet alleen de voorgaande zonden vergeven, onder die voorwaarde, dat, indien zy willen zalig worden, zy gene zonde voortaan zullen begaan, of, wanneer zy dezelve mogten hebben be-

Digitized by Google

begaan, wordt hun bevolen, dat zy om de nieuwe verzoening van die op nieuws begane zonden bekommerd zullen zyn: maar hun wordt ook aangekondigd de vergeving van alle zonden, die door de ene offerhande van Christus volmaakt verzoend zyn: terwyl 'er gene blyft, of blyven zal, die de verdoemenis over hen zoude brengen, en hen van het eeuwige leven beroven.

III. Immers dit is de belofte van het genade verbond; *Ik zal hunne ongeregtigheden genadig zyn, ende hunne zonden en hunne overtredingen zal ik geenzins meer gedenken.* Hebr. VIII: 12. Dit is het voorregt der gelovigen, dat zy in Christus hebben *de verlossing door zyn bloed,* [*namelyk*] *de vergeving der misdaden, naar den rykdom zyner genade.* Eph. I: 7. Niet van sommige alleen, maar van alle, zonder uitzonderinge. Want Christus heeft door zyn bloed *ene eeuwige verlossing te wege gebragt,* Hebr. IX: 12. dat is, wier verdienste en kragt blyft tot in eeuwigheid, en niet minder tot het toekomende zig uitstrekt, als omtrent de voorgaande geldt. III.

IV. Indien het anders was, zoude niemand uit de regtvaerdigmakinge ene IV.

bondige vertrooſting ſcheppen. Want wat baat het te weten, dat my alleen die zonden, die ik tot hiertoe heb begaan, vergeven zyn, terwyl ik op elk ogenblik zondige, en ene nieuwe ſchuld maak? Is het niet noodzakelyk, dat het gemoed even zeer beangſtigd moet blyven, het welk zig zelven bewuſt is, dat ene, en zelf de minſte zonde, die niet vergeven is, alleen in ſtaat is om hem uit den hemel uit te ſluiten?

V. V. Maar op wat voor enen grond wordt het gemoed van enen gelovigen van de vergevinge der voorgaande zonden verzekerd? Zekerlyk op genen anderen, dan dat dezelve op Chriſtus gelegd, van hem gedragen, en weggenomen zyn. Dit is niet alleen van de voorgaande zonden, maar ook van de toekomende even waaragtig: want gelyk ik zo even heb aangemerkt, met betrekkinge op ons, die nu leven, waren zy al te maal toekomende; wanneer Chriſtus voor dezelve heeft voldaan. Wat voor ene reden verbiedt derhalven, ja wat reden is 'er, die niet gebiedt; dat een gelovige gelove, dat hem de toekomende zonden niet meer tot verdoemenis zullen toegerekend worden, als de voor-

Digitized by Google

voorgaande; dewyl Christus dezelve niet minder dan deze met het zelfde bloed en dien zelfden dood heeft verzoend.

VI. Paulus drukt zig in dit stuk zeer klaar uit. Rom. VIII. *Daar is*, zegt hy, *gene*, zelf niet ene enige, *verdoemenis voor de gene die in Christus Jesus zyn.* Gantschelyk gene zonde, die hun de verdoemenis zoude te wege brengen. De gelovigen konnen, ook in het toekomende, op ene heilige wyze gerust zyn. *Want die zynen eigenen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft hem voor ons alle overgegeven, hoe zal hy ons ook met hem niet alle dingen schenken?* Wanneer hy zegt, *alle dingen*, zo zondert hy zekerlyk de vergeving der zonden, die wy dagelyks zullen begaan, niet uit. Want zo vervolgt hy: *Wie zal beschuldigingen inbrengen tegen de uitverkorene Gods? God is 't die regtvaerdig maakt*, van alle zonde vryspreekt. *Wie is 't die verdoemt? Christus is 't die gestorven is*, en in zyn sterven voor alle zonden volkomelyk heeft voldaan, het handschrift aan 't kruis gescheurd hebbende: *ja ook die opgewekt is*, ontvangen hebbende van den Vader enen kwytbrief van de volbragte VI.

voldoeninge: die hem niet alleen dient, opdat hy niet wederom voor 't gerigte kan geroepen worden, maar ook den schuldenaren, voor welke hy als Borge heeft voldaan: *die ook is aan de regter hand Gods*, alwaar hy niet hadt konnen komen, dan na dat hy *eerst de reinigmaking onzer zonden door zig zelven hadt te wege gebragt*, Hebr. I: 3. en nadat hy *met ene offerhande in eeuwigheid hadt volmdakt de gene die geheiligd worden*: Hebr. X: 12, 14. *die ook voor ons bidt*, uit kragt van het verdrag eischende, dat het regt, 't welk hy voor ons heeft verkregen, ook in 't geheel worde toegepast. *Wie zal ons scheiden van de liefde van Christus?* ons brengende in zulk ene misdaad, waardoor wy uit de liefde van Christus zouden uitvallen. Want daar kan gene andere reden bedagt worden, waardoor of een Mensch, of een Engel, of enig ander Schepsel, ons zoude konnen scheiden van de liefde van Christus, dan door tusschenkomste van de zonde.

VII. VII. Welke dingen zo zynde, zo is het ene stelling, die niet onder de vreemd schynende dingen te tellen is, maar ene klaarblykelyke waarheid behelst;

helst; dat den gelovigen in de regtvaerdigmakinge die uitspraak wordt gedaan, waardoor hy wordt verzekerd, dat voor alle zyne zonden, de voorgaande, tegenwoordige, toekomende, zonder onderscheid, zy voldaan: dat zy alle geheel en al door den dood van Christus zyn verzoend: dat 'er gene meer overgebleven is, het zy die al begaan is, of nog daarna zal begaan worden, die hem ooit ter verdoemenisse zoude konnen verstrekken. Ik kan my niet genoeg verwonderen, dat 'er een Fransch Godgeleerde van de zuivere lere gevonden is, die dit gevoelen, als van de bevattinge van onze Kerke afwykende, aan enige, veelligt weinige, Godgeleerden in Holland toeschryft, die ene van alle reden ontblote lust tot byzondere gevoelens ligtvaerdiglyk heeft bekropen.

VIII. Van welken haat hen ook zelf de enige CALVINUS zoude moeten vrymaken, wiens merkwaardige woorden dien aangaande te vinden zyn, in *de Onderw. in den Christelyken Godsd.* III. B. XI. hoofdst. §. 11. *Dewyl het door de ervarentheid ten overvloede bekend is, dat 'er in de regtvaerdige nog altyd overblyfselen der zonde overblyven, zo is het nodig, dat* VIII. Calvinus aangehaald.

zy geheel anders geregtvaerdigd worden, dan zy weder veranderd worden tot nieuwigheid des levens. Want dit twede begint God zo in zyne uitverkorene, en gaat daarin door den gehelen levensloop allengs, en somtyds langzaam, voort, dat zy altyd voor zynen regterstoel aan het oordeel des dods onderhevig zyn. Maar hy regtvaerdigt niet ten dele: maar zo dat zy vry, als met de zuiverheid van Christus bekleed zynde, in de hemelen verschynen. Want een zeker gedeelte der regtvaerdigheid zoude ook de gewetens niet te vrede stellen: tot dat vastgesteld zy, dat wy Gode behagen, dewyl wy zonder uitzonderinge regtvaerdige voor hem zyn. Waaruit volgt, dat de lere van de regtvaerdigmakinge daar verdraaid en geheel verwoest worde, waar in de gemoederen twyfeling wordt verwekt, het vertrouwen der zaligheid wordt bestormd, de vrye en onbevreesde aanroeping wordt belet: ja waar de ruste en kalmte met de geestelyke blydschap niet bevestigd wordt. Ziet het geen verder volgt: en het zal blyken, dat Calvinus byna de zelfde bewysredenen gebruikt, waarvan wy ons bedienen.

IX. En Charnokus.

IX. Het lust ons by Calvinus, uit oneindig vele andere, by te voegen

Char-

CHARNOKUS, enen nieuweren Godgeleerden in Engeland, die in de *overdenk. over Ps.* XXXII. in het *vervolg zyner Werken*, p. 107. alzo spreekt. *Christus is voor ons tot zonde geworden, opdat hy* ALLE ZONDE ZOUDE WEGNEMEN. *Want het zoude doch ene onvolmaakte voldoening geweest zyn, indien hy voldaan hadde voor de renten, en niet voor de hoofdsomme: of voor de hoofdsomme, en niet voor de renten. Daar is gantschelyk gene verdoemenis voor de gene die in Christus Jesus zyn. Daar blyft derhalven gene schuld, of oorzaak der verdoemenisse over. Anders zoude de uitdaging van Paulus, waardoor hy al wat in al het geschapene is, uitdaagt om beschuldiging in te brengen tegen de uitverkorene Gods, dwaas zyn, dat verre zy; indien maar de minste zonde, die niet vergeven was, overbleef: waarover ons beschuldigen konde, of Gods regtvaerdigheid, of de strengheid der wet, of de scherpheid des gewetens, of de boosheid van den Duivel zelven. Daar hy tot dien einde in de waereld is gekomen, opdat hy verbreken zoude de werken des Duivels, waardoor die hoze Geest zig enige magt over de menschen hadt verkregen; zo is 'er* ZELF NIET ENE MISDAAD

der gelovigen overgebleven, *voor welke zo niet voldaan zy, dat de Duivel uit dien hoofde zig enig gedeelte van regt over den gelovigen zoude konnen aanmatigen.* Die anders zeer vermaarde Autheur gaa nu nog henen, en schryve zulk een aangenomen en zuiver gevoelen, dat men zo veelvuldig in de Hervormde Schryvers van allerlei volken aantreft, zonder enige reden op de rekening van ene vreemde stelling.

X. De tegenwerpingen worden beantwoord.

X. Ik hoor iemand dus redeneeren, dat het tegen alle reden strydig en Gode onbetamelyk zy, dat hy die nog niet begane zonden door ene vervroegde vergeving zoude voorkomen: maar ik wilde wel, dat die zeer wyze Man my zeide, waarom het minder tegen de reden stryde, en Christus minder betamelyk zy, dat hy voor nog niet gemaakte schulden door ene voorkomende betaling zoude voldoen. Maar, zegt hy, geen Vader, geen Koning, geen Vorst, is ooit tot die ongerymdheid gekomen, dat hy, terwyl hy de voorgaande zonden vergeeft, ook de gene die in het toekomende zullen begaan worden, zoude vergeven. Ik wil dat niet ontkennen. Maar wie is zo blind in God-

Digitized by Google

Godgeleerde dingen, dat hy zulk ene baarblykelyke reden van onderscheid niet zie? Wanneer een Vader of Vorst ene misdaad vergeeft, zo doet hy dat uit enkele genade, zonder enige voldoeninge van enigen Borge, die de door alle de misdaden van dien misdadiger, het zy voorgaande, of toekomende, verdiende straffe lydt. Maar wanneer God den mensche, die in Christus gelooft, en alle zyne verdienste tot ene gewisse en volmaakte zaligheid zig toeeigent, de voorgaande zonden vergeeft, zo doet hy hem teffens weten, dat ook de toekomende niet tot verdoemenis zullen toegerekend worden: dewyl het een en het ander steunt op het losgeld, 't welk van Christus zo wel voor de toekomende, als voor de voorgaande zonden is betaald.

XI. Hy houdt aan: daar is gene vergeving der zonden, dan na de boetvaerdigheid: maar de boetvaerdigheid is *ene ter harten neming, die na de daad geschiedt*, μετάνοια, en *naberouw*, μεταμέλεια, die op de zonde volgen. Ik antwoord, dat voor deze algemene vergeving aller zonden, waarvan wy spreken, ook voorafgaat ene zekere algemene droefheid van enen gelovigen, beschaamdheid en vernedering, niet alleen met opzigt op de XI.

reeds

reeds begane misdaden, maar ook die zyne natuur aanklevende verkeerdheid, met welke hy ziet dat hy altoos te ſtrydenheeft, en waaruit hy voorziet, dat in 't aanſtaande nog vele zonden zullen voortſpruiten. Deze algemene droefheid beantwoordt in zekere mate aan die algemene regtvaerdigmaking.

XII. XII. Maar wanneer het gebeurt, dat een geregtvaerdigde zig wederom aan ene grote misdaad ſchuldig maakt, zo geloof ik, dat deze de ordening van Gods genade zy, dat hy die algemene uitſpraak tot de vergeving van deze byzondere zonde niet in 't byzonder toepaſſe, noch dezelve aan het aanklagend, verwytend, en overtuigend geweten bekend make, tot vertrooſting, blydſchap, en wedertoelating tot de Vaderlyke gemeenzaamheid, dan na een ernſtig in met de begane misdaad overeenkomſtig berouw. Waarvan ſtraks meer. Geleerdelyk en oordeelkundig heeft dit zelfde verſchilſtuk behandeld ANTONIUS STUKNEY; wel eer Koninglyk Hoogleraar der H. Godgeleerdheid op de Hoge Schole te Cambridge, in zyne *leſſen*, [*Prælectionibus*,] Vraagſt. XIII. p. 118. enz. Alwaar hy, gelyk wy ook

ook pogen, te gelyk voor de waarheid en den vrede zorgt, en toont, dat dit vraagstuk in verscheiden zin, of met ja, of met neen, beantwoord zoude konnen worden, de Regtzinnigheid aan beide kanten ongeschonden blyvende.

XIII. Maar ook dit mag niet ontkend worden, als 't welk met even zo vele woorden in de Schrift wordt gezegd, dat God de zonden in de geregtvaerdigde niet aanschouwe. Maar het moet wel verstaan worden. Hy beschouwtze zo niet, dat hy hen om harentwille zoude veroordeelen. Want in dien zin wordt hy gezegd de zonden te bedekken, agter den rug te werpen, in de diepte der zee te werpen, opdat zy nooit voor zyn aangezigte komen. Hier verdient hare plaats en lof de aardige aanmerking van CHARNOKUS *over Ps.* XXXII. in het *Vervolg zyner Werken.* bladz. 102. *Een schuldboek door wiens regelen ene schrap is doorgehaald, is in de vierschare van geen gezag. Die schrap is een bewys van den betaalden prys. Zulk ene schuld kan mogelyk gelezen worden, maar zy kan niet ingevorderd worden. Niets verhindert, dat God de zonden, die vergeven zullen worden, niet zoude lezen in het Boek*

XIII. God ziet de zonden in de geregtvaerdigde niet tot verdoemenis: maar hy zietze met een heilig mishagen.

van

van zyne alwetendheid: maar hy zalze nooit invorderen in de vierschare van zyne regtvaerdigheid. - - God vergeet de zonden niet geheel: want daar gaat niets uit zyne kennisse of geheugen verloren. Het niet gedenken der zonden is meer ene daad des willens, als des verstands. Dat vergeten is niet natuurlyk, maar wettisch. De daad is Gode niet onbekend; maar de straffe en de vreze voor de straffe neemt hy weg: afleggende de gedagtenis des toorns, niet der wetenschap. Hy gedenkt daaraan als een Vader, om te kastyden, niet als een Regter, om te veroordeelen. - - Hoewel de zonde niet toegerekend wordt, zo kleeft zy evenwel aan. Haar aanwezen wordt niet weggenomen, maar hare magt wordt van den throon geftoten. Zy wordt weggenomen, niet aangaande hare smette, maar hare schuld. Zeer wel: want God ziet zekerlyk de zonden der gelovigen: hy zietze aan als ene smette, waarmede de ziel wordt bevlekt, als vlekken, waardoor een schoon aangezigt wordt mismaakt, als bloed, waarmede het sierlyke kleed der heiligheid wordt bemorst, als melaatschheid, waarmede de gehele mensch wordt aangetast; het welk David beleedt, wanneer hy badt om met yzop gereinigd te worden. En hy

hy zietze met een groot misnoegen. Want hy is geen God, die lust heeft aan godloosheid; allerminst van de gene die zyne zyn.

XIV. Hy zietze ook met toorn en gramschap, niet van enen strengen Regter, en die gereed is om te veroordeelen, maar van enen heiligen en te onvreden zynden Vader. Zo is hy over Moses en Aaron toornig geweest, hoewel hy anders een vergevende God was; over Mirjam, als wanneer een Vader ene wederstrevende dogter smadelyk in 't aangezigt hadt gespogen; over de Kerke zyner uitverkorenen, die zig schikt om den toorn van haren hemelschen Vader met een lydzaam gemoed te dragen. Mich. VII: 9. En deze verontwaardiging gaat zelf somtyds zo verre, dat hy niet alleen zyn vriendelyk aangezigt van hun verbergt, van verre staat, hen niet hoort, als zy roepen, maar ook rookt tegen hunne gebeden, terwyl de hittigheden van zyne gramschap over hen henen gaan; ja dat hy ook vyandlyk met hun schynt te handelen, hen voor zyne vyanden houdt, bittere dingen tegen hen schryft, hunne voeten in den stok legt, en zig in derzelver wortelen drukt,

XIV. En toorn, wel niet van enen strengen Regter, maar van enen moeilyk zynden Vader.

Digitized by Google

drukt, dat de pylen des Almagtigen in hen worden geschoten, welker vurig venyn hunnen Geest uitdrinkt, en de verschrikkingen Gods zig tegen hen rusten als een in slagordening gesteld heirleger. Want alle deze gezegdens bestaan uit louter Schriftuurplaatsen. Ziet Jes. VIII: 17. Ps. X: 1. XXX: 8. XXII: 3. LXXXVIII: 16, 17. Job XIII: 24, 26, 27. VI: 4. Op ene fraaije wyze spreekt de wydberoemde STUKNEY, op de aangehaalde plaatse. *Niet tegenstaande die voorafgaande vergevinge, of regtvaerdigmakinge, maken de navolgende zonden ene byzondere schuld, die op zig zelven den eeuwigen toorn verdient, en die daarenboven zo overvloedig komt op den geregtvaerdigden, dat zy den vaderlyken toorn Gods over hem verwekt: en hem, schoon tot geen* KIND DES TOORNS, *doch tot* EEN KIND ONDER DEN TOORN *stelt.*

XV. Job, Heman, enz. hebben in hunne klagten niet altyd de regte mate gehouden;

XV. Ik ontken wel niet, dat Job, Heman, en andere Heilige Mannen, niet altyd de behoorlyke mate in hunne klagten hebben gehouden: evenwel zal my dit ook niemand loochenen, dat zy geenzins geheel gene reden tot zo grote klagten hebben gehad. Gewisselyk is hunne klagte gene wederspannigheid geweest.

weest. En hoewel het niet past alle gezegdens aan te doen, en dezelve aan de weegschale van de allerstiptste naauwkeurigheid te hangen, zo tonen zy alle doch, in welk een hooggaand misnoegen van hunnen hemelschen Vader de geregtvaerdigde zelve somtyds konnen geraken.

maar zy hebben ook niet zonder reden geklaagd.

XVI. Het is'er zo verre af, dat de zonden hun geen nadeel zouden toebrengen: dat zy veel meer, behalven dat zy de verlating Gods in alle opzigten, en de onterving verdienen; dadelyk den vrede des gewetens storen, de vrymoedigheid en de volle verzekerdheid des geloofs doen ophouden, de vreugde des heils wegnemen, den Geest der genade bedroeven, het geestelyk leven kwetsen, de heblykheid der Christelyke deugden, aangaande de gemakkelykheid en vaerdigheid in het volbrengen, veel verminderen, en aan de ziele somtyds een sterk verval van kragten toebrengen, dat het grondbeginsel des levens zelf zoude verstikken, ten ware, de schuld door Christus bloed weggenomen zynde, deszelfs levendigmakende Geest deze hare den dood toebrengende kragt genadiglyk afkeerde. Gelyk ik wel mag lyden, dat men

XVI. De zonde doet groot nadeel, ook aan de geregtvaerdigde.

Digitized by Google

inſcherpe, dat 'er gene zonden der geregtvaerdigde zyn, die iets konnen bybrengen tot hunne verdoemenis: zo wilde ik de zelfde met genen minderen ernſt vermaand hebben, dat de kragt der zonden zeer verderflyk zy, die zy zelve ook wel eens, wel niet tot den dood, maar tot ene ziekte, die naby den dood komt, en tot pynigingen, die den genen die uit het beenbreken voortkomen, gelyk zyn, zullen ondervinden.

XVII. Chamierus aangehaald.

XVII. Chamierus legt het gevoelen der Regtzinnige Kerke tegen de lasteringen van Bellarminus dus uit. *Panſtrat.* Tom. III. lib. XV. cap. 2. §. 12. *Wy zeggen, dat alle zonden ſchadelyk zyn, ook de gene die vergeven worden. Ja dat zy niet vergeven worden, indien zy niet ſchadelyk zyn. Zy veroorzaken wel niet, dat de zaligheid niet bereikt worde, gelyk de laſtering, de verloochening, en het overſpel niet hebben veroorzaakt, dat Paulus, Petrus, David, verdoemd wierden: dewyl de vergeving daar tuſſchen is gekomen. Maar dat zy niet nadeelig zyn, is onzinnig om te zeggen. Want daar is geen kwaad, dat niet ſchadelyk is: dewyl het geen kwaad zoude zyn, indien het niet ſcha-*

schadelyk was. Maar de zonde, ook die vergeven is, is kwaad: ja zoude niet eens vergeven worden, indien zy niet kwaad was. Derhalven is de zonde, ook die vergeven is, schadelyk. Dit heeft Paulus geweten. Die Paulus, die van de vergevinge zyner zonden verzekerd zynde, het geen de Papisten zelve toestemmen, en hy altans zelf belydt, (maar my is barmhartigheid geschied; zegt hy,) *nochtans uitriep.* Ik elendig mensch! wie zal my verlossen uit het lighaam dezes doods? *Heeft hy wel konnen elendig zyn, zo hem de zonde niet hadt geschaad?*

XVIII. Het kan ook waarlyk niet met de waarheid bestaan, dat de geregtvaerdigde gene droefheid, boetvaerdigheid, belydenis, en gebeden zouden van noden hebben, om de vergeving der zonden, die, gelyk Tertullianus zegt, dagelyksche aanvallen op ons doen, of ook van zwaardere misdaden, als zy begaan worden, te erlangen. Want hoewel ik hier boven gesteld heb, dat alle zonden in de regtvaerdigmakinge te gelyk vergeven worden: zo bevat doch die algemene vergeving in zig hare zekere meer byzondere tydgewrigten en trappen. Waartoe behoort, dat die algemene

XVIII. En de droefheid, boetvaerdigheid, belydenis, en het gebed, zyn hun zeer noodzakelyk ter verkryginge van de vergevinge der nieuwe misdaden.

Digitized by Google

uitſpraak op byzondere gevallen door den Geeſt Gods worde toegepaſt, zonder welke het gemoed, dat zig van ene nieuwe misdaad bewuſt is, vol van benaauwdheid is: dat de hemelſche Vader eens de ſtrenge tugtroede afwende; dat hy het misnoegen latende varen, den zondaar, die zyne zonde heeft beleden, tot enen gemeenzamen ommegang wederom toelate. Deze dingen zyn het, die overal in de heilige bladen de vergeving der zonden genoemd worden; waartoe men niet kan komen, dan door den weg van boetvaerdigheid, belydeniſſe, en dikwils herhaalde gebeden, gelyk de ganſche H. Schrift met de gedurige ondervindinge der gelovigen leert.

XIX. Ja ook der oude, ſchoon voor dezen al vergeven.

XIX. Ja daarop wilde ik ook dat men lette, dat godvrugtige menſchen, en die in de oeffeningen van hunne aandagt van ene byzondere beſtieringe des Geeſts geregeerd worden, niet alleen om de vergeving van hunne nog onlangs begane zonden geſmeekt hebben, maar ook de gedagtenis der aloude, van hunne eerſte jongheid aan, voor zig zelven en voor God door ene herhaalde belydenis vernieuwd hebben, op dat zy door de

Digitized by Google

de vernieuwde blyken van Gods gunste wederom in hun gemoed mogten gevoelen, dat de zonden, die zy al voor dezen vergeven te zyn, geloofd en ondervonden hebben, hun nu waarlyk vergeven zyn. Dit is zeer heerlyk van CALVINUS aangemerkt, in de *Onderwyzinge*. III. Boek, hoofdst. XX. §. 9. alwaar hy de woorden van David, waarmede hy begeert, dat God niet gedenke *der zonden zyner jongheid*, Ps. XXV: 6. aangehaald hebbende, dit laat volgen: *Alwaar wy ook zien, dat het niet genoeg is, dat wy op elken dag de rekening van onze op nieuws begane zonden opmaken, ten zy ons teffens wederom in de gedagten komen de gene, die al lange in vergetenheid konden schynen gebragt te zyn. Want ook die zelfde Profeet, elders ene zware misdaad beleden hebbende, gaat by die gelegentheid te rugge tot zyner moeder buik, waarin hy al met zonden besmet was: niet opdat hy de schuld door de verdorventheid der nature geringer make, maar opdat hy, de zonden van het gehele leven opstapelende, zo veel te eer enen verzoenelyken God moge vinden, hoe strenger hy is in zig zelven te veroordeelen.*

XX. Ik weet, dat 'er ene verootmoe- XX.

De bewysredenen daar tegen ingebragt worden tegengegaan.

diging en wegsmelting van de ziele in de zoetste tranen van boetvaerdigheid zy, die uit het gevoel van de Goddelyke liefde voortkomt. Maar ik weet ook, dat 'er ene zy, die voor het zelve voorafgaat. Ik weet, dat gene van deze onder de verdiende oorzaken of voorwaarden, of die door hare kragt de vergeving te wege brengen, te tellen zyn. Maar daarover is geen verschil; het is genoeg, dat zy van God in den mensche vooraf vereischt worden, doch niet zonder zyne genade, voor de schenkinge van de verdere genade. Ik weet, dat zy Gode niet konnen behagen, ten zy zy uit het geloof voortkomen. Maar dit weet ik ook, dat iets uit het geloof kan zyn, het welk niet is uit de verzekeringe, en het gevoel van de verkregene vergevinge. Die handelt ook uit den gelove, die gelovende, dat in de voldoeninge en verdiensten van Christus de volmaakte vergeving der zonden is, zig daarna toe begeeft, opdat hy ook voor zig tot zyne zaligheid verkryge, het geen hy uit het Evangelium geleerd heeft, dat allen gelovigen beloofd zy. Ik weet eindelyk, dat het welgegronde fondament onzer verzekeringe van de ver-

vergevinge der zonden zy het Evangelie-woord. Maar dit weet ik ook, dat ene ernstige boetvaerdigheid ons dient tot een vast bewys, dat het woord der genade tot ons behoort. Want dit weet niemand, dan die over zyne zonden berouw heeft.

XXI. Ik besluit dit hoofdstuk met enen hartelyken wensch, dat men die ysselyke gezegdens voortaan late varen, en dat het nooit uit den monde van enigen Hervormden Godgeleerden gehoord worde, tot schande en smaadheid van onzen allerheiligsten Godsdienst, dat de zonde den gelovigen geen nadeel of schade toebrenge, en dat een gelovige aanstonds na het begaan van de verschrikkelykste misdaden zo wel van de vergevinge verzekerd zy, als hy na de allernaauwkeurigste verootmoediging kan zyn.

XXI. Men moet zig onthouden van spreekmanieren, die aan lasteringen ligt onderhevig zyn.

Digitized by Google

XII. HOOFDSTUK.

Van het Genadeverbond.

I. *Twistvragen omtrent het Genade verbond.* II.--IX. *De weg tot enigheid wordt gezogt.* X. *Het gevoelen van Chamierus.*

I. Twistvragen omtrent het Genade verbond.

I. Aangaande HET VERBOND DER GENADE zie ik, dat deze dingen in verschil zyn. I. Of hetzelve alleen bestaa in dat eeuwig VERDRAG tusschen DEN VADER en DEN ZOON, als HET VOORSTELLEND HOOFD VAN ALLE UITVERKORENE, waarin de Zoon, naar den wille des Vaders, heeft op zig genomen, dat hy het geen Gods deugden betamelyk is, zoude doen, opdat de zaligheid op ene Gode betamelyke wyze tot de uitverkorene mogte komen: ofte of men daarenboven moete erkennen een zeker VERDRAG tusschen GOD en DE UITVERKORENE, van de wyze, op welke zy die door Christus verkregene zaligheid dadelyk deelagtig worden. II. Of

CHRI-

Digitized by Google

CHRISTUS ALLE VOORWAARDEN des genade verbonds alzo OP ZIG GENOMEN HEBBE, dat 'er gantschelyk GENE VOORWAARDE van DEN UITVERKORENEN ZONDAAR geeischt worde, of vereischt konne worden, die vervult moet worden door Gods genade uit kragt van Christus verdienste, voor de dadelyke bezittinge der zaligheid.

II. Ik vind hier zo veel, waarin de Broeders overeenstemmen, dat ik zoude hopen, dat 'er in de zake zelve, als 'er maar gene partyzugt, en hardnekkigheid om het geen eens gezegd is, te verdedigen, heerscht, geen groot verschil zoude overblyven. II. De weg tot enigheid wordt gezogt.

III. Daarin stemmen zy, zo ik my niet bedrieg, aan beide kanten overeen, dat zy erkennen dat wonderbare verdrag van Vader en Zoon aangaande de te wege brenging van de zaligheid der uitverkorenen, waarin de Zoon alle uitverkorene heeft voorgesteld, zullende al dat geen voor hun doen, het welk hun anders te doen stondt. III.

IV. Maar ook dit vertrouw ik, ligt te zullen verkrygen van zulke die de zaken naar billykheid beoordeelen, dat zy erkennen, dat 'er ene zeke- IV.

Digitized by Google

kere verbonds vereniging tusschen God en de uitverkorene zy, van de wyze om Gode te behagen en de zaligheid te verkrygen: offschoon zy mogelyk nog niet willen erkennen, dat men aan dezelve de benaming van een verbond der genade zoude moeten geven. Want zulk ene verbonds vereniging wordt zo dikwils en met zulke uitdrukkelyke woorden in de Schrift geleerd, dat dezelve niet schynt in twyfel getrokken te konnen worden. Zulk een verbond heeft God met Abraham en zyn zaad gemaakt, Gen. XVII: alwaar hy, vooraf betuigd hebbende, dat hy een God was, die tot alle zaligheid in alles genoegzaam was, vereischt, dat hy onophoudelyk voor zyn aangezigte wandele, en opregt zy. Wederom belooft hy, dat hy hem tot enen God zal zyn, en zynen zade na hem: maar hy eischt ook, dat hy zyn verbond houde, ter bevestiginge van welk verbond hy het teken der besnydenisse geeft, tot een zegel der geregtigheid des geloofs. Welke plegtige verbonds verenigingen van het Israëlitische volk met God worden ons niet dikwils verhaald? die ik wel niet ontken, dat Nationale zouden konnen genoemd worden: doch is het

'er

'er zo verre van daan, dat zy iets zouden behelst hebben, dat tegen den aart van het Genade verbond strydende is; dat zy in tegendeel het verbond der genade in zig begrepen en vooronderstelt hebben. Altans met opzigt op de uitverkorenen; van welke gezegd wordt Ps. L: 5. *Verzamelt my myne gunstgenoten, die een verbond met my gemaakt hebben met* [of *over*] *ene offerhande.* En Ps. CIII: 17, 18. *De goedertierenheid des Heren is aan de gene die zyn verbond houden.* Voeg daarby Jes. XXIV: 5. *Zy vernietigen 't eeuwig verbond.* En Jer. L: 5. *Zy zullen den Here toegevoegd worden met een eeuwig verbond, dat niet zal worden vergeten.* Vele andere dingen van die nature ga ik voorby: die het my tans niet lust sterk aan te dringen. Die alleen tragt ik nu in 't algemeen te bewyzen, dat 'er behalven dat eeuwig verbond, 't welk is tusschen den Vader en den Zoon, een zeker Verbond zy 't welk in den tyd tusschen God en de uitverkorene gemaakt wordt.

V. Dit is ook ene uitgemaakte zaak: V.
dat de ware en eigentlyk zo genoemde voorwaarde van het genade verbond, waardoor hetzelve voornamentlyk onder-

derſcheiden wordt van het verbond der werken, deze zy; dat alle geregtigheid, waarin het regt tot het leven enig en alleen gegrond is, van den Middelaar en Borge des Verbonds worde volbragt. Waaruit volgt, dat als deze geregtigheid des Borgen is toegelaten, van de uitverkorene gene eigentlyk zo genoemde voorwaarde konne vereiſcht worden, waardoor zy zig de ontlaſting van de ſtraffe, of het regt tot het leven, zouden verkrygen.

VI. VI. Maar ook dit zullen alle toeſtemmen, dat de Apoſtel het verbond der genade meer dan eens met den naam van een teſtament benoeme. Maar het teſtament is het onveranderlyke raadbeſluit van God, dat van gene voorwaarde af hangt: het welk, daar hetzelve alle zyne vaſtigheid van den dood des teſtamentmakers heeft, niet kan af hanglyk gemaakt worden van enige voorwaarde, die door den menſch zal vervuld worden: voornamentlyk dewyl God in het zelfde teſtament niet minder voor het geloof en de heiligheid der erfgenamen, dan voor de erffeniſſe der zaligheid zelve, heeft gezorgd. Waarvan daan het komt, dat het formulier des verbonds altemets uit

uit enkele beloften beſtaat. Jer. XXXI: 33. en XXXII: 38, 39, 40.

VII. Daarover is ook geen verſchil, dat die zelfde dingen, die in zeker opzigt van ſommige voorwaarden genoemd worden, in een ander opzigt tot de Verbonds goederen behoren. Want God belooft ook in dat zelfde verbond, de bekeering en het geloof zelf, en het beginſel des nieuwen levens, den voortgang en onafgebrokene geduurzaamheid, niet minder dan deszelfs zalige voltooijing: gelyk uit de even aangehaalde voorzeggingen van Jeremias blykt. VII.

VIII. En dit is ook zeker, dat God dit zo op ene wyze en heilige wyze geſchikt heeft, dat niemand tot de zaligheid zoude komen, dan door den weg des geloofs en der heiligmakinge, en dat hy in die orde zyne beloften heeft geſchaard, dat niemand een volgend en volmaakter goed zoude te beurte vallen, dan die de voorgaande beloften al magtig was geworden. Want het kan niet geſchieden, dat iemand Gode zonder gelove zoude behagen, dat hy zonder heiligmakinge God zoude zien. VIII.

IX. Eindelyk kan niet ontkend worden, dat de Schrift het formulier van IX.

het

het genadeverbond ergens onder voorwaardelyke uitdrukkingen voorstelle: Rom. X: 8, 9. *Dit is het woorddes geloofs, 't welk wy prediken*: [*Namelyk*] INDIEN GY MET DEN MONDE ZULT BELYDEN DEN HERE JESUS, ENDE MET UW HARTE GELOVEN, DAT HEM GOD UIT DE DODEN OPGEWEKT HEEFT, ZO ZULT GY ZALIG WORDEN. Joh. XIII: 17. *Indien gy deze dingen weet, zalig zyt gy zo gy dezelve doet.* Wederom Joh. XIV: 23. *Zo iemand my lief heeft, die zal myn woord bewaren: ende myn Vader zal hem lief hebben, ende wy zullen tot hem komen, ende zullen woning by hem maken.* En zo elders dikwils. En in dezen zin moet men ene zekere voorwaarde in 't genade verbond toelaten; voor zo verre zy betekent ene pligt, die naar den wille Gods, van den mensche, overeenkomstig met den aart van dit verbond te betragten is, eer men tot de bezitting van de volmaakte gelukzaligheid geraakt. Indien men, gelyk ik hoop, in alle deze dingen overeenstemt: zo bid ik u, Broeders, wat is 'er dan nog, waarover gy in dit stuk zoudt twisten?

X. X. Het behaagt my, in plaatse van ene

ene toegift, hierby te voegen het gevoelen van den Voortreflyken CHAMIERUS over dit verschilstuk, waarvan de Geleerden mogen oordeelen. Deze dan tegen Bellarminus zintwistende, *Panstrat.* Tom. III. lib. XV. cap. 3. leert, dat het ware en gewisse onderscheid tusschen de wet der werken en des geloofs zy de voorwaarde der werken en des geloofs. Dat is, dat de wet der werken de zaligheid aanbiedt onder de voorwaarde der volbrenginge der wet. Maar dat de wet des geloofs dezelve aanbiedt alleen onder de voorwaarde van in Christus te geloven. Opdat hy evenwel niets onuitgelegd mogte overlaten, zo merkt hy aan, dat de voorwaarden in de verdragen van twederlei soorten zyn; waarvan men enige voorgaande, andere volgende zoude mogen noemen. Voorgaande noemt hy de gene, die oorzaak geven tot het verdrag, naar het formulier, *ik geef*, *opdat gy geeft*. Als, wanneer iemand voor zeker geld enen akker verkoopt. Maar de volgende worden by de voorgaande gevoegd, als uit dezelve voortvloeijende: die wel by de partyen wederzyds zyn, maar alleen ene van beide verbinden:

Het gevoelen van Chamierus.

zo

zo dat de andere om dezelve niets meer gehouden zy te doen. Als wanneer iemand op een weggeſchonken of verkogt landgoed legt ene jaarlykſche uitkeering van geld, 't welk aan de armen zal uitgedeeld worden. Maar zodanige voorwaarden plegen, wanneer zy niet vervuld worden, het verdrag te vernietigen: en evenwel het verdrag niet uit te maken. Ja indien het niet al ene volledige en volmaakte verkoping was, zo was 'er gene jaarlykſche betaling van geld. Dit onderſcheid paſt die zeer Geleerde Godgeleerde dus op het tegenwoordig ſtuk toe: De wet der werken vereiſcht de vervulling der wet als ene voorgaande voorwaarde, zonder welke niet alleen geen enig menſch aan het eeuwige leven deel heeft, maar ook zelf geen regt. Maar in dien zelfden zin der voorwaarde laat de wet des geloofs de werken niet toe; maar alleen in den anderen: namentlyk, dat uit kragt van het reeds met opzigt op het geloof geſchonken leven de werken noodzakelyk zyn, zodat, die gene werken doet, uitvalle van alle regt, dat hy hadt, of veel meer ſcheen te hebben, om de uitwendige roeping, offſchoon de werken anders gene oor-

zaak

Digitized by Google

zaak des geſchonkenen levens zyn. Dus verre CHAMIERUS. Vergelyk STUKNEY *Godgeleerde Leſſen.* p. 233.

XIII. HOOFDSTUK.

Vreemd ſchynende ſtellingen van de nuttigheid der Heiligheid.

I. *Vyf vreemd ſchynende ſtellingen.* II. *Die naar den klank der woorden ſchrikkelyk zyn.* III. *Maar die verzagt moeten worden naar de mening van hare Autheuren, en door ene bekwamere verklaring.* IV. *In welken zin gezegd worde, dat de goede werken niets bybrengen tot de genieting der zaligheid, en ook geen weg zyn tot het Koningryk.* V. *Dat het ongeoorloft zy iets te doen met dat oogwit om onze zaligheid te bevorderen.* VI. *Dat 'er niets goeds door goed te doen verkregen worde, niets kwaads worde vermyd.* VII. *Dat ene werkzame heiligheid niet zy een genoegzaam kenteken van den ſtaat der genade.* VIII. *Dat de beſte werken der gelovigen niets dan vuiligheid en drek zyn.*

Digitized by Google

I. Vyf vreemd schynende stellingen.

I. Aangaande DE NUTTIGHEID DER HEILIGHEID en DER GOEDE WERKEN bevind ik, dat over deze dingen gezintwist worde: Of met regt gezegd worde: I. Dat de goede werken ons NIETS baten tot *de genieting der zaligheid*, zodat schoon men erkent, dat zy niet zyn *ene oorzaak van te heerschen*, zy ook niet eens voor EN EN WEG TOT HET KONINGRYK konnen gehouden worden: dat wy al het goede dat wy doen, NIET VOOR ONS doen, maar VOOR CHRISTUS: dat 'er niets te doen zy, OPDAT WY LEVEN, maar DEWYL WY LEVEN. II. Dat het *verboden* zy, iets goed te doen met dat doelwit, DAT WY ZULKS DOENDE ONZE ZALIGHEID ZOUDEN BEVORDEREN. III. Dat 'er gene pligt der deugd of der heiligheid zy, offschoon dezelve met de grootste volmaaktheid, die hier mogelyk is, volbragt zy, waardoor wy OOK MAAR HET ALLERMINSTE GOED zouden GEWINNEN, of in dit, of in het toekomende leven. Want dat door dit te doen geen enig *kwaad* of ongemak worde *vermyd*, noch de vrede des gewetens, of de blydschap door den Heiligen

ligen Geeſt, noch het vertrouwen van de vergevinge der zonden, of de vertrooſting, die daar uit ontſtaat, op deze wyze konnen bevorderd worden. IV. Dat de oeffening der heiligheid en der goede werken niet eens voor een *bekwaam* en GENOEGZAAM KENTEKEN en bewys, dat wy zyn in den ſtaat der genade, en de gewiſſe verwagtinge der heerlykheid, te houden zy. V. Dat de opregte HEILIGHEID DER GELOVIGEN zelve, die voortkomt van den Geeſt der genade, in hare oeffeninge, VUILIGHEID en DREK voor God zy; en dat by gevolg de gene, die met zo vele naerſtigheid, als hy kan aanwenden, de heiligheid najaagt, Gode NIET AANGENAMER, noch bevalliger zy, als WANNEER HYZE VERWAARLOOSDE, of aan ondeugden zig overgaf.

II. Die naar den klank der woorden ſchrikkelyk zyn.

II. Deze dingen zyn waarlyk door den klank der woorden zelven zo ongewoon: en worden zo min uit den monde van enen Chriſtenmenſch verwagt, veel min uit den monde van zulk enen die den naam heeft van enen Leraar der Evangeliſche heiligheid, en die de godzaligheid des levens belydt en oeffent, dat

het niet anders kan zyn, of zy moeten by de toehoorders schrik verwekken, en het gemoed met sterke vooroordeelen tegen den Leraar en de lere vervullen. Maar men moet dit ook belyden, dat die schrik niet weinig zal verminderd worden, wanneer wy dien Geleerden Man zelven, en die op zyne zyde zyn, hunne gedagten breedvoeriger zullen horen verklaren. Het welk zekerlyk tot beslissing van deze twistvrage en dit verschilstuk zeer nodig is. Laat ons dit derhalven nu doen.

III. Maar die verzagt moeten worden naar de mening van hare Autheuren, en door eene bekwamere verkläring.

III. In 't algemeen leren zy, dat de heiligheid en goede werken zo weinig van de zaligheid konnen gescheiden worden; dat zy veel meer een deel der zaligheid zyn, van Christus voor ons verkregen. Want wy zyn geschapen in Christus tot goede werken. Zy voegen daarby, dat de oogmerken van de goede werken zeer voortreflyk zyn: namentlyk de openbaring van onze gehoorzaamheid en onderwerpinge; de bevordering van de heerlykheid van Gods genade, daarin dat wy anderen pogen nuttig te zyn; de stigting van onzen naasten; onze toebrenging tot Christus Jesus, die beloofd heeft, dat hy in hun zal gevonden worden.

Digitized by Google

den. Daarenboven leren zy, dat zy in alle die ſtellingen dat enige doelwit hebben, dat de ere van de genadige regtvaerdigmakinge voor God en Chriſtus ongeſchonden blyve, en dat aan onze werken, hoedanige zy ook zyn, gene kragt om te regtvaerdigen toegeſchreven worde.

IV. Deze algemene aanmerkingen hebbende laten voorafgaan, leggen zy elke byzondere ſtelling byna op deze wyze uit. I. Daar is geen gelovige onder den Hemel, wien vergund wordt in het hemelſche huis op te klimmen, eer dat hy den raad Gods in zyn geſlagte hebbe gediend; niemand gelooft in Chriſtus, en neemt hem door het geloof aan, die niet na de aanneming van Chriſtus geſchapen zy in Chriſtus tot goede werken, opdat hy in dezelve wandele. Ondertuſſchen is Chriſtus de enige weg tot het leven, de oeffening der heiligheid is ene noodzakelyke bezigheid en werkzaamheid der gener die op dezen weg wandelen. Voorts doen wy niets goeds voor ons zelven, daar Chriſtus al wat tot de zaligheid wordt vereiſcht, overvloedig voor ons volbragt heeft; welk *een voor alle geſtorven* is,

IV. In welken zin gezegd worde, dat de goede werken niets bybrengen tot de genieting der zaligheid, en ook geen weg zyn tot het koningryk.

Digitized by Google

opdat de gene die leven, niet meer zig zelven zouden leven, maar dien, die voor hun gestorven ende opgewekt is. 2 Cor. V: 15. Het formulier des Wet verbonds is, doe dit, en gy zult leven. Maar de lere der genade is; Christus heeft u levendig gemaakt, daarom zo leef dan in het leven des Zoons Gods, en bewys hetzelve door ene heilige werkzaamheid.

V. Dat het ongeoorloft zy iets te doen met dat oogwit om onze zaligheid te bevorderen.

V. II. God heeft ons gezegend met alle geestelyke zegeninge, in de hemelen, in Christus: en men kan nergens ene gewissere zekerheid der zaligheid vinden dan in Christus: die ons dezelve volkomelyk uitgewerkt heeft gegeven. Wanneer wy ze derhalven zelve voor ons begeeren uit te werken, wat doen wy dan anders als gedaan werk, arbeidende te vergeefs? Daarenboven zo is de edelmoedige geest van het ware Christendom verre van de laagheid van enen huurling: en hy redeneert zo niet: ik zal my met vlyt aan de oeffeninge van de goede werken overgeven, opdat ik enen eeuwigen loon voor my gewinne; maar veel meer op deze wyze, de snoeren zyn my in lieflyke plaatsen gevallen, ene schone erffenis is my geworden,

het goede ende de weldadigheid zullen my navolgen alle de dagen myns levens; en dewyl Christus zo wel voor my gezorgd heeft, zo zal ik, met zulk enen overvloed vergenoegd zynde, en niets verder door myne werken zoekende, hem met myn lighaam en met myne ziele verheerlyken, en ik zal myn geslagte ter ere van zyne genade dienen.

VI. III. Onze pligten, ook de beste en voortreflykste, hebben uit zig zelven gene kragt om ons enig goed toe te brengen: alle kragt hangt van de zegeninge Gods in Christus af. Dat wy met onze gebeden en andere Godsdienstige oeffeningen niets kwaads konnen afweren, moet daarom ingescherpt worden, opdat wy niet, gelyk doorgaans pleegt te geschieden, aan dezelve enige kragt om God met ons te verzoenen, welke alleen in de voldoeninge van Christus gelegen is, toeschryven. Wat vermogen eindelyk onze werken tot den vrede des gewetens, en de blydschap in Christus? die, wanneer men op hunne onvolmaaktheid, en de smette, waarmede zy bevlekt worden, agt geeft, niets anders dan oorlog verkondigen: het bloed van Christus alleen verkondigt vrede, die

VI. Dat 'er niets goeds door goed te doen verkregen worde, niets kwaads worde vermyd.

die men elders te vergeefs zal zoeken. Hy zelf is onze vrede.

VII. Dat ene werkzame heiligheid niet zy een genoegzaam kenteken van den staat der genade.

VII. IV. De bewyzen, waaruit het blykt, dat wy in Christus zyn, worden van vele geloofd de voornaamste deze te zyn: ene algemene gehoorzaamheid, de opregtheid des harten, en de liefde jegens de Broeders. Maar doch hoewel deze dingen in hare soort, en binnen haren omtrek, tot deze zaak van ene zeer grote nuttigheid zyn, zo kan doch, dewyl zy door het vleesch zyn kragteloos gemaakt, ene ziel naauwlyks daaraan tot ene vaste gerustheid genoeg hebben. Want daar is niemand, of hy zal, als hy maar op zig zelven agt geeft, ligt gewaar worden, dat alle deze dingen aan zo grote gebreken onderhevig zyn, dat een over zyne zaligheid bekommerd gemoed zig zeer bezwaarlyk in deze kentekenen te onderscheiden zal voldoen. Eerst moet de Geest des Heren zyne genade aan onzen Geest openbaren, en ons het geloof schenken, waardoor wy dat getuigenis van Gods Geest aannemen, opdatwy met dat getuigenis vergenoegd zynde, het gemoed gerust stelen, eer enige pligt der heiligheid zulk ene grote zaak klaarblykelyk kan maken.

ken. Maar nadat het getuigenis van Gods Geest door het geloof aangenomen het gemoed in gerustheid gesteld heeft, dan geven de gaven des Geests te gelyk met des Heren Geest en het harte des gelovigen getuigenis.

VIII. V. Wanneer Paulus Phil. III: 8. getuigt, dat hy alles voor schade en drek agtte, om de uitnemendheid der kennisse van Jesus Christus, en opdat hy Christus mogte gewinnen, zo sluit hy met deze woorden, wat de regtvaerdigmaking voor God betreft, alle werken uit, zo wel de gene die voor het geloof voorafgaan, als die daarop volgen, gelyk van BEZA zeer fraai is aangemerkt. Tot opheldering van welke zake het nuttig is deze navolgende dingen aan te merken. 1. De genade gaven des heiligmakenden Geests vloeijen zeer klaar en rein uit haren bronader voort. 2. Maar wanneer zy door de buizen van onze met zonden besmette harten vloeijen, zo worden zy door derzelver vuiligheid verontreinigd. 3. En daarvan daan komt het, dat onze beste pligten en oeffeningen bezoedeld zyn. 4. En by gevolg voor onze geregtigheid voor den regterstoel Gods niet konnen gehou-

VIII. Dat de beste werken der gelovigen niets dan vuiligheid en drek zyn.

Digitized by Google

den worden. 5. Daarom hebben wy gene reden om van wegen onze behoorlyk volbragte pligten te roemen, of ons om derzelver wille Gode aan te pryzen; maar veel meer om, met beschaamdheid bedekt zynde, ootmoediglyk om vergevinge te smeken. 6. Al wat van ons voortkomt, vergeleken met de reinste heiligheid van God, met opzigt op de aanklevende onvolmaaktheid, die uit de vermenginge van de zonde, die in ons woont, ontstaat, maakt, dat die van ons volbragte pligten, als zy op zig zelven beschouwd worden, niets dan drek zyn. 7. Nochtans wordt door het geloof in Christus alle die vuiligheid onzer zonden afgewasschen door Christus, die dezelve, door zyn bloed alleen gereinigd, Gode voorstelt, en maakt, dat zy hem aangenaam en welbehagelyk zyn: het welk hy niet doet, ten zy wy van ons zelven en onze eigene geregtigheid geheel afgezien hebben, en die alle voor schade en drek hebben geagt. 8. Eindelyk daar wy zelve, en de geestelyke offerhanden, die wy Gode toebrengen, Gode niet aangenaam zyn dan door Jesus Christus, 1 Petr. II: 5. zo is het niet geoorloft zulk ene grote verbeel-

beelding van onze heiligheid, hoe groot zy ook zy, te hebben, dat wy om derzelver wille, op zig zelven beschouwd, en afgezonderd van Christus, Gode zouden willen behagen.

XIV. HOOFDSTUK.

De lere der H. Schrift van de nuttigheid der heiligheid.

I. *Met zulke yssselyke gezegdens beraadt men den Godsdienst niet wel.* II. *In de zake zelve schynt 'er iets goed te keuren, en andere dingen af te keuren te zyn.* III. *De Schrift leert, dat 'er iets te doen zy, opdat wy zalig worden.* IV. *Dat de heiligheid zy een weg des levens.* V. *Dat het niet met malkanderen stryde, dat wy Christus leven, en teffens voor ons eigen best zorgen.* VI. *Dat wy het goede moeten doen, dewyl wy leven, en opdat wy leven.* VII. *Dat het goed en heilig zy, dat wy ook op onze zaligheid in de benaerstiginge van goede werken zien.* VIII. *Als maar die liefde tot ons zelven behoorlyk aan de liefde tot God ondergeschikt is.* IX. *Dat de Godzaligheid tot alle dingen nuttig is.* X. *Dat door haar de dreigen-*

de

de rampen worden vermyd, en de vrede des gewetens, en de blydschap bevorderd. XI. *Averegts schynen sommige te ontkennen, dat de beiligmaking zy een bewys van de regtvaerdigmakinge.* XII. *De Geest Gods getuigt wel, dat wy Gods kinderen zyn.* XIII. *Maar te gelyk met onzen Geest; welken hy opwekt om te zien de genade gaven, die in ons zyn.* XIV. *Uit de bewustheid van onze Christelyke deugden ontstaat de verzekerdheid van de verkiezinge.* XV. *Uit dezelve wordt bewezen, of iemand in het geloof en in Christus zy.* XVI. XVII. *De grondstellingen zelve van de gene die anders gevoelende zyn, leiden daarbenen.* XVIII. *De vergelyking der verzekerdheid, die uit het getuigenis van Gods Geest is, met de gene die uit de beschouwinge van de kentekenen der genade ontstaat.* XIX. *De beiligheid der gelovigen, hoewel zy onvolmaakt is, behaagt Gode om Christus wille.* XX. *Ja ook voor zo verre zy ene ware beiligheid is, om haar zelve wille.* XXI. *Weshalven iemand, hoe beiliger hy is, Gode zo veel te aangenamer is. Charnokus aangehaald.*

I. Met zulke yselyke gezegdens beraadt men den

I. Op deze wyze byna drukken Geleerde Mannen hunne gedagten uit, die, wanneer het verschrikkelyk momaangezigt van zeer harde spreekmanieren is weggenomen, zig in ene ge-

geheel andere gedaante vertonen. Ik kan my in der daad niet genoeg verwonderen, om wat reden het den Geleerden Mannen heeft behaagd hunne woorden alzo in te rigten, dat zy niets anders dan ſtenen ſchynen te ſpreken; welker opgehoopte hardigheid byna allen den genen dieze horen, de herſenen vermorſelen. Op deze wyze hebben zy niet alleen voor hunne eigene agting, maar ook voor den ganſchen Hervormden Godsdienſt zeer ſlegt gezorgd; die op ene zeer onvoorzigtige wyze, en zonder enige waarſchynelyke reden, aan de ſpotternyen en laſteringen der vyanden is bloot geſteld. Nog onlangs heeft de vermaarde Janſeniſtiſche Patriarch ARNALDUS de lere der Gereformeerde Kerke zoeken gehaat te maken, als of die ene vyandin was van de Godzaligheid en goede werken, opdat hy het namentlyk niet op enigerlei wyze met Calvinus mogte ſchynen te houden. Derhalven heeft hy tot een voorwendſel gebruikt enige alleronſchuldigſte ſpreekmanieren van de onze, die hy door de alleronregtvaerdigſte uitlegging tot iets anders, dan het behoort, verdraaid heeft. Wat zoude hy niet gedaan hebben,

Godsdienſt niet wel.

Digitized by Google

ben, indien deze allerzeldzaamste gezegdens, en die dezen gelyk zyn, hem bekend waren geweest; en indien hy derzelver uitvinders als Leraars der Hervormde Kerke gekend hadde? En ik vrees waarlyk, of hy dat wel niet gedaan hebbe, ten minsten voor een gedeelte. Ziet Jurieu *regtvaerdiging der zedekunde*. III. B. 2de hoofdst. Wat is dat voor ene boze zaak, met opzet zo te spreken, dat men haast ene breedvoerige verklaring by eenvoudige en opregte toehoorders nodig hebbe, en ene verdediging by min gunstige en argwanende? Daar de duidelykheid de voornaamste deugd van ene redekavelinge is. Wat heeft u dan tegengehouden, dat gy niet aanstonds van den beginne af met klare woorden hebt gezegd, het geen gy kondet hopen, dat zig zelven aanstonds aan de gewetens van godvrugtige menschen zoude aanpryzen? Maar dit zy genoeg gezegd van de hardigheid der spreekmanieren.

II. In de zake zelve schynt 'er iets goed te keuren, en

II. In de zake zelve is 'er iets, dat ik zoude goedkeuren, en iets, dat ik zoude afkeuren. Ik keur in waarheid goed het oogmerk van deze gansche lere; die daarop doelt, dat de menschen van de ver-

verbeeldinge van alle eigene geregtigheid worden afgetrokken, en in de oefeninge van ene edelmoedige godvrugt, die uit de zuivere fonteine der Goddelyke liefde voortvloeit, worden onderwezen. Maar ik keur zo wel niet goed, dat zy alle vrugt en nuttigheid, die zo dikwils in de Schrift aan de goede werken wordt toegeschreven, altans voor een groot gedeelte, denzelven schynt te ontnemen. Men moet zo voor de genadige regtvaerdigmakinge zorge dragen, dat daardoor aan de weldaad der heiligmakinge geen afbreuk geschiede. En gelyk die woorden van Gods Geest, die van gene spreken, naar alle kragt der woorden uit te leggen zyn, opdat de verdiensten van Christus niet enigzins gekrenkt worden; zo moeten de gene die van deze handelen niet door gezogte uitleggingen verzwakt worden. Men hadde een onderscheid moeten maken tusschen het regt tot het leven, en de bezitting des levens. Dat eerste moet alzo aan Christus gehoorzaamheid toegé-eigend worden, dat alle waardigheid onzer heiligheid geheel uitgesloten worde. Maar tot dit laatste brengen onze werken zekerlyk, of liever die din-

andere dingen af te keuren te zyn.

Digitized by Google

dingen, die de Geest van Christus in ons en door ons werkt, iets by. En hier is wederom die al te grote strengheid om te zintwisten verschillende van de zagtmoedigheid en goedertierenheid der H. Schriften. Het welk ik by de stukken en naar de ordening zal tonen.

III. De Schrift leert, dat 'er iets te doen zy, opdat wy zalig worden.

III. 1. De Schrift leert, dat de mensch iets moe te doen, opdat hy tot de genieting der zaligheid, die door Christus verkregen is, gerake. Christus zegt; *werkt om de spyze die blyft tot in 't eeuwige leven*; het welk hy wel daarna van het geloof verklaart, doch zo dat hy het geloof aldaar duidelyk stelt onder de werken: want daar wordt niet van de regtvaerdigmakinge gehandeld. Joh. VI: 27, 29. En Paulus zegt uitdrukkelyk: *Werkt uws zelfs zaligheid met vreze en bevinge.* Phil. II: 12. En wederom: *Zo dan, myne geliefde Broeders, zyt standvastig, onbeweeglyk, altyd overvloedig zynde in 't werk des Heren, als die weet, dat uw arbeid niet ydel is in den Here.* 1 Cor. XV: 58.

IV. Dat de heiligheid zy een weg des levens.

IV. Het volgt ook niet, dat, dewyl Christus de weg des levens is, de betragting der Christelyke heiligheid geen weg des levens zoude zyn. Christus

ſtus is de weg des levens, dewyl hy ons het regt tot het leven heeft verkregen. De betragting der Chriſtelyke heiligheid is een weg des levens, dewyl men daardoor tot de bezitting van het door Chriſtus verkregene regt wordt gebragt. Want deze wordt meer dan honderd maal door den naam van enen *weg* betekend: dan wordt zy *een weg des Heren*, dan een *weg der geregtigheid*, een *goede weg*, een *weg des vredes*, ja, opdat 'er niets aan ontbreke, een *weg des levens* en *der zaligheid* genoemd. Spreuk. VI: 23. *Het gebod is ene lampe, ende de wet is een licht: ende de beſtraffingen der tugt zyn de weg des levens.* En X: 17. *Het pad tot het leven is des genen, die de tugt bewaart.* XV: 24. *De weg des levens is den verſtandigen naar boven.* Pſ. L: 23. *Wie zynen weg wel aanſtelt, dien zal ik Gods heil doen zien.* En wat verſtaat Chriſtus zelf anders door dien naauwen weg, die tot het leven leidt, Matth. VII: 14. dan de naauwkeurige betragting van den Chriſtelyken Godsdienſt? die een *weg der zaligheid* wordt genoemd. Hand. XVI: 17.

V. Het is wel zeker, dat een Chriſten waarlyk Chriſtus leeft, dat is, ter V. Dat het niet met

malkanderen stryde, dat wy Christus leven, en teffens voor ons eigen best zorgen.

ere van Christus: maar daaruit volgt niet, dat hy niets tot zyn eigen voordeel doe. Het is niet strydig tegen de pligt van enen heiligen mensche, dat hy *lust hebbe tot het leven, en dagen lief hebbe om het goede te zien.* Ps. XXXIV: 13. En niet kwaad heeft Eliphas de Themaniter geraden. Job XXII: 21. *Gewen u doch aan hem, ende heb vrede: daardoor zal u het goede overkomen.* En het is ook niet ongeoorloft in de gedagten vooraf te begrypen, hoe goed het my zal zyn, als ik Christus leef. *Maar my aangaande, het is my goed naby God te wezen.* Ps. LXXIII: 28.

VI. Dat wy het goede moeten doen, dewyl wy leven, en opdat wy leven.

VI. Eindelyk strydt niets daartegen, dat wy uit dien hoofde iets doen, omdat wy leven, en tot dien einde, opdat wy leven. Niemand waarlyk eet, of hy leeft, maar de zelfde eet, opdat hy leve. Wy konnen en moeten heiligly leven, dewyl wy door den Geest Gods zyn levendig gemaakt: maar men moet ook heiligly leven, opdat dat leven in ons onderhouden en vermeerderd worde, en eindelyk met een onophoudelyk en eeuwig leven eindige. Wel zeide eertyds Moses. Deut. XXX: 19, 20. *Ik neem heden tegens u lieden tot getuigen*

den

den hemel ende de aarde; het leven ende den dood heb ik u voorgesteld, den zegen ende den vloek: kiest dan het leven, OPDAT GY LEEFT; *Liefhebbende den Here uwen God, zyner stemme gehoorzaam zynde, ende hem aanhangende: want hy is uw leven.* Deut. VIII: 1. *Gy zultze waarnemen om te doen,* OPDAT GY LEEFT. En XXX: 6. *Ende de Here uw God zal uw hart besnyden, om den Here uwen God lief te hebben,* OPDAT GY LEEFT. Welke redevoeringen waarlyk gene Wettische, maar Evangelische zyn.

VII. Dat het goed en heilig zy, dat wy ook op onze zaligheid in de benaerstiginge van goede werken zien.

VII. II. Gewisselyk is de laagheid van huurlingen voor de edelmoedige kinderen Gods onbetamelyk: maar de hemelsche Vader verbiedt hun ook niet, dat zy in de betragtinge der heiligheid enigzins mede op hun eigen voordeel zouden zien. Hy laat niet alleen toe, maar hy wil ook, dat wy *met volharden* IN GOED DOEN, *heerlykheid, ende eere, ende onverderflykheid* ZOEKEN; en den genen die dat doen, *zal hy* VERGELDEN *het eenwige leven.* Rom. II: 6, 7. En hoewel hy wil, dat men hem boven alles zal lief hebben, zo gebiedt hy egter niet, dat ulle onze liefde zal

uitgesloten zyn. Want wy zyn ook niet verpligt tot de liefde des naasten, als wy niet tot de liefde jegens ons zelven verpligt zyn. Het is ook behoorlyk, dat door deze eigenliefde de beyvering der heiligheid in ons worde ontvonkt. Want waarop zien doch alle die beloften, waarmede God zyne bevelen by ons heeft aangedrongen, dan dat wy door de begeerte naar dezelve aangespoord hem met meer blymoedigheid zouden gehoorzaam zyn? De beloofde goederen niet beminnen, is de goedheid van den belovenden God veragten. Door derzelver begeerte niet aangemoedigd te worden tot de godzaligheid, is dezelve tot iets anders misbruiken, dan waartoe zy van God zyn voorgesteld. David zelf beleedt, dat de geboden Gods ook daarom allerbegeerlykst waren voor goud, en wel veel fyn goud, en zoeter dan honing en honigzeem, dewyl *in 't houden van die is groten loon.* Ps. XIX: 11, 12. En het geloof van Moses wordt daarom geprezen, dat *hy zag op de vergelding des loons.* Hebr. XI: 26. Ja van alle, die tot God willen komen, wordt dat geloof vereischt, waardoor zy *geloven,*

dat

Digitized by Google

dat hy een beloner is der gener die hem zoeken. vs. 6.

VIII. Maar hier moet ook onze eigenliefde uit de liefde Gods haren oorsprong hebben, daaraan ondergeschikt zyn, en tot dezelve wedergebragt worden. Het is niet geoorloft God te beminnen om onzent wille, zo dat wy ons zelven als het doelwit zouden beschouwen, God als een middel, door wiens genot wy gelukzalig worden. Maar dewyl wy een eigendom van God zyn, welken men voor alle andere dingen moet beminnen, zo zyn wy daarom ook verpligt ons zelven te beminnen met dat opzigt op God. Ons goed moeten wy daarom zoeken, opdat wy daarin de lieflykheid des Heren smaken, en het eigendom van God daardoor vermeerderd worde. Zo wordt eindelyk onze eigenliefde in die zee van de Goddelyke liefde verslonden. Welke dingen, die al elders van my zyn aangemerkt, de zaak zelve genoodzaakt heeft te herhalen.

VIII. Als maar die liefde tot ons zelven behoorlyk aan de liefde tot God ondergeschikt is.

IX. III. En dit is ook niet overeenstemmende met de bestendige lere der H. Schrift, dat wy uit de wel waargenomene pligten gene ware nuttigheid trek-

IX. Dat de Godzaligheid tot alle dingen nuttig is.

trekken, en dat 'er door gebeden, vasten, en boetvaerdigheid, geen kwaad worde afgewend; noch dat de vrede des gewetens en de blydschap des gemoeds door de oeffening der deugd worde bevorderd. Dit strydt gewisselyk tegen de lere van Moses. Deut. VI: 18. *Gy zult doen, dat regt is, opdat het u welgaa.* Voeg daarby V: 39. VI: 3. *Die regtvaerdigheid ende weldadigheid najaagt, zal 't leven, regtvaerdigheid, ende ere vinden,* zegt Salomo, Spreuk. XXI: 21. En Paulus leert ons, dat *de Godzaligheid een groot gewin is*, en dat dezelve *tot alle dingen nuttig is, als die de belofte heeft van het tegenwoordige en toekomende leven:* en dat de dingen, die *eerlyk* zyn, ook te gelyk zyn *goed en den menschen nuttig.* 1 Tim. VI: 6. IV: 8. Tit. III: 9.

X. Dat door haar de dreigende rampen worden vermyd, en de vrede des gewetens, en de blydschap bevorderd.

X. Dat door de boetvaerdigheid dreigende rampen vermyd worden, leert God, Jer. XVIII: 7, 8. En de redevoering van Zephanias is uitnemende, Zeph. II: 3. *Zoekt den Here, alle gy zagtmoedige des lands, die zyn regt werken: zoekt geregtigheid, zoekt zagtmoedigheid, misschien zult gy verborgen worden in den dag des toorns des Heren.* Voorts staat by Jesajas, XXXII: 17. dat *het werk*

der

der geregtigheid zal vrede zyn; ende de werking der geregtigheid zal zyn gerustheid en zekerheid tot in eeuwigheid. De zelfde leert c. I: 16, 17, 18. dat zo wie *aflaten van kwaad te doen, en leren goed doen, derzelver zonden, hoewel zy waren als scharlaken, zouden wit worden, als sneeuw; hoewel zy rood waren, als karmoizyn, zouden worden als witte wolle.* Insgelyks, dat wanneer iemand *de Sabbathen des Heren* behoorlyk zoude *waargenomen hebben*, dezelve *zig in den Here zoude verlustigen.* c. LVIII: 13, 14. Welke dingen wanneer wy der H. Schrift, dieze alle getuigt, geloven, zo geloven wy niet, dat de betragting der deugd, of des Godsdiensts, zo iets verdiene, of dat de kragt van die pligten zo groot zy, dat zy op zig zelven, de Goddelyke zegening ter zyde gesteld zynde, het goede voortbrengen, en het kwade afweeren konnen. Maar wy geloven, dat de goedheid van onzen hemelschen Vader zo groot zy, dat hy de opregte pogingen van zyne kinderen, die hem tragten te behagen, om Christus wille, mildadiglyk vergelde. *Want God is niet onregtvaerdig, dat hy uw werk zoude vergeten, ende den arbeid der liefde, welken gy aan*

Digitized by Google

zynen naam bewezen hebt. Hebr. VI: 10.

XI. Averegts schynen sommige te ontkennen, dat de heiligmaking zy een bewys van de regtvaerdigmakinge.

XI. IV. Van de kentekenen der genade zal ik met veel meer moeite zeggen, wat in verschil is, dan wat volgens de H. Schriften moet gesteld worden. Want somtyds schynt ontkend te worden, dat enige inklevende eigenschappen zyn bekwame bewyzen van de regtvaerdigmakinge. *Uwe vertroosting*, zegt iemand, *hange niet af van uwe personeele heiligmakinge, dewyl daaruit geen zekere en bestendige troost kan voortvloeijen.* Wederom: *Uit de uitwerkingen der heiligmakinge komt voort, dat de mensch in zyn gemoed over de regtvaerdigmakinge twiste: waarom gene uitwerking der heiligmakinge aan de ziele hare regtvaerdigmaking kan tonen. De ziel, die hare regtvaerdigmaking aangrypt in Christus, kent dezelve niet alleen, maar leeft ook door dezelve, en geniet hare lieflyke vrugten, vrede, blydschap, versterking, zonder enige heiligmakinge op zig zelven.* Opdat evenwel niemand daaruit opmake, dat de heiligmaking gantschelyk van de regtvaerdigmakinge konne afgescheiden worden, zo wordt aanstonds daarby gevoegd: *Gelykerwyze wy onze regtvaerdigmaking niet moeten opmaken uit enig ge-*

wrogte

wrogte der heiligmakinge; zo is ook die aangryping der regtvaerdigmakinge niet van God, die den mensch aftrekt van de middelen en voorschriften der heiligmakinge: want het is onbetamelyk niet heiliglyk te wandelen naar het woord Gods. Maar somtyds schynt het erkend te worden, dat de heiligmaking en hare gewrogten zyn in hunne soorte uitmuntende kentekenen van de regtvaerdigmakinge; maar niet genoeg overtuigende zonder het getuigenis van Gods Geest. Wie zal zulke verwarde dingen ontwikkelen?

XII. Hoe veel te klaarder is hier wederom de eenvoudigheid der H. Schrift? Dezelve wyst twederlei wegen aan, waardoor iemand tot ene gewisse kennis van zynen staat kan geraken: de een hangt alleen van de verlichtinge der Goddelyke genade, en het vrymagtig getuigenis van den Heiligen Geest aan onzen Geest gegeven, af; maar de ander is overgelaten aan onzen vlyt. Wat zy voor een getuigenis des Geests begrypen, en hoedanig een zy in hun gemoed ondervinden, weet God, en zy zelve. Ik zoude niet willen ontkennen, dat 'er ene zekere inwendige aandoening zy, en die door gene menschelyke taal

XII. De Geest Gods getuigt wel, dat wy Gods kinderen zyn.

Digitized by Google

kan verklaard worden, die de beminde Gods door ene verborgene overtuiging des gewetens van hunne regtvaerdigmakinge en aanneminge tot kinderen verzekere.

XIII. Maar te gelyk met onzen Geest; welken hy opwekt om te zien de genade gaven, die in ons zyn.

XIII. Dewyl evenwel de gewone bedeeling van de genadige Goddelyke voorzienigheid, die allen uitverkorenen gemeen is, moet onderscheiden worden van die buitengewone openbaringen des Geests, die den Profeten zyn eigen geweest; en vermits het getuigenis des Geests, waarvan wy nu handelen, niet zo zeer in woorden, als wel in daden bestaat; zo is het gelooflyk, dat de Heilige Geest zo doorgaans in de gemoederen der gelovigen werkt, dat hy hunnen Geest, die anders traag is, tot ene naerstige opmerking op die eigenschappen, die in de ziele zyn, en het geen in haar, en van haar gedaan wordt, opwekke, de ogen der ziele met een hemelsch licht bestrale, opdat zy niet door dingen, die meer schyn dan grond hebben, bedrogen worden, en dat zy die dingen niet voorby zien, die God in de Schrift geleerd heeft bewyzen van zyne genade te zyn. Want zo getuigt de Geest Gods, dat hy te gelyk getuige

met

met onzen Geest, denzelven opwekkende om een waar getuigenis te geven, en zyn getuigenis bevestigende, en het geweten van deszelfs waarheid overtuigende. *Myn geweten my mede getuigenis gevende door den Heiligen Geest.* Rom. IX: 1. En zo is zelf het getuigenis van Gods Geest niet eens geheel afgescheiden van de opmerkinge der kentekenen der genade. Doch daar komt niet zelden by, dat de Geest Gods zyne uitverkorene met die liefkozingen van ene allerweldadigste liefde omhelze, dat zy, terwyl zy die geestelyke en onuitsprekelyke lieflykheden genieten, die aan het aardsche klevende zielen noch begrypen, noch smaken, niet minder van hunne verkiezinge en regtvaerdigmakinge overtuigd zyn, dan wanneer zy hunne namen in Gods handen zelf gegraveerd zagen.

XIV. Uit de bewustheid van onze Christelyke deugden ontstaat de verzekerdheid van de verkiezinge.

XIV. Maar daarenboven is het een deel van onzen pligt, dat wy *ons benaerstigen onze roeping en verkiezing vast te maken*: 2 Petr. I: 10. dat is, vlyt aanwenden, om door baarblykelyke kentekenen van die liefde Gods jegens ons overtuigd te zyn. Maar op wat wyze zullen wy dat bereiken? Wanneer wy *alle*

 De lere der H. Schrift alle naerstigheid toebrengende, voegen by het geloof deugd, ende by de deugd kennis, enz. Want zo deze dingen by ons zyn, ende in ons overvloedig zyn, zullen zy ons niet ledig noch onvrugtbaar laten in de kennisse onzes Heren Jesus Christus. Want by welken deze dingen niet zyn, die is blind, van verre niet ziende, hebbende vergeten de reiniging zyner vorige zonden. vs. 5-9. Derhalven ontstaat de verzekerdheid van hunne verkiezinge en roepinge in de godvrugtige uit de bewustheid van hunne Christelyke deugden: en deze deugden zyn, (gelyk BERNARDUS fraai daarvan spreekt, in zyn boek *van de genade en den vryen wille,*) *enige kwekeryen van hope, aanprikkelingen van liefde, kentekenen van de verborgene voorverordineeringe, voortekenen van de toekomende gelukzaligheid.*

XV. Uit dezelve wordt bewezen, of iemand in het geloof en in Christus zy.

XV. Paulus gebiedt ook, dat een iegelyk *zig zelven onderzoeke en beproeve, of hy in het geloof zy, en of Jesus Christus in hem zy?* 2 Cor. XIII: 5. Tot welke beproeving, omze behoorlyk te verrigten, nodig is, dat wy eerst uit het woord Gods bondig onderwezen worden; welke zyn de kentekenen van den staat der genade; daarna dat wy in ons

Digitized by Google

ons geweten een naerſtig onderzoek aanſtellen, of deze dingen by ons gevonden worden. Als wy Gods woord om raad vragen, zo zullen wy haaſt overal gewaar worden, dat de erfgenamen der tegenwoordige genade en toekomende heerlykheid beſchreven worden van hunne hoedanigheden en deugden, en der zelver oeffeninge. Ziet Pſ. XV. en XXIV. en Matth. V. Ja daar zyn plaatſen, op welke ons uitdrukkelyk geleerd wordt, dat onze ſtaat daaruit moete onderſcheiden worden. 1 Joh. III: 14. *Wy weten, dat wy overgegaan zyn uit den dood in het leven, dewyl wy de broeders lief hebben.* Wederom vs. 19. *Ende hieraan kennen wy, dat wy uit de waarheid zyn, ende wy zullen onze harten verzekeren voor hem.* Dit klinkt zekerlyk gantſch anders, en is regtdraads tegengeſteld tegen die ſtellingen, die wy onlangs gehoord hebben.

XVI. Het is ook te verwonderen, daar Geleerde Mannen belyden, dat de heiligmaking zy een gevolg en gewrogte van de regtvaerdigmakinge, en wel zulk een gewrogte, dat ten minſten van de bewuſtheid der regtvaerdigmakinge onafſcheidelyk is, waarom zy ontkennen,

XVI. De grondſtellingen zelve van de gene die anders gevoelende zyn, leiden daarhenen-

nen, dat dezelve zy een gewis kenteken van de regtvaerdigmakinge. Kan dan de oorzaak niet gekend worden uit de eigene gewrogten? Kan uit de ene van twe weldaden, die van malkanderen onafscheidelyk zyn, de andere niet bewezen worden?

XVII. XVII. De Broeders ontkennen niet, dat niemand bewustheid van zyne regtvaerdigmakinge konne hebben, dan uit den gelove en door het geloof. Maar op wat wyze weet een iegelyk, dat hy het geloof heeft? Uit de klaarblykelykheid der zake, zeggen zy. Want daar de ziel zig zelven harer daden onmiddelyk bewust is, zo weet zy, of zy het getuigenis van Gods Geest hoort, of zy hetzelve aanneemt, en gelovende antwoordt: want het geloof is een weêrgalm, en als ene zekere weder te rugge kaatsing van de Goddelyke stemme, die de ziel aanspreekt. Het lust my niet, dit tegen te spreken. Maar laatze eens de oorzaak aanwyzen, waarom de ziel minder bewustheid van hare aandoeninge dan van hare toestemminge zoude hebben. Hoe komt het, dat ik niet zo ligt zoude erkennen, dat ik dikwils aan God met een zeker vermaak gedenke,

zyne

zyne gemeenzame mededeeling vurig begeere en verlange, en daarover uit zy, om de dingen, die hem aangenaam zyn, te doen, en eindelyk met smerten zy aangedaan, wanneer ik van het rigtsnoer des pligts ben afgeweken: dan dat ik zoude erkennen, dat de verborgene aanspraak Gods tot myne ziel waarlyk ene aanspraak Gods zy, en dat myne ziel dezelve door de toestemming des geloofs beantwoorde. Waaruit ik besluit, dat de heiligmaking en hare uitwerking geenzins te veragten zyn, wanneer daarover gehandeld wordt, hoe de ziel van hare regtvaerdigmakinge zal verzekerd worden.

XVIII. Het zal ook niet ongevoeglyk zyn, die verzekering, die uit het getuigenis van Gods Geest is, te vergelyken met de gene die uit de beschouwinge van de kentekenen der genade ontstaat. Wanneer het getuigenis van den Heiligen Geest op zig zelven wordt beschouwd, en erkend wordt te zyn het getuigenis van den Geest zelven, zo kan 'er waarlyk niets gewiffer, niets geloofwaardiger bedagt worden. Dit heeft CHRYSOSTOMUS zeer heerlyk uitgebreid, *in de XIVde Leerreden over den brief*

XVIII. De vergelyking der verzekerdheid, die uit het getuigenis van Gods Geest is, met de gene die uit de beschouwinge van de kentekenen der genade ontstaat.

Digitized by Google

brief aan de Rom. zeggende: *Dit woord wordt niet alleen gebruikt van de gave, maar ook van den gever dier gave, den Troofter. Maar wanneer de Geeft getuigt; wat voor twyfelagtigheid blyft 'er dan nog over? Want indien een menfch, of een Engel, of een Aartsengel, of ene diergelyke kragt dit beloofde, zo was het gevoeglyk, dat fommige twyfelden. Maar wanneer het hoogfte Opperwezen, en dat deze gave heeft gefchonken, ook door die dingen, om welke hy ons heeft bevolen te bidden, ons getuigt, wie zal dan nog aan de waardigheid twyfelen?* Ik twyfel ook niet, of dat getuigenis des Geefts, als hy tegenwoordig is, zal met zulk enen helderen glans van het hemelfche licht in de harten der gelovigen fchynen, dat zy volkomelyk overtuigd worden, dat God het is, die fpreekt. Maar ik begeer te weten van Godvrugtige menfchen, op wat wyze zy dat getuigenis in zig gewaar worden, of by wyze van ene gedurig aanhoudende daad; of zulk ene, die wel by wylen ophoudt, maar zeer dikwils herhaald wordt; ofte of het hun fpaarzamer, en na lange tuffchenpozingen en verloop van tyden gebeurt zulk ene allerzoetfte aanfpraak te genieten.

In-

Indien zy altoos, of menigwerven met zulk ene aangename gemeenzame onderhandelinge begunstigd worden; zo hebben zy reden om Gode uitnemende dankzeggingen te doen. En daar kan gene reden opgegeven worden, waarom andere hun deze ongewone gelukzaligheid zouden misgonnen. Maar dat zy ook niet door een ligtvaerdig oordeel het geslagte van Gods kinderen verongelyken, die zo gelukkig niet mogen zyn; dat zy van zulk een veelvuldig, ik laat staan gedurig, getuigenis des Geests zouden roemen: en welker geloof doorgaans niet is een wêergalm, of weder te rugge kaatsing van die inwendige aansprake aangaande de vergevinge hunner zonden, maar ene toestemming, die aan het Evangelium, zo als het van Christus en de Apostelen is verkondigd, en door de inblazing van den Heiligen Geest is beschreven, gegeven wordt. Maar laat ons eens stellen, dat het lange geleden zy, dat een gelovige zulk ene zoete aanspraak des Geests hebbe genoten; blyft dan derzelver gedagtenis in de ziele zo diep ingedrukt, dat zy na ene lange wyl der ziele altyd met de zelfde klaarheid van haar licht voor

ngen zy, en dat niet somtyds redenen om te twyfelen ontstaan, of zy niet mogelyk door hare verbeelding zig zelven hebbe bedrogen, en voor ene ingevinge des Geests hebbe aangenomen, het geen niets anders dan ene speling van ene bedrogene ziele was? My is dit waarlyk in de zorge voor de zielen, die ik nu al over de veertig jaren heb gedragen, niet zelden voorgekomen, diergelyke twyfelingen van zodanige te horen, van welke ik gene reden hadt een kwaad vermoeden te hebben. Doch daar de heblykheden van de Christelyke deugden altoos blyvende zyn; hoewel niet altyd in de zelfde mate werkzaam; en daar niet hare altoos gelyke levendigheid, maar de opregtheid, een kenteken van de genade is; daar het eindelyk den mensche niet zeer moeilyk is onderscheidenlyk te kennen, hoe hy jegens God gezind zy; en uit wat voor een grondbeginsel, en met wat voor een voornemen, hy in den dienst Gods en de oeffeninge der deugd verkeere: zo heb ik doorgaans ondervonden, dat 'er ene meer bondige en aanhoudende gemistheid geboren worde uit de geduurige bemoeijinge van een goed gewisten

te

te bewaren, dan uit een duister geheugen van de aansprake Gods tot de ziele, die in de Christenen van onzen leeftyd niet veelvuldig pleegt te wezen. Zalig zyn de gene die met Paulus mogen zeggen: *Onze roem is deze: [namentlyk] het getuigenis van ons geweten, dat wy in eenvoudigheid ende opregtheid Gods, niet in vleeschelyke wysheid, maar in de genade Gods, in de waereld verkeerd hebben.* 2 Cor. I: 12.

XIX. De heiligheid der gelovigen, hoewel zy onvolmaakt is, behaagt Gode om Christus wille.

XIX. V. Van de schoonheid der Christelyke deugden, en derzelver welbehagelykheid voor des Heren aangezigte, oordeel ik zo. Dat niemand in dit leven zulk ene alzins naar het ware rigtsnoer geschikte heiligheid, te beurte valle, die niet hare onvolmaaktheden hebbe, om welke zy, indien God met ons naar de strengheid der wet en het uiterste regt wilde handelen, voor verwerpelyk zoude konnen gehouden worden. Waarom dezelve ook onze geregtigheid voor God, met opzigt op de regtvaerdigmaking, in generlei maniere kan zyn. En indien iemand dezelve tot dien einde Gode zoude willen opdringen, zo zoude zy hem in der daad schade en drek worden. En hier verschil-

len de Broeders in de zake zelve niet. Want ik zie, dat aan beide kanten geleerd worde, *dat ook de beste Christenen onder deze verpligtinge zyn, dat zy afzien van alle genade, die zy bezitten, al het goede, dat zy doen, als of het ook maar het allerminst zoude toebrengen tot de verzoening der misdaden, of de verkryging van het regt tot het leven: ja dat veroordeeld worden de gene die ontkennen, dat onze allervoortreflykste gehoorzaamheid naar de strengheid der wet den vloek verdiene, en de vergeving nodig hebbe: of die verzuimen hunnen toehoorderen in te scherpen, dat wy van alle die dingen moeten afzien, die in ons zelven worden gevonden, opdat wy dezelve niet op enigerlei wyze voor ene oorzake der verzoeninge of vergevinge der zonden houden.* Maar wanneer de persoon des gelovigen door die door het geloof aangegrepene geregtigheid van Christus Gode is aangenaam gemaakt, dan zyn zyne deugden, die hy door de heiligmakende genade heeft verkregen, en de oeffening der deugden, die uit de zelfde genade voortvloeit, Gode ook aangenaam, en het gebrekkige, dat denzelven van het onze aankleeft, wordt door de volmaakte geregtigheid

en

Digitized by Google

en heiligheid van Christus bedekt.

XX. Daar ondertusschen die heiligheid, waartoe wy van den Vader verordineerd zyn, die Christus ons met zyn bloed heeft verdiend, en die ons wordt ingestort door de kragt des Heiligen Geests, in waarheid heiligheid is, en het beeld Gods, naar het welk wy veranderd worden, zelf; zo kan het niet anders zyn, of zy moet, ook met opzigt op haar zelve, dewyl zy heiligheid is, en voor zo verre zy heiligheid is, Gode behagen. En op deze wyze zyn de Christelyke deugden gene vuiligheid en drek; maar *de schoonheid van de koninglyke bruid*, en *het sieraad*, waarmede zy *geheel verheerlykt is inwendig*. Ps. XLV: 12, 14. *De heiligheid is den huize des Heren sierlyk tot in lengte van dagen.* Ps. XCIII: 5.

XX. Ja ook voor zo verre zy ene ware heiligheid is, om haar zelve wille.

XXI. En nadien het niet geschieden kan, dat God zig zelven niet zoude beminnen, zo verlustigt hy zig ook in het geen hem gelykvormig is; en hoe meer hy van zyn beeld in ene iegelyke zake aantreft, zo veel te meer heeft hy ook in dezelve een welbehagen. Fraai spreekt daarvan CHARNOK *van Gods Heiligheid.* bladz. 509. *Zo heilig is God,*

XXI. Weshalven iemand, hoe heiliger hy is, Gode zo veel te aangenamer is. Charnok aangehaald.

Digitized by Google

God, dat hy niet kan nalaten de heiligheid in andere te beminnen. Uit kragt van zyne nature kan hy niet anders als beminnen het geen met zyne nature overeenstemt, en waarin hy een schoon beeld van zyne wysheid en zuiverheid gewaar wordt. Het kan niet geschieden, dat hy zig in zyns zelfs beeld niet zoude verlustigen. Hy zoude niet van nature heilig zyn, indien hy zig niet verlustigde in de heiligheid, in alle naturen. Hy zoude zyne eigene natuur verloochenen, indien hy niet beminde al het geen, waarin enig uitgedrukt beeld van zyne nature is. ZELF ZO, DAT INDIEN 'ER IN DE DUIVELEN ZELVE ENIGE DAAD VAN GEREGTIGHEID ZOUDE KONNEN PLAATS HEBBEN, GOD DOOR ZYNE HEILIGHEID ZOUDE BEWOGEN WORDEN OM DEZELVE IN DIE BOZE EN AFVALLIGE GEESTEN TE BEMINNEN. Waaruit volgt, dat de gene die zig naerstiglyk in de Christelyke heiligheid oeffenen, hem zo aangenaam zyn, als de gene die hunne begeerlykheden opvolgen, hem hatelyk zyn. Hoe het ook anderen mag voorkomen, ik twyfel niet, of die *eergierigheid* der Christenen,

Digitized by Google

hen, waardoor zy de een den anderen in de bevlytiginge der Godzaligheid tragten voorby te streven, is edelmoedig en loflyk, dat, *gelyk zy door het Evangelium geleerd zyn, hoe men moet wandelen en Gode behagen, zy daarin meer overvloedig worden.* 1 Thess. IV: 1. *Daarom zyn wy ook zeer begeerig, (eergierig,) het zy inwonende, het zy uitwonende, om hem welbehagelyk te zyn.* 2 Cor. V: 9.

XV. HOOFDSTUK.

Op wat wyze, en in welke ordeninge de prediking der Wet met de prediking des Evangeliums zy t'zamen te voegen?

I. II. *De Wet en het Evangelium komen of in ene naauwere, of in ene ruimere betekenisse voor.* III. *De Wet kan beschouwd worden, of als een rigtsnoer der pligt.* IV. *Of als ene voorwaarde des Verbonds; zo wel der werken.* V. *Als des genen dat 'er is tusschen den Vader en*

Digitized by Google

den Zoon. VI. *Niet zo wel des genen dat 'er is tusschen God en de uitverkorene.* VII. *In verscheide opzigten wordtze nochtans tot het verbond der genade gebragt.* VIII. *Het Evangelium heeft in ene ruimere betekenisse ook hare wet* IX. *Maar in de naauwste betekenisse opgevat zynde bestaat het uit louter beloften.* X. *Onder de Huisboudinge des Evangeliums moet men ook de Wet met hare gebruiken, die zy heeft, verkondigen.* XI. *Maar ook het Evangelium met allen rykdom zyner genade.* XII. *Beide in den hoogsten top der volmaaktheid.* XIII. *Om de ordening heboeft men zig zo veel niet te bemoeijen, daar zy beide moeten verkondigd worden.* XVI. *Het begin van het nieuwe leven is uit de verkondiginge van het Evangelium.* XV. *Maar in den voortgang heeft dan eens de Wet, dan eens het Evangelium, de eerste, of twede plaats in.*

I. De Wet en het Evangelium komen of in ene naauwere, of in ene ruimemere betekenisse voor.

I. Eindelyk wordt gevraagd, op wat wyze, en in welke orde, de prediking der Wet zy t'zamen te voegen met de predikinge des Evangeliums? T'er bepalinge van welke vrage men vooraf moet weten, wat door DE WET, wat door HET EVANGELIUM verstaan worde. *De Wet* betekent hier dat deel van Gods woord, het welk uit geboden en verboden bestaat, met de be-

Digitized by Google

belofte van de beloninge, die gegeven zoude worden aan zodanige, die gehoorzaam zyn, en de bedreiginge van de ſtraffe, die over de ongehoorzame zoude komen. *Het Evangelium* betekent de lere der genade en der volſte zaligheid in Chriſtus Jeſus, die van de uitverkorene zondaren moet aangenomen worden door het geloof. Derhalven behoren tot de Wet alle voorſchrift van alle deugden en pligten, wie zy ook zyn, alle vermaningen, en afmaningen, alle beſtraffingen en bedreigingen, en ook alle beloften der beloninge tot vergelding van de volmaakte gehoorzaamheid. Maar tot het Evangelium behoort al wat by den zondaar de hope der zaligheid kan verwekken, namentlyk de lere van den perſoon, de amten, ſtaten, weldaden van Jeſus Chriſtus, en alle beloften, in welke ingevlogten is de vergeving der zonden, en waarmede verknogt is de bezitting der genade en der heerlykheid, die door het geloof in Chriſtus zal verkregen worden. Deze is de naauwſte betekenis van beide woorden: waarop men in deze gehele zintwiſting moet agt geven.

II. Anderszins is het allen, die in II.

onze Godgeleerdheid ervaren zyn, bekend, dat *de Wet* somtyds in zulk ene ruime betekenisse worde gebezigd, dat zy het gansche t'zamenstel der heilzame lere, welker voornaamste deel is het Evangelium, behelst. Jes. II: 3. XLII: 4. Dat ook *het Evangelium* somtyds betekent die gansche lere, die Christus en de Apostelen geleerd hebben, waarin ook geboden en verboden, verwytingen en bedreigingen begrepen zyn. Marc. XVI: 15. vergel. met Matth. XXVIII: 20. Rom. II: 16.

III. De Wet kan beschouwd worden of als een rigtsnoer der pligt.

III. Maar de Wet kan in die naauwere betekenisse twezins beschouwd worden; of zo als zy is *op zig zelven*, of voor zo verre zy in een zeker *verbond* te pas komt. *Op zig zelven* is de wet het allervolmaaktste rigtsnoer van alle pligt, die van den mensch, in wat staat hy ook zy, moet betragt worden, zodat de goedheid of kwaadheid van alle redelyke handelingen, zonder uitzondering, naar dezelve moet beoordeeld worden.

IV. Of als ene voorwaarde des Verbonds; zo

IV. Maar zy krygt daarenboven ene andere betrekking, wanneer zy *ondergeschikt is* aan een zeker Goddelyk *Verbond*. Maar zy is voormaals ondergeschikt

schikt geweest aan *het Verbond der werken*: en is nu nog ondergeschikt aan *het Verbond der genade*. In het verbond der werken is zy voorgeschreven als ene *voorwaarde*, die volkomelyk volbragt zynde een regt hadde gegeven tot de beloning.

wel der werken.

V. Het Verbond der genade kan of aan dien kant beschouwd worden, voor zo verre het is een verdrag tusschen *den Here* en *den Man*, wiens naam is *Spruite*; of voor zo verre hetzelve plaats heeft tusschen *God* en de *uitverkorene* en gelovige zondaars. In dat opzigt is het waarlyk byna ene ongelooflyke genade, dat God niet alleen den Borge heeft aangenomen, maar hem ook zelf aan ons heeft gegeven; doch heeft de Borge moeten voldoen naar de strengheid der wet; die ten opzigte van den Borge groter geweest is, dan in de eerste verbonds overeenkominge tusschen God en Adam. Immers daardoor wierdt Adam verpligt, of tot ene in alle opzigten volmaakte gehoorzaamheid, of tot de straffe: maar onze Borge wordt tot beide te gelyk verpligt. Adam wierdt een eeuwigdurend leven beloofd, als hy maar gehoorzaam was. Maar onze Borge wordt de loon voor zynen arbeid niet be-

V. Als des genen dat 'er is tusschen den Vader en den Zoon.

Digitized by Google

beloofd, ten ware hy te gelyk en de allervolmaaktste gehoorzaamheid aan de wet bewees, en die door de zonde verdiende straffe leedt. Derhalven is de *Wet* in alle hare strengheid, zó wel aangaande haar gebiedend gedeelte, als aangaande hare straffe eischende bekragtiging te gelyk, ene *voorwaarde* van dat *Verbond*, 't welk tusschen *God* en *den Borge* plaats heeft.

VI. Niet zo wel des genen dat 'er is tusschen God en de uitverkorene.

VI. Maar wanneer het verbond wordt aangemerkt zo als het gemaakt is tusschen *God* en *de uitverkorene*; zo denk ik niet, dat men moete zeggen, dat *de Wet*, zo als zy van ons in opregtheid moet volbragt worden, ook ene *voorwaarde* van dit verbond zy. Want dat de gene zeer dwalen, welke willen, dat in plaats van de volmaakte gehoorzaamheid, die in 't eerste verbond wierdt vereischt, gekomen zy de opregte gehoorzaamheid, die aan de bevelen van Christus moet bewezen worden, die den naam van het geloof zoude dragen, is hier boven overvloedig bewezen.

VII. In verscheide opzigten

VII. In verscheide opzigten behoort de Wet nochtans tot het verbond der genade. I. Voor zo verre zy den mensche,

Digitized by Google

ſche, door de medewerkende genade des Geeſts, van alle vertrouwen op eigene deugd en geregtigheid ontbloot, en door de kennis van zyne elende tot ootmoedigheid brengt, en alzo tot Chriſtus, die door het Evangelium wordt aangewezen, leidt. Rom. X: 5. Gal. III: 24. II. Voor zo verre dezelve is begrepen onder de verbonds beloften, onder welke niet de minſte is de gene die God gedaan heeft van het ſchryven der wet in de harten zyner uitverkorenen. Jer. XXXI: 33. III. Voor zo verre zy is ene afbeelding van de ware deugd, ene affchetſing van de inwendige en uitwendige godvrugt, en een voorbeeld der heiligheid, die God goedkeurt, en die wy moeten navolgen. IV. Voor zo verre zy is ene regelmate van onze dankbaarheid, die wy aan Gods onverdiende genade ſchuldig zyn. V. Voor zo verre derzelver opregte gehoorzaamheid zeer dient ter verheerlykinge van God, tot ſtigting van den naaſten, en om ons zelven vele nuttigheden toe te brengen. Want zulk ene opregte gehoorzaamheid aan Gods wet is een bewys en kenteken van een ongeveinſt gelove, en van dien door

wordt ze nochtans tot het verbond der genade gebragt.

zy-

Digitized by Google

zynen Geest in ons wonenden Christus, en van de wedergeboorte en verandering naar Gods beeld, en de aanneminge tot kinderen ter verkryginge van de heerlyke erfenisse. Daarenboven brengt zy ons toe de kalmte des gewetens, de vertroosting tegen de lasteringen van kwaadaardige menschen, de genieting van vrede en gemeenzaamheid met God, en de vrymoedigheid des geloofs en der hope in het uur des doods zelf. Eindelyk is zy tot de genieting der zaligheid niet alleen zo nuttig, maar ook zo noodzakelyk, dat niemand zonder haar God zal zien. Welke dingen breedvoeriger bewezen zyn. Maar alle deze dingen doet de Wet, niet uit het gezag van hare magt, die niets dan het geen volmaakt heilig is, kan toelaten, en al dat geen veroordeelt, dat maar met de minste vlek besmet is: maar uit het gezag van de genade van Christus, aan wien zy nu ten dienste staat, en op wiens bevel zy de werken, die door de heiligmakende genade des Geests gedaan worden, hoewel zy onvolmaakt zyn, voor opregt verklaart, en voor zo verre, als met haar overeenkomstig zynde, goedkeurt. Deze zyn de betrekkingen der

der Wet, voor zo verre zy in 't genadeverbond te pas komt.

VIII. En door dien weg schynt het my toe, dat die moeilyke twistvraag: *of het verbond der genade, of het Evangelium, ook zyne wet hebbe?* met weinig moeite zoude konnen afgedaan worden. Wanneer wy namentlyk door het Evangelium verstaan het gehele t'zamenstel van die lere, die van Christus en de Apostelen is verkondigd, zo kan men niet twyfelen, of al wat tot de pligten van alle deugden behoort, wordt in het Evangelium niet alleen herhaald, maar ook breedvoeriger geleerd, met sterkere vermaningen daartoe, dan die ooit van Moses en de Profeten gedaan zyn. En voor zo verre kan dit deel der Evangelische lere *het gebod van Christus*, *de wet van Christus*, en *die volmaakte wet der vryheid* genoemd worden. Want waarom zouden wy dat niet onbeschroomd zeggen, waarin ons de Geest Gods zelf voorgaat? Gewisselyk is het niet zonder kragt het geen Paulus van het Nieuwe Testament heeft gezegd, dat het *in betere beloftenissen bevestigd is.* Hebr. VIII. 6. Want ook de lere des geloofs zelf wordt somtyds onder het formu-

VIII. Het Evangelium heeft in eene ruimere betekenisse ook hare wet.

mulier van een bevel ingescherpt. Marc. I: 14, 15. Hand. XVI: 31.

IX. Maar in de naauwste betekenisse opgevat zynde bestaat het uit louter beloften.

IX. Maar wanneer men het woord Evangelium in enen naauweren zin opvat, zo als het is een formulier van het testament der genade, het welk uit enkel beloften bestaat, of ene onbepaalde schenking der zaligheid in Christus, dan schryft hetzelve eigentlyk niets voor als ene pligt, vereischt niets, noch beveelt niets; ook dit niet, geloof, vertrouw, hoop op den Here, en wat dies meerder is. Maar hetzelve verhaalt, verkondigt, maakt ons bekend, wat God in Christus belooft, wat hy wil doen, wat hy zal doen. Alle voorschrift van pligt behoort tot de Wet, gelyk de Eerwaarde Voetius *Disput.* Tom. IV. p. 24. sqq. benevens andere zeer wel heeft ingescherpt. En dit moet men noodzakelyk vasthouden, indien men, met alle Gereformeerde, de volmaaktheid der Wet, die alle deugden, alle pligten van heiligheid, in zig bevatt, standvastig wil verdedigen. Maar de Wet, die naar het Genade Verbond geschikt is, en volgens hetzelve is geschreven in het hart der uitverkorenen, gebiedt alle die dingen, die in 't Evangelium worden

voor-

Digitized by Google

voorgesteld, met een ongeveinst geloof te omhelzen, en overeenkomstig met die genade en heerlykheid zyn leven aan te stellen. Wanneer dan God in het genade verbond den uitverkorenen zondaar belooft het geloof, de bekeering, en by gevolg het eeuwige leven, dan verbindt de Wet, welker verpligting nooit kan weggenomen worden, en die zig tot alle pligt uitstrekt, den mensch, dat hy die wet toestemme, die beloofde goederen hoogschatte, zeer begeere, zoeke, en omhelze. Nadien vervolgens de wonderbare Goddelyke voorzienigheid de beloften in die orde heeft geschaard, dat het geloof en de bekeering voorafgaan, en de zaligheid volge, zo wordt de mensch door de zelfde wet verpligt, dat hy die Goddelyke schikking goedkeure, en beminne, en zig niet anders dan naar dezelve de zaligheid belove. Maar de mensch, die de beloften des verbonds in die orde, waarin zy worden voorgesteld, aanneemt, verbindt zig door die aanneming, dat hy van de pligten, die in de eerste beloften bevat zyn, eerst zyn werk zal maken, eer hy de hope zal hebben om tot het genot van de laatste te komen.

Digitized by Google

En op deze wyze wordt het verbond wederzyds. God stelt zyne beloften in het Evangelium in ene zekere ordeninge voor. De mensch is, uit kragt van de Wet, die aan het genade verbond ondergeschikt is, verpligt om die beloften in die ordeninge te omhelzen. Wanneer het geloof dit doet, zo verpligt zig een gelovige teffens tot de betragting van een nieuw leven, eer hy zig hope maakt van een gelukzalig leven. En op deze wyze is de overeenkoming twezydig.

X. Onder de Huishoudinge des Evangeliums moet men ook de Wet met hare gebruiken, die zy heeft, verkondigen.

X. Nadien ons dan nu duidelyk blykt, op wat wyze de wet aan het verbond der genade en het Evangelium ondergeschikt zy, zo is geen twyfel daaraan, of deze waarheden moeten ook onder de Evangelische Huishoudinge des Nieuwen Testaments verkondigd worden. En waarlyk niet ter loops, maar met vlyt en ernst: opdat de ziel door een innig gevoel harer zonden bewogen naar de genade van Christus hyge: opdat zy erkenne de voortreflykheid van die volmaakte gehoorzaamheid, die Christus voor de zyne heeft volbragt; de weldaad van de inschryvinge der Wet in de zielen op den regten

ten prys stelle; door de liefde van die allerzuiverste heiligheid, die in de wet wordt afgeschetst, ontsteken worde; navorsche de pligten van de schuldige dankbaarheid; en Gode tot lof en ere, en den naasten tot een voorbeeld zy, en zyne eigene zaligheid met behoorlyke naerstigheid uitwerke.

XI. Ondertusschen moet ook het Evangelium in allen den rykdom zyner genade verkondigd worden opdat de ziel overtuigd worde, dat alle hare zaligheid alleen in de genade Gods en de voldoeninge van Christus gelegen zy, dat van haar niets gedaan zy, of ooit konne gedaan worden, waardoor zy zig ook maar het minste deel van het regt tot het leven zoude verkrygen: dat Christus de zondaars met zyne magtige genade voorkome, en dezelve dikwils op dat zelfde ogenblik, wanneer zy in hunne euveldaden op ene ongelooflyke wyze als uitzinnig zyn, met enen uitgestrekten arm als zyn eigendom aangrype; en zonder enige voorafgaande prys-waardige schikking door de eerste mededeeling van zynen Geest met zig zelven tot een nieuw leven verenige. Dat hy het leven, het welk hy in zig ontvangt,

XI. Maar ook het Evangelium met allen rykdom zyner genade.

vangt, koestere, opwekke, beware, en tot de gelukzalige eeuwigheid overbrenge. En hoewel het niet kan geschieden, dat de gene die door Christus is levendig gemaakt, niet leve in Christus; dat 'er evenwel niets zy, waarover ook de gene die op de allerheiligste wyze leeft, zoude roemen, waarover hy zig zoude verheffen, dat hy Gode zoude voorhouden, en waarvan hy eindelyk, voor zo verre het van hem zelven is, niet zoude moeten afzien, maar voor zo verre het van Gods Geest is, hetzelve geheel en al aan Gods genade zoude moeten toeschryven. Deze dingen zyn doch zo groot, en zulke gewigtige waarheden, dat zy niet genoeg konnen ingescherpt worden.

XII. Beide in den hoogsten top der volmaaktheid.

XII. En zo moet de Wet zo wel als het Evangelium in den hoogsten top van hare volmaaktheid, onder de Evangelische Huishoudinge, verkondigd worden, zodat noch de verpligting der Wet, voor zo verre zy ene Gode betamelyke heiligheid aanbeveelt, door het Evangelium enigzins verminderd worde, noch aan de vrymagtige genade des Evangeliums door de Wet de minste afbreuk gedaan worde.

XIII.

Digitized by Google

XIII. Maar in welke orde moet de prediking geschieden? Die vraag schynt my byna onnodig en onnut te zyn; daar de prediking van beide altyd moet verenigd worden. Want by wien zal zulk een de goedkeuring wegdragen, die zo onvoorzigtig is in de beoordeelinge van zaken, dat hy in zyne gedagten zoude nemen, om door enige maanden lang in de verkondiginge der Wet aan te houden, zielen te vermurwen, en voor Christus toe te bereiden; daar 'er ondertusschen van Christus geen gewag is gemaakt? Of wie zal enen geruimen tyd lang alleen met de liefkozingen van het Evangelium de oren strelen, en niet te gelyk inscherpen, dat men moete leven, gelyk het den Evangelium betamelyk is? Te vergeefs zult gy met den schrik der Wet de gemoederen verslagen maken, ja gy zult dat niet eens doen, ten zy gy hun Jesus aanwyst, tot wien zy vlieden moeten. En de zaligmakende genade Gods verschynt nooit den menschen, of zy onderwyst hen aanstonds, dat zy, de godloosheid en waereldsche begeerlykheden verzakende, matiglyk, ende regtvaerdiglyk, ende godzaliglyk leven in deze te-

XIII. Om de ordening behoeft men zig zo veel niet te bemoeijen, daar zy beide moeten verkondigd worden.

Digitized by Google

genwoordige waereld: *Bekeert u, en gelooft den Evangelium*, riep Christus in enen adem uit. En Petrus: *Bekeert u, en een iegelyk van u worde gedoopt in den name van Jesus Christus, tot vergeving der zonden*: en in die eerste Leerreden *betuigde hy met veel meer andere woorden, ende vermaande* zyne toehoorders, *zeggende: Wordt behouden van dit verkeerd geslagte.* Hand. II: 38, 40. De Apostelen, zo dikwils als zy ergens kwamen om te prediken, *verkondigden* doorgaans *Jesus* met *de opstandinge der doden*, en geboden teffens den menschen, dat zy zig zouden *bekeeren, daarom dat God enen dag gesteld heeft, op welken hy den aardbodem regtvaerdiglyk zal oordeelen, door enen man, dien hy daartoe geordineerd heeft.* Hand. XVII: 18, 30, 31. Maar Paulus heeft ook zelf niet in 't byzonder met Felix gehandeld, of hy heeft gesproken van *het geloof in Christus*, maar ook teffens *van de regtvaerdigheid, ende matigheid, en het toekomend oordeel.* Hand. XXIV: 24, 25. De zelfde wanneer hy van zynen ingang tot de Thessalonicensen gewaagt, zegt, *gy weet, hoe wy enen iegelyken van u, als een Vader zyne kinderen, vermaanden ende ver-*

troo-

troosteden, ende betuigden, dat gy zoudt wandelen waardiglyk Gode, die u roept tot zyn Koningryk ende heerlykheid. 1 Thess. II: 11, 12. Zo behoort altyd de verkondiging des geloofs en de opwekking tot het najagen van de heiligmakinge verenigd te worden, dat het een van het ander nooit worde afgescheiden. En wy worden door gene wet verbonden, om of de dingen die tot de Wet, of de gene die tot het Evangelium behoren, voor de andere altyd te laten voorafgaan. Die ordening der redevoeringe is willekeurig, en mag naar de verscheidenheid van zaken en personen wysselyk veranderd worden.

XIV. Ik ontveins het egter niet, dat ik in dat gevoelen ben, dat het begin van het nieuwe leven niet zy uit de predikinge der Wet, maar des Evangeliums. Het Evangelium is een zaad van onze wedergeboorte, en de wet des Geests des levens, die ons vrymaakt van de wet der zonde en des doods. Wanneer namentlyk Christus wordt verkondigd, en het leven in Christus, zo koms de Geest van Christus in de zielen der uitverkorenen, en werkt in hun het beginsel van het geestelyk leven. *Naar zynen wille heeft hy ons gebaard door het*

XVI. Het begin van het nieuwe leven is uit de verkondiginge van het Evangelium.

woord der waarheid, opdat wy zouden zyn als eerstelingen zyner schepselen. Jac. I: 18. De Galaten vroeg Paulus wel eens: Gal. III: 2. *Dit alleen wil ik van u leren, hebt gy den Geest ontvangen uit de werken der wet, ofte uit de predikinge des geloofs?*

XV. Maar in den voortgang heeft dan eens de Wet, dan eens het Evangelium, de eerste, of twede plaats in.

XV. Doch waar dat leven, door den Geest, door middel van het Evangelium, ingestort, begint werkzaam te zyn, gaat hetzelve, indien ik my niet bedrieg, doorgaans in die ordeninge te werke: dat de ziel, als uit enen diepen slaap, of slaauwte, of liever den dood, opgewekt zynde, zig zelven beschouwe als met zonden besmet, aan vele misdaden schuldig, voor God verfoeilyk, alzins zeer elendig, en tot hare eigene verlossing gansch onvermogende: en dat zy daarom, met ene ongemene smerte aangedaan zynde, en al haar vertrouwen op haar zelven verzakende, naar de zaligheid, die tot haar van elders moet komen, hyge; waartoe de bediening der Wet dient: dat zy Christus daarop zie, die door het Evangelium wordt getoond, en in hem de volheid der zaligheid en den overvloed der genade gevonden hebbende, aanstonds tot hem den toevlugt neme, gansch ledig gemaakt van haar zelven, opdat zy van hem vervuld worde;

daar

Digitized by Google

daar zy in zig zelven verloren is, opdat zy door hem behouden worde. Voorts kan het niet geſchieden, dat zy niet, Chriſtus aangrypende, en van hem aangegrepen zynde, door zulk ene onwaardeerbare goedheid van Chriſtus ontſteken worde tot zyne liefde, en zig niet geheel aan zynen dienſt zoude willen overgeven, wien zy belydt hare zaligheid te danken te hebben, of dat zy niet voor haren Heer erkenne, welken zy heeft ondervonden te zyn haar Zaligmaker. En zo leidt het Evangelium wederom tot de Wet als de regelmate der dankbaarheid. Waaruit blykt, op wat wyze de Wet en het Evangelium malkanderen in de bevorderinge van de zaligheid der uitverkorenen wederzydſche hulpe bewyzen, en dan deze, dan gene de eerſte of twede plaats beklede.

NAREDE.

DIt zy genoeg over deze dingen geredeneerd. Waaruit ik deze gevolgtrekkingen maak: dat wy beſt zullen doen, wanneer wy, met verlatinge van de ſteiltens der uiterſte gevoelens, op den gemakkelyken, effenbaren, zekeren weg der Schrift voortgaan, wiens eenvoudigheid verre boven de hoogheid

Digitized by Google

van ene opgeblazene wysheid te stellen is: wanneer wy ook niet schromen te zeggen het geen de Schrift zegt, dwaasselyk hopende, dat wy door onze beter passende spreekwyzen wysselyk zouden verzagten, het geen wat hard schynt gezegd te zyn; noch ook de gematigde spreekmanieren der Schrift met onze harde, afgebrokene, vergrotende, en den Heiligen Geest ongewone, ruuw maken, gene oorzaak van lastering aan den wederpartyder gevende: wanneer wy het geen bevonden zal worden wat onvoorzigtig van ons gezegd te zyn, opregtelyk en edelmoedig uitschrappen, verbeteren, herroepen; maar het geen anderen onvoorzigtiglyk is ontvallen, als men maar weet, dat het niet uit ene kwade meninge is geschied, liever door ene gunstige verklaring te hulpe komen, dan met ene ongunstige vervolgen: wanneer wy de vrye genade Gods zo beweeren, dat aan het vleesch geen voorwendsel van ongebondenheid gegeven worde; de genadige regtvaerdigmaking zo aanprezen, dat de heiligmaking daarby geenen afbreuk lyde, de enige geregtigheid van Christus, die alleen voor de regtbank van God kan bestaan, zo inscherpen, dat aan onze godzaligheid niet

niet ontzegd worde de nuttigheid en de loon, die de Schrift haar toe-erkent; en eindelyk de zaligmakende genade des Evangeliums, zo verkondigen, dat ook de heilige wet hare plaats en haar gebruik behoude. Indien wy deze dingen van beide kanten opregtelyk zullen gedaan hebben, zo zal God geven, dat in plaatse van de spitsvindigheden van duistere verschillen, de heldere dag der Evangelische waarheid aanlichte, en de morgenster in onze harten opgaa: dat in plaatse van de distelen en doornen van netelige twisten, geregtigheid en vrede uit der aarde voortspruiten; en dat wy alle, vaarwel zeggende aan al het gekyf van rampzalige verdeeldheden, met vereenigde stemmen Gods heerlyke genade in Christus pryzen, met vereenigde kragten de kuische bruid van Christus met de gestikte klederen der heiligheid, die voor haar sierlyk is, en de goudene halsketen van Christelyke deugden, om stryd versieren. Welke weldaad genadiglyk aan ons, uit den onmeetbaren rykdom van zyne genade, bewyze die zalige God, en enige Opperheer, die Koning der Koningen en Heer der Heren, die alleen onsterflykheid heeft, en een ontoeganglyk licht bewoont, welken geen mensch

ge-

1109 9 5 12

gezien heeft, noch zien kan: wien zy de eere, ende de kragt, tot in alle eeuwigheid! Amen. De zelfde beware den Koning WILLEM, die zo wel de liefde en luſt van ons Nederland, als van uw Britannien, en ter uitvoeringe van zyne allergewigtigſte raadſlagen, (gelyk wy wenſchen,) geſchikt is, vele jaren lang in goede gezondheid; make hem tot enen dapperen en gelukkigen Veldheer in zyne oorlogen, zo lange zy zullen moeten gevoerd worden; tot enen bezorger van enen vaſten vrede in Europa; en tot enen middelaar van de heilige enigheid in de Kerke. Zo ſchreef ik, en deedt deze hartelyke wenſchingen, te Uitregt, den 22. Febr. 1696. en ik herhaalde het te Leiden, 1699.

EINDE.

Voornaamſte Drukfouten dus te verbeteren.

In de VOORREDE.

Pag. LXIX. reg. 18. ſtaat *meus* lees *mens*.
LXXXIX. reg. 12. *zonden* lees *zouden*.
XCI. reg. 9. *get* lees *het*.

In het WERK.

Pag. 40. *reg.* 3. vroeg, *lees* laat,
45. *reg.* 23. enige *lees* ene
56. *reg.* 2. *van onderen*, hem *lees* hun
140. *reg.* 20. in *lees* en

Die 'er meer vindt, gelieve die gunſtig over te zien, of te verbeteren.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google